

**folklór
archívum**

1

1973

Folklór archívum

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Bölcsészettudományi Kar
Néprajzi Tanszék Könyvtára

Leltári szám:

Dr. Katona Imre
- hagyatékából -

Folklór archívum

1 – 1973

Szerkesztő: HOPPÁL MIHÁLY

MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT

Budapest

FOLKLÓR ARCHIVUM

Kézirat gyanánt

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia
Néprajzi Kutatócsoportja

Rövidítése : F A

Szerkesztőség : HOPPÁL MIHÁLY
MTA Néprajzi Kutató Csoport
1250 BUDAPEST Pf. 29.

Készült az MTA KESZ Sokszorosító üzemében
500 példányban

SZERKESZTŐI BEVEZETŐ

A FOLKLÓR ARCHIVUM első kötetét tartja kezében az olvasó. Régen megérlelődött egy ilyen kiadvány kibocsájtásának gondolata, míg végül a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportja magára vállalta a kiadás költségeit.

Szükség van egy ilyen kiadványra, hiszen a tudományos folyóiratok hasábjairól jószerivel kiszorultak az adat vagy anyagközlő jellegű cikkek. A FOLKLÓR ARCHIVUM (melynek bibliográfiai rövidítésére az FA betűket ajánljuk) köteteit a Kutató Csoport Folklór Osztályának keretében készítjük, s így elsősorban a folklór kutatók munkáját kívánjuk segíteni. Korszerű, módszeres és alapos (elsősorban magnetofonnal végzett) gyűjtéseket kívánunk kiadni, s ezzel az a célunk, hogy minél több pontos szöveg álljon a szövegfolklorisztika rendelkezésére.

Ezért elsősorban a Folklór Osztály tagjainak (illetve a Kutató Csoport tagjainak) folklór gyűjtéseit kívánjuk közreadni. Természetesen helyet biztosítunk a kezdeményezésünkre született munkáknak is (pl. az egyes falvak néphit anyagát bemutató adatfelmérések is napvilágot látnak majd, melyek a Magyar Néphit Topográfia közvetett hatásának köszönhetik megszületésüket - ezt a nagy gyűjtő munkát Diószegi Vilmos indította el annak idején.) Nem tanulmányokat kívánunk elsősorban közölni, hanem nyersanyagot, természetesen hosszabb-rövidebb magyarázó jegyzetek kíséretében. Mindez azt jelenti, hogy köteteink munkatársi gárdája nem kizárólag a Kutatócsoport tagjaiból kerül ki, hanem számítunk a vidéki muzeológus kollégák és más önkéntes gyűjtők munkáira is. - Évente egyelőre egy vagy két számot kívánunk közre bocsájtani, s a köteteket folyamatosan számozzuk (évfolyam jelzés nélkül!).

Első számunk tartalmát meghatározta az a tény, hogy a Népi Kultúra-Népi Társadalom VII. kötetéből terjedelmi okokból kimaradt néhány anyagközlő jellegű írás. Ezeket itt adjuk közre, mert témájuk szorosan kapcsolódik a hazánkban élő nemzetiségiek és a határainkon túl élő magyarság tematikájához.

Végül még egy tematikára vonatkozó megjegyzés: a későbbi kötetek tartalmát hozzávetőlegesen ismervé elmondhatjuk, hogy nem fogunk mereven ragaszkodni ahhoz, hogy csak folklór (népköltési és prózai) szövegeket közöljünk, hanem néha népművészeti jellegű témákból összeállított anyagokat is hozunk (pl. népi disztóművészet). Tesszük ezt azon elméleti megfontolás alapján, hogy véleményünk szerint nemcsak nyelvi szövegek tekinthetők egy kultúrában szövegnek.

Tipográfiaiilag azért írjuk a közlemények elejére a gyűjtők adta címet (és nem a gyűjtők nevét!), hogy ezzel is hangsúlyozzuk kiadványunk szöveggyűjtemény jellegét, amelyben nem a gyűjtők, hanem az elmondók, az adatközlők - még ha névtelenek is olykor - a fontosabbak.

A köszönet őket illeti, hiszen ők az igazi szerzői kötetünknek, mint a hagyományok valódi megőrző-alkotói.

A FOLKLÓR ARCHIVUM köteteit nekik, az ő emléküiknek ajánljuk.

Budapest, 1973. október

EREDETMAGYARÁZÓ MONDÁK

- Nagy Ilona -

1. Attila a hunokkal harcolt a napkeleti meg a napnyugati császárral. Nagy hadseregük volt, de azok is a szellemeikkel harcoltak. Így győzték meg a napkeleti meg a napnyugati császárt és hát így győztek. Ennyit tudok erről, hogy ahol mentek, azt nevezik Hadak Utjának, a Tejutat a Hadak Útjának. Azon mentek ezek a szellemek. (Andrásfalva - Aparhant, Tolna m. 1970.)

2. Szombati napon volt, mikor a Szűz Mária elfelejtkezett magáról. Nem mosta ki az Ur Jézusnak a ruháját. Szombati napon mosott volna, de nagyon be volt borolva, nagyon esett az eső. Sirt, ritt a Szűzmária. Kérte az Uristent, hogy süttesse ki az arany napot számára, mert holnapra nem száraz meg a ruhája. Ezért minden szombaton kisüt a nap, ha többre nem, legalább egy órára. Hogy a szegényeknek, árváknak száradjon meg a ruhája. (Bernecebaráti, Pest m. 1968.)

3. Ádám és Éva benn vótak a Paradicsomban. Akkor már évtizedek óta ott vótak ám és nem vót nekik se szakálluk, se bajszuk, se hajuk, se semmijük, mert hogy néztek vóna ki, nem borotválkoztak, uszott vóna utánuk. - És egyszer csak két nagy fa támatt a Paradicsomban, az egyik egy alma, a másik körte. És ott volt egy kis kigyó az almafán. Ádám meg Éva a körtefáról ettek, mer Isten monta, hogy arrul öhetnek, de az almából nem. Oszt körtével jóllaktak. A kis kigyó azt monta Évának: "Te hát mért vagytok ti ilyenek? Nézd milyen gyönyörű piros alma, hát ebből nem öhetnétek? Csak vegyél le egyet nyugottan."

Rábeszélte a kis kigyó, hogy nem lesz bántódásuk. De Éva aszt monta, hogy Isten aszt monta, hogy nem szabad ebből enni.

- Ne hallgassatok rá, akkor maj tuttok mindent, kinyilik a szemetek.

No, most asztán vett ám belüle, leszakasztott egyet. Mihelyt egy gerezdet megevett, tudott mindent az Éva, kinyilott a szeme. No, asztán jött a férje. Asz mongya neki:

- MÉR vagy te ilyen mesztelen? Nem szégyeled magad? Mi van ott neked?

Osztán Ádám erre ide kapott az arcához, oszt mingyá szőrös lett. Maj oda-kapott a hónaaljához is (mutatja) meg a fejihez meg a testihez is - oszt mingyá az is szőrös lött. Erre az Éva neki is adott egy gerezdet oszt Ádámnak is kinyilott a szeme.

- Hát neked mi van ott?

Erre Éva is odakapott a testihez, meg a fejihez. Ha az arcához kapott vóna, most minékünk is borotválkozni kellene. És ezért kell az embereknek borotválkozni, az asszonyoknak pedig nem.

És akkor minden megtuttak, oszt odamentek egy bokorhoz és közösködtek, így lett meg a Kain és Ábel, oszt az Isten kiverte őket a Paradicsomból. (Darány, 1966.)

Mikor az Ur egyszer, mikor meglátogatta Ádámot, Ádám panaszkodott neki, hogy Éva nem fél tőle. Valami különbséget tegyen köztük, mer egyformák vótak. Egyforma hajuk vót, egyforma meztelenek vótak, nem vót köztük különbség.

Látta, hogy a tyúk is meg a kakas is különböző, meg a többi állat is, hát csináljon velük valamit. Hát az Ur azt mondta neki, hogy:

- Ereggy Ádám, mosakoggy meg a Nilus vizébe. Ádám oszt elment a Nilus vizébe, oszt akkor bemártotta a kezit, oszt erre végighúzta, oszt szőrös maradt. A mellére lecsurgott, az is szőrös maradt. Ment vissza a Paradicsomkertbe, Éva meglátta, elkezdett tőle futni. Azt mondja Ádám: - Ne félj Éva, én vagyok, Ádám. Hát megismerte a hangjáról. Ház aztán mindig firtatta, hogy ő mi. Hát az Ur különbséget tett köztünk. Mert te nem akartál félni, mégis én vagyok a férfi. Éva oszt nem nyugodott bele, egyszer szemügyet kapott, elment a Nilus folóba, hogy ő is megmosakszik. A Nilus foló partján meg nagyon sok virág vót. Méhecskék vótak. Mikor Éva bemártotta a kezit, akkor egy méhecske megcsipta neki a lába közt, mind a két kezivel odakapott, oszt neki ott maradt a szőr. (Cserhátsurány, Nógrád m. 1969.)

4. Az Isten, mikor az embert megteremtette, haj nélkül teremtette, kopac volt. S akkor vegyitettek valami oldatot Szen Péterrel, mert ő volt a jobbkeze. Mer csufak voltak az emberek haj nélkül. S ahogy mentek a csóré emberekhez, mer lélek nem volt bennük, csak éppen meg vótak teremtve, nem tuttak menni, akkor az Isten azt mondta Szen Péternek, hogy kenje be őket ott, ahol ő mondja, hogy legyen hajuk. Akkor először a nőt érték el, s megkenték a fejit, s a hónaalját s a nemi szervét, hogy ott legyen haj. S akkor a Szen Péter megharagutt, mer neki csak a fejin volt haj, meg a hónya alatt, egyebütt nem. S ahogy megharagutt, észrevette az Ur Isten, hogy meg van valamiér sértődve, aszonta a Szen Péternek, hogy álljon eleibe. Akkor aszonta, hogy ad reá egy büntetést ezért. Megkente a bajuszát és a szakállát. S még akkor sem volt a Szen Péter megalégedve, erre az Ur Isten megharagutt, visszamártotta az ecsetet és bekente a nemi szervét neki is. Így lett aztán a férfinak több helyen a szőrzet, mint a nőnek. (Gyergyóremete, 1968.)

5. Mikor az Isten teremtötte az asszonyt meg az embert, valahogyan úgy volt, hogy kiterített formán vótak, osztán össze kellett őket varrni. Amikor elkezte, még vót cernája bőven, élt is vele, pedig egyformán kellett volna, Ádámra is Évára is. Mikor Ádámot varrta, a hasánál egy nagy bunkós gombot kötött, jutott a cernából ölég. Amikor pedig a nőt varrta, rövid lett a cérna, megmaratt a nyílás. (Szilvásszentmárton, Somogy m. 1966.)

6. Mikor az Isten megteremtette Ádámot meg az Évát, az Éva nagyon lump volt, nem akart mosogatni. Esszevesztek a mosogatáson, Ádám elment a Jóistenhez, azt mondja az Istennek: Istenem, vegye el tőle Évát! Mát mér, azt mondja. Nem akar mosogatni. Azt mondja, hogy én mosogassak, pedig az az asszonynak dukál. Az Isten azt mondja: Jól van Ádám, elveszem három napra. A Jóisten elvette az Évát Ádámtól. Ádám maga maradt. Hosszú volt a három nap, nem győzte, nem birta az egyedülletet, elment a Jóistenhöz. Azt mondta: Uram, Teremtőm, add

vissza az Évát. Azt mondja az Isten : Hát mért jöttél, hogy vegyem el tőled az Évát, nem tudsz vele élni, most meg kéred vissza. Azt mondja az Ádám : Uram, Teremtőm, se vele, se nála nélkül. Jól van, visszaadom, de énhozzám többet panasza ne gyere, éljetekek békességbe! El is voltak békességben egy hétig. Egy hét után újból összevesztek a mosogatáson. Ádám már nem mert az Uristenhez menni panasza. Megegyeztek abban Évával, hogy nem szólnak egymáshoz. Eltelt egypár nap. Éva nem főzött. És megállapodtak abban, az fog mosogatni, aki előbb megszólal. Nem szóltak egymáshoz. Az Ádám feküdt hanyatt, akkor még ruha nem volt, nagy lapulevelet terített oda, mellette ült Éva, mellette a macska. Csönd volt. Egyszer az Éva néz a macskára, már meg az Ádámra, az a lapulevél megmozdult fölfelé egy kicsit. Amint Ádám feküdt hagyatt, következőleg megin megmozdult a lapulevél fölfelé, a macska ugrásra készült. Éva hol a macskára nézett, hol Ádámra, a lapulevéltre. Harmadszor a lapulevél nagyon fölemelkedett, a macska megmozdult, ugrani akart, Éva rászólt, hogy sicc! Ádám megszólalt : Te fogsz mosogatni. Azóta van, hogy az asszonyoknak kell mosogatni. (Letkés, Pest m. 1968.)

7. Mikor Kain megölte Ábeltot, akkor csak hárman maradtak az egész világban. Hát, Káin az annyával nem közösködhetett, mer nem vót több asszony. Akkor megbánta a tettit és elbujdosott egy Nót tartományba, ahol csak majmok vótak. Oszt ott egy majommal közösködött. Így származtunk meg, mer nem tom hány fia meg lánya vót, oszt azok összeközösködtek, abbul lettünk mi.

Monták is mindig a régi öregök, hogy a fene ette vóna meg a Káintot, mér ütötte agyon az Ábeltot, most nem kéne borotválkozni. Mer ha nem a majomtól származtunk vóna, nem kellene borotválkozni. (Darány, 1966.)

8. Miért kell a házastársaknak együtt maradni? - Mikor Ádám és Éva az első éjszakát együtt töltötték, arról beszéltek, hogy másnap milyen munkába kezdjenek. Ádám azt mondta, hogy óneki vadászni kell menni. Éva azt mondta, óneki gyümölcsöt kell szedni. Azt mondja Ádám, hogy Éva asszony segítségére szüksége van. Tehát mindegyik folytathatja a maga munkáját, de egymás közelébe kell lenniük, Ádámnak vadászat közben nehogy valami baja történjen, Évának segíteni kell, hogy le ne pottyanjon a fáról. Így állapodtak meg. A házastársaknak is így kell mindig együtt maradni, hogy segítségre legyenek egymásnak, mert Ádám és Éva is együtt tartoztak. Az emberek régen erről példálóztak. (Nagyberki, Somogy megye, 1966.)

9. Mikor Éva foltozott, Isten megkérdezte :

- Mit csinálsz Éva ?

Oszt asszongya Éva :

- Ringyet-rongyot fózok.

Erre mondta az Isten :

- Rongyos legyen az ivadékod is!

Hát, ezért vagyunk rongyosok. (Somogyudvarhely, 1966.)

10. Az Ádám és az Éva a Paradicsomban laktak. Vót nekik száz gyerekük. Eccör az Uristen gondúkodott magába, hogy meg kéne áldani ezeket a gyerekeket ott a Paradicsomban. Eccer kiatta a parancsot Évának, hogy állicsd ki a gyerekeidet sorba. Hát, el is fogadta, hogy megteszi. Elmegy az Ádámhoz :

- Ádám, mi lösz a dologgal?
- Mér, Éva?
- Mer az Ur aszt monta, hogy állítsam ki a gyermekeimet, mer megáldja.
De amnyi ruha nem volt. Ötven gyereket felöltöztetett, azokat kiállította sor-
ba egy gunyhó előtt. Mögy az Ur, látja a gyerekeket, az Éva ott áll előttük. No, Éva
itt vannak a gyermekéid, mind az összes?
- Itt van, Uram, mind az összes.
- Hát, mégis Éva, a többi hol van?
- Uram, itt az összes, ötven, ennyi van.
- Jól van Éva, ezeket megáldom, ezek uralkodnak a földön a nemzetiség
fölött. Ezekből lött az ország világnak okos értelmes embörei, a másik ötven ezek-
nek alattvalói lött, dolgoznak, szántanak, vetnek, mivel letagadott Éva ötvenet.
Hát Évának a kitagadott gyermekei vagyunk mink, akiket megáldott, azok ural-
kodnak fölöttünk. (Somogyudvarhely, 1966.)

11. Egyszer egy ember csinálta a kerítést. Arra járt Krisztus Urunk a szama-
rával. Hát amint ment, - az ember nagyon rossz kerítést csinált. - Hát azt kérdi,
azt mondja: Miért csináltál ilyen gyöngé kerítést. Nem sajnálta az idejét tóteni
ilyen gyenge kerítéssel? Hát nem - azt mondja, amíg ő él, az a kerítés úgyis meg-
tart. Hát hogyan? - azt mondja. - Hát úgy, azt mondja, hogy én már csak pár na-
pig élek. Na jól van, azt mondja Krisztus urunk, ez így nem jó. Ezentúl nem fogja
megtudni az ember, hogy mikor hal meg. Azóta aztán nem tudja az ember, hogy
mikor hal meg. Így az ember kell dolgozzon életje végéig egyformán. Mer nem tud-
ja, hogy mikor hal meg. (Andrásfalva - Mucsfa, Tolna m. 1970.)

12. A cigánynak azért nem kell dolgozni, mert az Uristen megáldotta. Mert ami-
kor a keresztre feszítették, ellopott egy szöget. Az UrJézus lába azért van kereszt-
be egy szeggel megszegelve, mert a cigánygyerek ellopta az egyik szeget. És ak-
kor megáldotta, hogy sose dolgozzon, csak lopjon, úgy is megél. Azóta úgy is van.
Sok képen lehet látni, hogy ott van a cigánygyerek a kereszt mellett, a rózsá-
füzércédulákon is. (Letkés, Pest m. 1968.)

13. Hát, Krisztus Urunk hogyan terjesztette a népet?

No, gyurta az agyagból az embereket. Nohát, befütötte a kemencét, hogy
most elkészíti az emberiséget. Amint benn van a kemencében, elfeledkezett róla
megnézni, ugyan már milyen az agyag. Hát, elég fekete lett. No, most mi lösz?
Hát, jól van, nem baj, ezek lesznek a négerek. No, akkor megpróbálta a másikat
gyúrni, akkor betette azt a kemencébe, hogy most jobban vigyáz rája, hogy ne le-
gyen olyan fekete. Hát akkor betette, megent csak megfeledkezett, de ez nem lett
ollan fekete, egy kicsit világosabbak lettek, de mégiscsak fekete lett ez is. Hát,
jól van, nem baj, ezekből lett a cigány. No, akkor harmadszor megent csak befü-
tötte a kemencét: - No, most erre jobban vigyázok, igazán, hon'ne legyenek illen
feketék. Akkor egy kicsint sárgásabbak lettek. No nem baj, ezek lesznek a sárga-
bőrűek! No, osztán akkor negyedszer újra befütött. - No, most igazán hogy vigyá-
zok rájuk, mert ezek lesznek a fehér bőrűek. Az utolsók, a negyedik. Nohát, így
lett a nemzetiség. (Markotabödöge-Mosonszentjános, 1970.)

14. A románoknak, ugye, szűk volt a gatyájuk és hosszú volt az ingük. És azt szokták mondani, hogy hát azért szűk a gatyá, mert előbb az inget szabták és igen sokat felszabtak a vászomból és kevés maradt gatyának, ezért olyan szűk a gatyájuk. A magyaroknak megint, minékünk a székelyeknek bő volt a gatyá, rövidebb volt az ing. Azt mondták, hogy a magyarok először a gatyát szabták, és utána szabták az inget. Azért lett kisebb az ing. (Andrásfalva - Aparhant, Tolna m. 1970.)

15. A vizözön után megindult az Isten egy jó emberivel, már nem tudom kivel. Ahogy értek el valamilyen tárgyat, abból mind teremtett egyféle nemzetet az Isten. S mán keztek számlálni, hogy már minden nemzetet teremtettek, csak magyart nem. Vitakozásba jöttek a társával, mer a társa nem akarta, hogy magyart teremtsenek. Azt mondta, hogy a magyar büszke és káromkodós. Az Isten nem fogadott szót, oszt elérték lугanét. S az Isten belerúgott a láganéba, és kiugrott belőle egy férecesapott kalapú magyar s egyet káromkodott s azt kérdezte az Istentől, hogy hol az igazolvány. - Így lett a magyar és olyan büszke lett, amilyen volt. (Gyergyóremete, 1968.)

16. A husváti tojás azé' piros - gyermekkorunkban így hallottuk a szüleinktől - hogy mikor Krisztus Urunkat fölfeszítették és a vére által pirosították meg a tojást, odatették, rácsurgott és azóta van husvétkor a piros tojás, ennek az emlékére. (Andrásfalva-Aparhant, Tolna m. 1970.)

17. Nagycsütörtökön nem szokás fésülködni, mert Veronika, mikor az Ur Jézus ment a kereszttel, Veronika fésülködött, szét vót a haja, úgy szalatt ki, hogy aggyon neki egy kendőt, oszt abba beletörölte a kápit. Azóta annak a tiszteletére nem fésülködtek régen az emberek. Azt mondták, hogy átkozott az, aki Nagycsütörtökön fésülködik. (Bernecebaráti, Pest m. 1968.)

18. Az Uristen meghagyta az állatok királyának, kivitte a kertbe és megmutatott neki, az állatok királyának, az oroszlának egy bokor nefelejcsét. És meghagyta neki, hogy minden állatot hijjon oda, és magyarázza meg az állatoknak, hogy ennek a virágnak a nevét, vagy mondja meg, hogy ez nefelejcs, és másnap menjenek vissza és meglássák, hogy melyik állat felejtette el ennek a virágnak a nevét. Nahát másnap az állatok királya megparancsolta az állatoknak, hát visszamentek. Hát mindegyik állatot sorra kérdezett, de mindegyik meg tudta mondani, de utoljára ment a számár. És azt hiába kérdezte, azt mondja, nem tudom megmondani, mer elfelejtettem. Nahát akkor megfogta a fülét, meghuzta fülönfogva, azt mondja; A te neved ezentul számár lesz! Mer mindegyik meg tudta mondani ennek a virágnak a nevét, hogy ez nefelejcs, de te elfelejtetted és azóta te számár vagy. Azóta nagy a számárnak a füle. (Andrásfalva - Mucsfa, Tolna m. 1970.)

19. Mikor Isten megparancsolta Nojénak, hogy készíjjen bárkát, nagy bárkát, amibe minden állatból bevisz egy párt. És aztán, mikor elkészült a bárka - a fiai-val csinálták, két fia volt, - minden állatból bevitt egy párt, akkor Isten tudta, hogy kész a bárka. Negyven nap szünet nélkül esett az eső, még a legmagasabb hegyeket is, nemtudom, hány lányival fölülmúlta. A népek mind egy szálíg elpusztultak, csak a Nojé meg a családja maradt meg, és az állatok, benn a bárkában.

20. És akkőzbe a bárkán egy luk ütődött, valami kő ütődött oda, oszt' folyt befelé a víz. Oszt' fél a Nojé meg a fiai, hogy a víz bemegy és akkor egy nagy kigyó megszólalt, hogy ő odafonózdik a lukra, hogy a víz ne győhessen be. Megengedték neki. A kigyó azt kérte, hogy ő az ember vérit szivhassa, amiért odafonózdott. Hát, kénytelenek voltak megengedni neki, mer féltek. De aztán mégiscsak rájöttek, hogy ez nem lesz jó, az első pár embert is a kigyó csábitotta a bűnre. Akkor a fiaival Nojé megfogta a kigyót és a bárka közepin, ahogy égett a tűz, rádobták és azon a tűzön elégett a kigyó. A kigyó hamvaiból bolhák ugráltak ki, bolhák termőttek. De egyszer már megengedték a kigyónak, hogy az ember vérit szivhatja, azért a bolhák szivják az ember vérit. (Kemence, Pest m. 1968.)

21. A Nojé vitt be szőlővesszőt is a bárkába és amint kezdett a víz apadni, szállt le a vizözön, Nojé próbálgatta, hogy mennyire van a föld még. Ahogy szurkálta, a hegyek tetejin, az iszapba ottragadt a vessző. Oszt' azóta van a hegyek tetejin olyan jó szőlő, mer a Nojé kezdett még ott ültetni. Azok a vesszők még az ő idejéből származnak, úgy mint Hegyalján, Tokajban, meg vannak olyan nevezetes szőlők, azok mind Nojé vesszejiből származnak.

Megjegyzés: Itthon is hallotta a Nojé történetét. "A vesszőt nem, azt még talán magam találtam ki. Az unokáimnak mondtam, Honton, szembe van a Tesmag, az már odaát, Csehszlovákiában, Közél van oda, onnan magyaráztam, hogy arra járt a bárka, azért van a hegytetőn szőlő, mert leszurkálta Nojé. Elhitték." (Kemence, Pest m. 1968.)

22. A Nojé, mikor kiszállt a bárkából, ültetett szőlőt. És hát ugye, fogyasztották, nem tudták mind elfogyasztani, lehoradták a pincébe, kosarakba, ládába, faedényekbe és ottan rothadt a szőlő. Egyik faedénybe annyira megerjedt, hogy léjé vált. És nem merték megkőstolni, mert azt hitték, hogy az mérég, szaga volt, satőbbi. A cselédlány rosszul viselkedett és azt mondta neki Nojé, hogy becsukják őt a pincébe. Be is csukta, enni kapott, de inni nem. Azt mondták, hogy igyon abból. A lány sirt, sokáig nem ivott belőle, mert az mérég. De a kénytelenség annyira rávitte, hogy ivott belőle. És jó volt, utána még többet ivott. Egyszer elkezdett kiabálni, dalolni. Erre Noé felhozatta, meg van bolondulva? Megkérdezték mennyit ivott. Elmondta, hogy egy hétig semmit. Utána ivott, mindig többet. És mennél többet ivott, annál jobb kedve lett neki. Erre Noé is ivott és neki is jó kedve lett. Ettől fogva ismerik, hogy a szőlőből bort lehet csinálni. (Letkés, Pest m. 1968.)

23. Mikor Péter meg az Ur Jézus mentek az úton, hát, azt kérte a Péter: Uram, Teremtőm, hadd teremtek én is valamit! Hát teremtsél! No, Péter, hogy hát mit teremtsen? Aszongya: Legyeket! Légy! Péternek a teremtése a légy. No, azt mondja: Valamit még teremtek, Azt mondja: A szűnyogokat! De Uram, Teremtőm, de úgy teremtem, hogyha rászáll valamire, emberre vagy állatra, mindjárt megdögölgjön. Á, Péter, azt már nem engedem meg neked, hogy megdögölgjön, vagy meghaljon valami, mert akkor nem maradna a világon semmi, csak a legyek meg a szűnyogok. Hanem ha az ember rácsap, vagy az állat rálép, akkor pusztuljanak el mindjárt. Így van ez azóta, ha az ember megüti a szűnyogokat vagy a legyeket, mindjárt elpusztulnak. Így a szűnyogokért meg a legyekért a Pétert szidják az emberek. Fene egye meg a Pétert, nem tudott volna más állatokat teremteni, csak ezeket. Inkább ne teremtett volna semmit. (Bernecebaráti, Pest m. 1968.)

24. Vót a faluban egy istentelen kovács, aki aszt monta, hogy őrajta nem fog ki senki, nincs ollan mestőrembör, mint ő. - Asztán egyszer az Ur Jézus arra járt, kovácssegédképpen. Bemönt hozzá, a mesterhő, az Ur Jézus. Mongya neki:

- Helőt keresek, ha vóna szives felfogadni a mestőr úr. Ugy hallottam, magánál igen lehet tanulni.

- Lehet is, fickó.

No osztán:

- Én megfogadlak.

De abba az időben kevés fizetés vót, hetenként két forint egy kovácssegédnek.

No most, bemögy egy öreg bácsika a műhelybe. De a Jézus dolgozott is a kalapáccsal. Kérdezte tőle:

- No, papa, szeretne-e még fiatal lenni?

- Haj, fiam, de még mennyire!

- Hány éves, papa?

- Hetvennyolc éves vagyok.

- Biztos, hogy szeretne fiatal lenni?

- Hát fiam, még szeretnék legalábbis húsz éves lenni.

Erre a Jézus belekapaszzkodik az öregbe, beledobta a kohóba és ütte, verte a kalapáccsal. A kovács meg csak nézte. Egyszer aztán egy derék fiatalember ugrott ki a kohóból. Köszönte a segédnek a mütétjét. Avval kezét fogott a segéddel és elmönt. Amikor elmönt, a kovács megharagudott, hogy ő mér tud ónála többet, ő ezt már nem tűri. El kell menni annak is. Elhajszolta.

- Illel segédre nincs szükségem, nem akaroK nálamnál okosabb embört a mestőrségömbe a földön látni.

De osztán már a kovács elöregödött, száz évnél többet ért mög. Asztán, aszt mongya,

- most már meg szeretne halni, de nem gyün senki érte. Eccör csak bekopogtat egy embör hozzá.

- Aggy Isten, világtudó kovács mester! Most elgyüttem érted.

- Mit akarsz velem?

- Elviszlek magammal, mert én vagyok a halál.

Ezt nem hitte el, hogy ő a halál.

- No, legyen nyugodtan, én a halál vagyok.

- Hát ott van egy pintes üveg, ha abba belebújik, akkor elhiszem.

Erre a halál fogta magát, elrejtőzött és belement az üvegbe. A kaszát is bevitte magával. Mikor belemönt szépen a halál, az meg a csavaros dugóval bedugta az üvegöt. Most osztán bajba vót a halál. Attul fogva, hogy a halál be lett zárva, hét évig nem születött senki és nem is halt meg. Az Ur Jézus megin arra vette a maga útját. Aszongya:

- Mester úr, kovács segéd vagyok, fölfogadna-e?

- Ejnye, de jó órába gyöttél, öreg vagyok, nem kapok segédet. Aztán majd egy hónapot eldolgozott ott a Jézus. Ekközbe vezették a lovakat vasalni, patkolni. Hát a Jézus meg akarta patkolni a lovakat, de a kovács nem engedte. Aszt monta:

- Ájj fére, te még erre tudatlan vagy!

Na most kéröm szépen, a Jézus addig dolgozott mindenféle munkát. A jövő héten megin hoztak lovakat vasalni. A kovács jól megcsépülte a Jézust, hogy még mindig nem tuggya megvasalni a lovakat.

- Én megvasalom - monta a segéd - de magának hozzányúlni nem szabad.

Mind a nyolc lábát elvágta a Jézus, térgybe, aztán bevitte a kohóba a műhelybe. A kovácsnak nem volt szabad szóni, de megin aszt gondúta, hogy ez a segéd többet tud nála. Mikor két lábát mögvasalt a Jézus, odavitte a lóhoz, helyire rakta, asztán azon mód ottragatt.

Akkor Jézus mind a hat lábát mögvasalta, sorba mind egyfelől rakta föl a helyire, de a kovácsnak nem lehetett szóni. Mikor elkészült, a hat lábát a helyire rakta. A paraszt káromkodott szörnyen.

- Micsinász te, elrontottad a lovaikat!

De Jézus csak azt mondta:

- Papa, legyen nyugottan, - Asztán elmöntenek.

Akkor a kovács megin főhara gudott.

- Te tacszó, nem ismerem el a tudományodat, te ördög vagy!

Ki innen a műhelyből!

Telt, múlt az idő, pár év, de akkor az öreg kovács mán igen öreg vót. Közledett a kétszáz évhö. Osztán csak vót, csak vót. Akkor Jézus megin munkát keresett. Elment abba a műhelybe:

- No, mester ur, hogy van?

- Én fiam, felfogadnálak, de minek.

- Hát, mestör úr, nem akar mögfiatalodni? Megnősülhetne, családót alapíthatna.

- Szeretnék én fiam, de nem lehet.

Aszt mongya Jézus:

- Vesse le magáról eszt a szennyes göncöt, majd én megfijatalítom.

Akkor Jézus azt is bedobta a kohóba. Jajgatott ám. De mondta neki:

- Ne bánja papa, mindegy most már! Hát üti, veri, osztán kiröpött belőle egy kakukk madár.

Igy lett az istentelen kovácsból kakukk. Azér mongya a kakukk, hogy kukk ka kukk, kukk ka kukk, mer nem tuggya kimondani, hogy kovács.

Itt a vége. (Somogyudvarhely, 1966.)

25. Volt egyszer egy szegény ember. Sok családja volt, nagy szegénységbe éledélt. Elindult egyszer munkát keresni. Hát amint ment, hát megtalálkozott az ördöggel. Hát kérdezi az ördög a szegény embert: - Hová mész te szegény ember. Hát - azt mondja - megyek munkát keresni, valahová, mer nagy a szegénység odahaza. Hát te szegény ember - azt mondja, lesz neked kenyérre való, csak én csinállok ide egy ágyást és ebbe az ágyásba vetek magot. Adok neked három napi időt, hogy gondolkozzál addig és talál ki, hogy milyen magot vettem ebbe az ágyásba. Na jól van, elment az ördög, s az ember gondolkozott szegény, de nem találta ki. Már telt le a három nap, s nem talált ki semmit. Hát nagyon búnak eresztette a fejét. Egyszer arra ment egy öreg asszony. Kérdezi: mért búulsz te szegény ember? Hát elmesélte neki, hogyan járt ő az ördöggel. Most letelik a három nap, ha nem találom ki, az ördög elvisz engem. S éhen pusztul a család. Azt mondja az öreg asszony: Ne búsulj semmit. Csak amelyik órában tudod, hogy kijön ide az ördög, akkor te szaladj körbe az ágyás körül, s mindig tapodj az ágyás közepibe. Akárhogy kiabál, te azt ne halld, csak mindig tapodj bele, s figyeld meg, hogy mit kiált neked az ördög. Na jól van, úgyis tett a szegény ember. Mikor már tudta, hogy jön az óra, hogy az ördög odamenjen, hát ő csak szaladott körbe az ágyás körül és mindig belelépett a közepibe. Az ördög irtó kiabált neki, hogy nehogy be-

lelépj, nehogy belelépj az ágyásba, mert a végén aztán úgy találta szólni, hogy - ne taposd ki a dohányt! A dohánymagot! Az ember ekkor erre már abbahagyta a szaladást, meg a tapodást. Kérdi az ördög, hogy: - Kitaláltad-e, hogy milyen magot vettem ebbe az ágyásba? Azt mondja a szegény ember: Dohánymagot! Jaj, azt mondja az ördög, nagyon mérges lett, hogy a szegény ember kitalálta, mer az ördög elszólta magát. Hát akkor a szegény embert megjutalmazta egy nagy zsák arannyal. Mert az volt a fogadságuk, az alku. Hazament a szegényember és hazavitte az aranygyat. A felesége nem akarta befogadni, hogy honnan lopta azt a sok aranygyat, Akkor elmesélte a feleségének, hogy hogyan járt ő. Így aztán éltek boldogan a sok pénzből. Így lett osztán a dohánypalánta. (Andrásfalva-Mucsfa, Tolna m. 1970.)

26. Jerusálembé, vagy Bötlehembe, ahol most a közelkeleti háború van, ott történt ez a dolog. A sinai hegyre ment a Krisztus Urunk meg a Péter, mert prédikálni akart a Krisztus Urunk. És meg is tartotta. Azt mondta a Szent Péternek: Gyere velem, ne menjek magam! Mikor indultak volna: Uram, Teremtőm - azt mondja Péter, - nem viszünk emivalót? Nem viszünk Péter, mert máma péntek van, böjt van, majd ha hazajövünk, eszünk. De Péter tett a zsebébe. Gondolta, hogy majd Krisztus után megy és majd megeszi út közben. De Krisztus Urunk tudta, hogy Péter eszik a háta mögött, minden falat kenyéرنél szót intézett hozzá, kérdést. Egy falatot sem tudott lenyelni, mert Krisztus szólt hozzá. Mikor jöttek hazafelé, már gombák termettek abból a kenyérből. Mikor Péter meglátta a gombákat, nem tudta, hogy mi az. Uram, Teremtőm, mi az, mikor jöttünk, nem láttam. Igen, azt mondja, nem láttuk, mert ez abból a kenyérből lett, amiket kiköpködtél, mikor jöttünk, abból lett a gomba. (Letskés, Pest m. 1968.)

27. Az árvalányhaj úgy lett, hogy mikor Szüz Mária menekült a Heródestől, mentek az erdőn keresztül, azt mondta a Szózanya a Szent Józsefnek, hogy tartsunk egy kis pihenőt, fáradtak vagyunk. Oszt ott, ahol pihentek, ott a Szüzanya megfésülködött. És akkor a hajszálából, amik szétmentek, a hajszálaiból lett az árvalányhaj az erdőbe. (Letskés, Pest m. 1968.)

28. Mien szaga van a csipkerózsának? Ugyanabba a helybe, ahol fésülködött a szüzanya, kitergette a Kisjézusnak a pelenkát és a csipkebokorra teregette. No és hát akkor azért mondják, hogy azért van olyan rossz szaga a csipkerózsának, mert odateregette a Szüzanya a Kis Jézusnak a pelenkát. (Letskés, Pest m. 1968.)

Jegyzet

Az itt közölt huszonnyolc mondaszöveg nem reprezentál sem egy egységes tájat, sem kiváló elbeszélő tehetségeket: a magyar nyelvterület különböző részein gyűjtöttem őket, s mint ez a szövegek elolvasása után kitűnik, nem minden esetben elfogadható tehetségű mesemondótól. Az eredetmagyarázó mondák gyűjtése, a múlt század végén munkálkodó Kálmány Lajos óta, csak esetlegesen folyt, leginkább a mesékhez közelálló típusokat jegyezték fel a gyűjtők. Manapság egy rosszul, töredékesen elmondott változat is nagy kincset jelenthet, olykor egyáltalán nem is-

mert újabb típust képviselhet. Ez magyarázza a mondák művészi színvonalának egyenetlenségét.

Ezzel a válogatással egy kicsit arra is törekedtem, hogy még a szakemberek által is kevésbé ismert típusokat mutassak be, hátha ezek ismeretében, gyűjtés közben, mások is ráakadnak hasonlókra.

A mondák közlési sorrendje nagyjából követi a készülő magyar eredetmagyarázó mondakatalógus beosztását: először a kozmikus és meteorológiai jelenségek keletkezését tartalmazó mondák, majd az ember teremtését, az emberi javak, tulajdonságok, népek keletkezését, majd az állat és a növényvilág eredetkérdéseit magyarázó mondák következnek.

A szövegek egy részét magnetofonkészülék hiányában kézzel jegyeztem le, így csak igen elnagyolt nyelvjárási lejegyzést tudtam megvalósítani.

ADATKÖZLŐK :

Andrásfalva - Aparhant (Tolna megye) Sebestyén Imre (1913) :

Andrásfalva - Mucsfa (Tolna megye) Fábián Tituszné Vicok Ágnes (1912) ;

Bernecebaráti (Pest megye) Hajas Józsefné Molnár Borbála (1901) ;

Cserhátsurány (Nógrád megye) Kalocsai László (1890) ;

Darány (Somogy megye) Kovács Ferencné (1899) ;

Gyergyóremete (Remetea - Románia) Petrét Ferencné (1931) ;

Kemence (Pest megye) Kelemen György (1885) ;

Letkés (Pest megye) Kolos Nándor (1919), Ormándy Pálné Szölgyén Borbála (1915) és Bicskei Bálintné Bali Ilona (1922) ;

Markotabödöge-Mosonszentjános (Győr-Sopron megye) Cseresznyák Istvánné (1907) ;

Nagyberki (Somogy megye) Gelencsér Sándor (1894) ;

Somogyudvarhely (Somogy megye) Balogh Ferenc (1881) és özv. Kozma Pálné (1896) ;

Szilvásszentmárton (Somogy megye) Vajda János (1896).

KABAI ISTVÁN MESÉL

- Bosnyák Sándor -

I. EREDETMAGYARÁZÓ MONDÁK

1. Szent Péter ebéggye. A Napot Szent Péter horgya a hátán. Mindig másik csapáson megy, mindig az előző mellett, és mikor a leghosszabbat eléri, akkor visszafelé kezd menni. Azér hosszabbak és rövidebbek a napok. És ahogy megyen a csapáson, tizenkét órakor egy asztal van a csapásra téve, azon egy tányér leves, és aszt Szent Péter megeszi és asztán megyen tovább. Amig ő áll, addig a Nap is megáll. Azér mongyák az emberek, hogy délbe a Nap is megáll.

2. A ló fára mászó állat vót. A ló valamikor fára mászó állat vót és még a mai napig is a lábaszárán belül ott van a fahorzsolás helye, a hátsón is, az elsőn is, mind a négy lábán.

3. A hal szaga. Ádám meg Éva, má mikó megvótak ketten, Évának nem vót, ahun pisiljen és mindig szomorkodott. Hát látta az Isten, hogy csinálni kell valamit, és akkó felvett az Isten egy döglött halat, Évának a lába közé vákta, oszt kihasatt, oszt a döglött hálnak a szaga azúta is érzik.

4. A zsebkendő. Ádám és Éva unatkosztak, nem tutták, hogy mit csinájjanak? Akkó még ruha nélkül jártak, de zsebkendő, az vót. Oszt Éva kimosta a zsebkendőt, de nem tanátak fát, ahová kiterícsék. Lefekűttek egymással szembe és Éva a kendőt ráterítette Ádámnak a vesszőjére száradni. És akkó Ádámnak a farát mekcsípte egy darázs, és előreugrott és akkó ment be először, és akkó aztán már nem unatkosztak többet.

5. Mér harakszik a kutya a nyulra? Valamikor nagyonnagy hideg tél vót, és még akkor az állatok kint jártak. A kutyának se vót bent ijen heje, mint most. És nagy tüzet raktak télre. A kutyák ültek a tűz körül, a hátuk mögött pedig a nyulak. Ahogy ott tanyásztak, hát eccer a nyulak összebeszéltek, hogy:

- Buktassuk bele a kutyákat a tűzbe.

Erre a gondolatra eccerre beledopták őket a tűzbe. A kutyáknak leégett a talpukról a szőr, mer addig a kutyáknak is ojan szőrös vót a talpuk, mint a nyulaknak, és elérték a nyulakat. De mikor a tűzbe dopták, a szőr leégett a talpukról, azúta a kutyáknak kopasz a talpa és nem érik el a nyulakat. De mikor beledopták a tűzbe őket, akkor a kutyák utánuk szalattak. Mer a nyulnak addig hosszú vót a farka, és csak a farkokat tutták és elharapták, és rövid maratt a nyulnak a farka. Azúta harakszik a kutya a nyulra mindig.

6. Mér harakszanak a madarak a bagojra? Mikor a madarak réges-régen összeültek, hogy válasszanak egy királyt kösztük. Hát minden madár ott vót, magasra felrepültek, nagyon magasra. De van az a kicsike kis madár, amit ma ökörszemnek híznak, az a sasnak a szárnya alá bújt és a nagy sas tudott a legmagasabbra felrepülni. De még akkor ő kiugrott a szárnya alól és ő lett a legmagasabb.

Erre a madarak nagyon megharaguttak, hogy ez a kicsike kis madár legyen önekik a kirájak. Üldözőbe vették, de hogy a földre leszállt, rögtön ott vót egy ökörféj, elkorhatt ökörféj és annak a fejibe belebújt, ez a kis madárka, a szemébe, belebújt és akkó nem tutták kivenni belőle és odahítták a tócs-tócs madarat, mert hosszú csőre vót, hogy majd az ki tuggya venni. De az se tutta kivenni.

Erre fel odaállították a bagjot örnek, mer este lett. De a bagoj éjjel elalutt. A kis madár kiszökött az ökörnek a szemiből és azúta ökörszem annak a kis madárnak a neve. A bagojra meg minden madár harakszik, az csak éjjel járhat, mer másképp a madarak nagyon üldözik.

7. A szarka és a vadgalamb. Eccer összetanákozott a vadgalamb meg a szarka. A vadgalamb látta, hogy a szarkának mindig nagyon jó fészkei vannak, azt mondta neki, - tanácsa meg ötet is fészket rakni. - Aszt mondta a szarka:

- Jól van.

Elmentek, hozzáfoktak, hogy csinájják a fészket. A szarka mindig csak aszt rakja.

- Csak így, csak úgy.

A vadgalamb mindig búkta:

- Tudom, tudom.

Hát eccer a szarka nagyon mekharagudott, aszt monta neki:

- Ha tudod, csinád.

És otthatta darabba a fészkit és azúta sem tud a vadgalamb fészket rakni, csak két-három szál gajjat összecsap és úgy csinájja a fészkit és úgy tojik rá.

8. Miért rövid a búzakalász? Mikó az Úrjézus a földön járt, hát kenyeret sütött egy asszony és a kisfijának a fenekét a lángossal törülte ki, amit sütött. Eszt az Úrjézus meglátta és a búzakalászt mekfokta és húszta, hogy a száron peregjenek lefele. Mán csak egész kicsi, markolatnyi maratt fenn, mikor aszt monta:

- Ez is elég fog nektek lennyi.

Ezért ijen rövid a búzakalász.

9. A teknősbéka keletkezése. Mikor az Úrjézus a földön járt, eccer bemeegy egy házhó. Ott kenyeret sütött az asszony, dagasztott befele, kenyértésztát. Aszt monta neki az Úrjézus, hogy neki is szakajcson egy kis cipót és süsse meg. Majd, - mikor jöjjön vissza érte? - megkérde.

Megmonta neki az asszony. Szakított is neki. Bevetette, ki is szette a kenyereket. Nagyon szépek lettek a kenyerek. Amit pedig Jézusnak szakajtott, az nagyon-nagyon csodára szép lett. Meksajnálta az asszony, hogy ő eszt nem aggya neki oda, hanem elgyukta a kenyeret, ő pedig elbújt a teknő alá. A sütőteknót a háttára vette és úgy lefekütt a kamrába. A gyermeknek megmonta, hogyha jön a Jézus, kérdezi őtet, mongya asztat, hogy nincs idehaza.

Mikor Jézus odament, aszt kérde a gyermektű:

- Kisűt-e mán a kenyér?

Meg:

Hol van anyád?

Az monta:

Nem tudom, hogy hol van, nincsen idehaza.

Jézus erre asz felelte:

- Tudom én, a cipőt eldukta, ebűjt a teknő alá. Dehát legyen belőle teknős-béka és hordozzon lapátot a hasa alatt.

Azűta van teknősbéka és mindenki megnészheti a teknősbékának a hasa alatt egy ojan sűtőlapát alakú hűzódik el.

10. Mijóta nincsen Cigányország? Régesrégen egy katona jött szabaccságra messzirű lőhátan, mer vonatok nem vótak és az ölibe hozott egy macskát. Hát ahogy jött, vándorolt, Cigányországon keresztül kellett neki jönni. Abba az országba rengeteg egér vót és ott meg sohase láttak még macskát. A cigányok kirája aszt kérdi a katonátű, hogy:

- Mi van az ölibe?

Asz mongya:

- Féregirtó.

- Hát mijen ez a féregirtó?

- Az kérem mekfogja a férget.

Hát mégis akkor ő megveszi tölle, mennyiér aggya.

- Hát ő eszt csak öt mázsa aranyér aggya.

Kicsit gondolkozik a kiráj, de ojan sok vót a féreg, az egér, hogy má őket meg akarta enni. Erre megvette tölle, adott neki még kocsit is, amivel vigye a pénst, az aranyakat.

Mikó vitte az aranyt, mán elindult a katona, hát a cigány kiráj elfelejtette mekkérdeni, hogy mit eszik a macska, ha elfogy az egér? Hát utána küldött két futárt. Majd hátranéz a katona, meglássa, hogy mennek ő utána. Még jobban nekiiramodott. Kijabálnak neki, hogy:

- Ájjon mán meg. Ha nem áll is meg, de kijácса vissza, hogy mit eszik a macska, ha elfogy a féreg?

- Ha elfogy a féreg, akkó megesz tikteket!

Hát visszamennek. Mongyák a kirájnak, hogy - ha elfogy az egér, akkó majd őket fogja megenni.

Mikó elfogyott az egér, tényleg a macska felugrott a kirájnak a székjire, elkezdett nyávogni. Hát akkó mit csinált? Összeágyúszták a palotát, meggyujtották, de a macska kiugrott az ablakon. Erre ők megijettek és szerte-széjjel szélettek az egész világon.

Azűta nincsen Cigányország és mindenűtt vannak cigányok az egész világon.

II. HIEDELEMMONDÁK

11. A kovács felesége. A kovácsnak a felesége a kovácssegédeket éjjel mindig megnyergelte és reggel, másnap mindig nagyon fárattak vótak az inasok. Ojan vén boszorkány asszony vót. Abban az időben boszorkányok is létesztek.

Ez a kovácsinas eccer mégis a többiek köszt, mikó elnyargalt véle, elvákztatott, ahogy odaértek, ahun a boszorkányoknak van a tanyájok, hát elkezdte dörzsölni a kantártárját. Addig dörzsölte a fejibe, hogy kiesett a fejibü és visszaváltozott ő inasnak. Mikó visszaváltozott, felvette a kantárt és eszibe jutott, hogy ő úgy emlékszik, hogy nem is alutt egészen, mikó az asszony neki eszt a fejibe csapta, oszt ő lúvá változott, oszt elnyargalt.

Hanem most ő mek fogja várni, míg jönnek kifele a boszorkányok abbu a házbü. Ahogy sorakoznak kifelé, mikó az ő gazdasszonya jön, hát ő is a fejihe csapja a kantárt. Abba a pillanatba lónak változott és ő a hátára pattant és abba a nyomba indult hazafelé, ahogy csak bírt. A többek is utána iramottak, de mivel, hogy ez boszorkánybü lett ló, annyira tudott repülni, hogy egy sem érte jel, a többi ló.

Mikó hazaért a többi inas társához, asz monta:

- Ide várjatok, nézzetek csak ide, mijen szép paripát hoztam nektek. Eszt a lovat röktön vasaljuk meg, még pedig mind a négy lábára, nyóc likú patkót verjünk a lábára.

Azonnal hozzáfoktak, meg is vasaták a lovat, nyóc likú patkóra. Mikó meg lett vasalva, akkó bementek, az a fijú, amék oda vót vele, elvitte, az kiment vissza és kihúszta szépen a fejibü a kantárt és eleresztette a lovat.

Hát az asszony bement, de a kezrú, lábárú nem tutta ledörzsölni a vasat, mer jó erősen rá vót szegezve, nyóc jukkal.

Másnap reggel felkél a mester, kimegyen, dógoznak, eljön a reggeli, nincs, aki készíccsen. Majd az ebéd. Akkor mongya a fijú:

- Mester úr, mi van a feleségivel? Nézze meg, mi van vele? Az nem beteg, az ló vót az éjje, az boszorkány.

Megy a mester, húzza le róla a dunnát, hát kérem mind a kezín-lábán ott van a friss vas, amit órá ráverték az inasok. Akkor győződött meg ról, a hogy az ő felesége boszorkány.

12-15. Bojgó Szabó. Ez a Bojgó Szabó foggal született. Aszt beszélték nagyapámék, mikor kicsi vót, egy kocsikerékbe botot dugott és ráállt a botnak a végire és elszalatt a kocsikerék vele, és nem esett le.

És mikó megnőtt ez a Bojgó, asztán ez mindig vándorolt, met. Szabó vót a rendes neve, csak mindig bojongott és ezért lett Bojgó Szabó. Ojan tudókos ember vót. Karcagon lakott, itt vót a háza neki. És ez mindig vándorolt. Majd eccer visszakerült egy táltoslóval Karcagra. A magyarkai tempomná lefekütt, mintha alutt vóna. A lova mellette állt és ment arra két szegény legény. Asz monták egymásnak:

- Jó vóna az öregot elótani a lováér.

De az öreg aszt mindet hallotta, hogy a két szegény legény így beszélgetett. Odaszólt nekik, hogy - ők is heve reggyenek le, ne mennyenek sehova, maraggyanak itt hónap reggelig, majd akkó lesz itt, akit el lehet ótani, meg szíp ló. De azok nem marattak, mert nagyon félték, hogy az öreg tuggya mit beszítek.

Másnap pedig jöttek a törökök. Nagyon sokan jöttek. Az öreg bement a templomba lovastúl, és a törökök meglátták, és akkó a templomot betemették, hogy a bojgó ki ne gyüjjön belüle.

Akkó a Bojgónak a lova kijött a templom tetejin és mind agyonverte a törököket, és asztán a Bojgó is kijött.

Egy nagy gombojag madzagott feldobott és az emberek úgy látták, mintha egyenesen állna, mint a fa. És akkó ű felmászott annak a hegyibe. Már ojan magasan vót, hogy nem is látták, hogy hol van annak a vége. És akkó leesett két láb egymás mellé, és akkó leesett a törzse, harmaccorra meg le a feje, és ahogy esett le, úgy összeregatt, mikó a feje leesett, má beszét is.

Eccer ez a Bojgó Szabó felment Pestre és megtutták, hogy Pesten van. Minden kovácsnak azonnal hírt attak, hogy mennyenek Budára és csinájjanak vaskoporsót, mert Bojgó Szabót el kell fogni. Ezidő alatt körű is vették katonasággal Pestet meg Budát, Bojgó pedig elment egy kovács mesterhez a lovával, hogy vasalja meg. De aszt monta a kovács, hogy nem ér rá, mer el kell mennie koporsót csinálni. De erre Bojgó sok pénst ígért.

- Nem ojan sok időbe kerül, míg felveri a patkót.

És a kovács meg is vasalta a lovat, Mikó meglett, Bojgó megszólalt:

- Most mán elfokhassátok Bojgó Szabót, mer én vagyok az.

Erre a mester szalatt, a kapukat bezárta, hogy ne tuggyon kimenni. De Bojgónak a lova is táltos vót és ha patkó vót a lábán, mindenem keresztül repült. Így nem tutták elfogni, megmenekült Bojgó.

16. Az ordító sárkány. Csöpülyön úgy történt, a nagy nádasba, hogy egy vándorlegény ment ott keresztül és ahogy ott ment, lát egy tót kantát és felakasztotta egy fűszfára. Az persze nagyon dudált, mert nagy szél fujt, és hogy futt a szél, mikó beért a faluba, elhíresztelte, hogy a nádasba van egy sárkány, ez pedig el fogja őket pusztítani.

Erre fel nagy riadás lett a faluba. De ő asz monta, hogy mek fogja őket men-teni, ha neki pénst adnak. Sok pénst kikötött. És mikó odatták neki a pénst, akko asz monta:

- Most mán kér egy hosszú kötelet.

Amit bevitt a nádasba és rákötötte a fűszfára. Akkó oda is gyült az egész falu má és huszták. De ő már elment onnan, mert élt a gyanuperrel, hogy a sok ember ki fogja huzni a fűszfát. És tényleg, azok kihuszták. És mikó kihuszták, hát látták, hogy egy fűszfát, korhatt fűszfát husztak ki. Erre akasztva egy tót kanta. Hogy a szél erős vót, a nagy dudálástól beképzelték, hogy tényleg a sárkány ordit.

17. Az íféli ló. Itt Karcagon a Kunhegyesi uton ment nagyapám kifelé ífélbe és lódobogást hallott és megállt mellette egy ló. És asz monta a ló, hogy:

- Üjj fel a hátamra.

Nagyapám körülnészte a lovat, meksimogatta és nem vót álla a lónak, nem tudta bekantározni és nem ült rá. És utána a ló annyit mondott:

- Szerencséd, hogy nem ültél fel, mert világgá vittelek vóna!

III. TÖRTÉNELMI MONDÁK

18. Mátyás törvénye. Mátyás kiráj vándorolt és egy szegény jobbágy vitte a buzát a malomba megőrölni, két lóval, és meg vót rakva a kocsija, tiz zsák vót rajta.

A nemes magos földesur pedig jött hat lovas hintóval szembe rá. Messzirü ki akart térti a szegény jobbágy. Mátyás asz mongya, a kiráj:

- Ki ne térjen!

De a jobbágy nem tudta, hogy az a kiráj, csak úgy tett, mint egy - vándorolt akkó is Mátyás kiráj. Mikó összetanákosztak, Mátyás kivette a gyeplüt az ember kezibül, hogy ki ne térjenek.

Leugrik a kocsis, hogy végigvág Mátyáson. Mátyás kigombolja a köpenyét, meglássa a földesur, hogy Mátyás király áll előtte. És röktön kifogatott két lovat a földesurral és a szegény ember lovai elébe fogatta, hogy annak is négy legyen, mint óneki. És akkó hozta aszt a törvényt divatba, és ez meg is maratt örökitve, hogy a terhes kocsi előtt, bár akár hintó, mindenféle kocsi ki is kell, hogy térjen. Az üres kocsi tér, nem a megrakott.

19. A fekete bárány. Mátyás király eccer dicsekedett Burkus királynak, hogy óneki soha nem hazudott a juhásza, Erre Burkus kiráj asz monta : kimegyen és mekpróbálja. Ha hazudott, akkor ő a fél kirájságát neki aggya.

Kiment a kiráj, próbálgatta a juhászt, de a juhász semmi szín alatt nem hajlott, a fekete bárányt semmi szín alatt nem atta neki.

Visszament, annyira, hogy ő beteg lett, ebben a fogadásban, mer aszt látta, hogy el fogja bukni a fogadást. Ekkor a lánya kérdőre vonta az édesapját, hogy mi a baja? És erre a lánya kiment Rákosra, a nagy pusztára, ahol a juhász legeltette a nyáját.

De mán késő este vót, mikó kiment. Ott a nagy komondor kutyák rászalattak, A juhász rászót a kutyára, hogy :

- Hótt!

Ez a hótt-re hajtottak a kutyák, mert ha úgy szóliti, hogy - takaroggy, akkó a kutyák jobban fokták vóna, mert asz hitte, hogy valami szabad legények járnak arra.

De mikó odament, lássa, hogy egy nagyon szép kisasszony van ott. Asz kérte, ő eltévedt a pusztán, azért jött ide, hogy nagyon szeretné aszt a fekete csengős bárányt. Ó azért jött. De a juhász asz monta, semmi szín alatt sem lehet, hogy odaggya neki.

Csak ott tipeg-topog a kicsike lábával, hogy ő ilyen szegény, de neki nagyon kék a bárány, mert az maradna meg a jövőjébe. Erre a juhász asz monta :

- Csak akkó aggya neki, ha a szivét szivért aggya.

Itt a kisasszony egy kicsit gondolkozott, hogy hogy is létezik ez, hogy ijent kér a juhász tőle. De a juhász nem tágitott, kínálta vajjal, sajttal, friss tejjel, egy sem kellett neki. Csak neki a fekete báránynak a husa kellett. Meg is alkuttak, nem ojan sokáig beszélgettek, hogy csak úgy aggya a fekete bárányt, ha ott is fog maradni egészen ővele.

Ráállott a lány. Erre elővillant a bicska a juhász legénynek a zsebéből, levákta a fekete bárányt és meg is főszte és ettek is a husábu. Még kikötötte a lány, hogy a bőrit el fogja vinni. Közel tegeye asztat, ahova fekszenek.

- Hova fekszenek?

Asz kérdi tőle :

- Hol van itt a szállás?

A juhász asz mongya :

- Csak a Csillag szállóban lehet. Ez a Csillag szálló ojan nagy, hogy az mindenkit be tud fogadni.

Befogatta őket is. Lefeküttek a subába együtt. Persze ottan szívet-lelket cseréltek. Reggel fele a juhászt elnyomta az álom, a buzgó álom, mire a kislány kiszökött a karjai közül és elszökött, evitte a báránynak a bőrit haza Mátyás kirájnak a palotájába.

Ottan másnap reggel nagy örömmel, hogy elhoszták a bárányt, megvették a juhásztu. Mátyás gondolta: nem tudom mit fog mondani ez a juhász, ha hazajön.

Mindennap be kellett a juhásznak délbe menni, jelentkezni, hogy mi ujság van a nyáj köszt. Mikó a juhász má délfelé vót, behajtotta a juhait, elindult hazafelé a kirájho, de nagyon gondolkozott. Leszurta a bottyát egy ürgejukba és ráakasztotta a szürét, fejébe tette a kalapot és odaállt elébe.

Felséges kirájom, elveszett a fekete báránya. A csengő is.

- Nem lehet az juhász.

A juhász gondolta, - hát ez nem is lesz jó, nem igaz.

- Hát mire való vagy, akasztanivaló, ha ez így történt!

Akkó megint ballag a juhász, megint leszurja a bottyát, megint ráakasztja a subáját és akkó a kalapot. Ugy gondolja, majd most másképp mongya.

- Hát ecseréltem a fekete bárányt egy másik feketéér.

Na ez jó lesz. Haza is ért a juhász, pontosan ebédelt a kiráj. Ott ebédelt a kirájkisasszony is, meg a sógora is, a Burkus kiráj. Mikó odaértek, ott a juhász aszt mongya:

- Jónapot kirájom!

- Jónapot jó juhászom, mi ujság van a pusztán?

- Ecseréltem a bárányt egy másik fekete bárányér.

- De hol van a másik? - aszt kérte Mátyás.

- Nem tudom kérem, eszökött a karámbó.

- Hát hogy szökhett el?

- Elszökött kérem, mer elaluttam hajnalnak hajnalhasadásra. Mekszökött tőlem, de úgy látom, itt ül az asztalná, ennek attam a bárányt.

És erre Mátyás odaszólt Burkusnak:

- Na ugye komám, hogy igazat mond a juhász.

Azonnal papot hívtak, nagy lakodalmat csaptak. A fele kirájságot neki adta, és a lányát feleségül örökre elvette.

20. A cinkotai kántor. A cinkotai pap irt Mátyás kirájnak, hogy ő mán püspök szeretne lenni, Erre Mátyás király asz monta:

- Mennyen el hozzá és majd ott megmongya neki.

De a pap élt a gyanuperrel, hogy Mátyás kiráj nagyon fufangos kérdéseket fog feladni neki, erre szembe elkütte a kántort. Mikó a kántor megérkezett, jelentkezett a kirájnál. Első kérdése az vót a kirájnak, hogy:

- Hol kél a Nap?

A kántor erre aszt felelte:

- Felségednek Óbudán, nekem pedig Cinkotán.

A második kérdésre, feltette neki, hogy mennyit ér a kiráj? Erre aszt felelte a cinkotai kántor:

- Huszonkilenc aranyat.

- Hát hogy lehet az, hogy a kiráj csak huszonkilenc aranyat ér?

- Azért, mert Jézus Krisztus harmincat ért.

Na most akkó még aszt kérde tőle, hogy :

- Mit gondol a király?

Erre a kántor aszt felelte :

- Most azt gondolja felséges kirájom, hogy a cinkotai pap áll előtte, pedig a cinkotai kántor.

Ebben is igaza volt neki. Erre a király aszt monta :

- Most mi kívánsága van neki?

A cinkotai kántornak az a kívánsága vót, hogy Cinkotán kéccer annyi legyen az icce, mint másfele.

21. A szántóvető és a bakkecskék. Eccer Mátyás kiráj három urra kilovagoltak a pusztára és arra kérték Mátyás kirájt, hogy aggyon má nekik valami állást. Erre Mátyás kiráj aszt monta :

- Majd meglássuk, majd adok valami munkát, amin tuttok dolgozni.

Mentek a pusztába. Eccer Mátyás kiráj látta, hogy amoda szánt egy öreg bácsi két ökörrrel. Valamikó az ókatonája lehetett. Odaszólott neki Mátyás király, odalovagolt, hogy :

- Öregem, mongya már meg nekem, hogy megvan-e még a harminckettő?

Erre az öreg bácsi aszt felelte :

- A harminckettő már csak tizenkettő.

Akkor kérde tőle, hogy :

- Messze van-e még a messze?

Erre megint azt felelte az öreg bácsi :

- Má felséges királom, csak az ökröm szarváig.

Na még akkó mindig kérd tőle egyet, hogy :

- Meg tunna-e fejni öregem három bakkecskét?

- Meg még aszt is felséges kirájom.

Evvél otthatták, elovagoltak tovább. Mikó este hazaértek, aszt monta a három urnak Mátyás kiráj, a három fijatalnak.

Ha megfejtik aszt a kérdést, amit ü kérdezett attu az öreg bácsitu és az öreg bácsi mekfelet neki, akkó ad mind a hármójuknak valami hivatali állást.

Erre összütek és nagyon gondolkosztak, de nem tutták mekfejteni az első se. Elementek az öreg bácsihoz mekkérdezeni tőle. Persze az öreg bácsi mán nagyon öreg vót és kitanult ember vót. Asz monta nekik.

- Én megmondom, de csak száz aranyér.

Hát ez egy kicsit zsebbenulós dolog vót, száz arany, de ha kénytelenek vótak, nem tutták a dolgot mekfejteni. Kifizették. Akkó asz monta az öreg bácsi.

- Aszt kérdezte őfelsége Mátyás király, hogy megvan-e még a harminckét fogam, de már ez nincs meg, csak a tizenkettő van.

Hát ez nem ojan nehéz kérdés vót, monták egymásnak, hát eszt mi ki birtuk vóna találni. Na de a másikat se birták kitalálni, csak visszamentek az öreghez. Aszt kérdik az öregtü :

- Most má aszt mongya meg, mit tesz az, hogy messzi van-e még a messzi, dehát csak aszt monta rá, hogy az ökröm szarváig.

- Igen - asz mongya - aszt is tudom, hogy mi az.

- Hát eszt mennyiér mondaná meg?

- Hát eszt mán csak kéccáz aranyér.

Mit vót mit tenni, nem birták mekfejteni, eszt is ki kellett fizetni. Mikó kifizették, asz monta :

- Kérem, aszt kérde őfelsége Mátyás király, hogy meddig látok már? Már ojan rég, hogy csak az ökröm szarváig látok, nem látok messzibb, mint régen.

Na esz sem ojan nehéz kérdés, ez is elég könnyü vót. Most mi lehet a harmadik, eszt mán nem tutták megfejteni semmi szin alatt, nem is jutott eszекbe, - ijen tréfás kérdés lenne ez? Hát visszamentek az öreghe, vittek pénst, mert tutták, hogy eszt biztos még többé fogja megmondani. Hát asz monta :

- Eszt is megmondom, hogy fejem meg a három bakkecskét, de mán csak háromszáz aranyér.

Mikó kifizették a háromszáz aranyat, asz monta, hogy a három bakkecskét ugy lehet megfejni, mint ahogy titeket most hármótokat fejtelek. Igy lehet aszt is megfejni.

22. Az urak dézsái. Ment Mátyás király az urakka a pataknak mellette. A patak mellett sok nád vót és aszt mongya ez erre fel, hogy mijen jó ennek a nádnak, ha nem esik az eső rá, akkó is vízbe van a töve, és ugyis megnő. De Mátyás király csak asz monta :

- Csak jó vóna rá az eső.

Na jól van, elhallgattak. Mentek tovább. Este beértek egy városba, ott vendéglőbe vacsorát rendezett Mátyás király. Persze, mindenkinek, az uraknak vitetett egy-egy nagy dézsát be és a lábokat a dézsába kellett tenni.

A vacsora kész lett, feltálaták és a vacsora után nem lehetett inni, csak enni. Aki pedig asz monta, hogy jó vóna az eső a nádra, meg Mátyás kirájnak, ezek ettek, ittak.

Mongyák az urak :

- Hát ez mért van?

- Hát aszt montátok, a nád is megnő, ha nem esik rá az eső, de az is jó, ha felü is ázik, mert most nektek a lábokat a vízbe van és mégis szomjasak vattok. Éppen így van a nád is.

23. Mátyás király és a juhász. Eccer Mátyás király felöltözött vándornak, hogy az országba széjjel néz, széjjelnéz a pusztákon. Hát ahogy kiment a pusztára, hát már nagyon megéhezett, este lett rá, hát betért egy juhász karámba.

Ottan vacsorát kért vóna, meg szállást. Adottak is neki szállást. A juhász főzött neki rögtön birkapaprikást. Mikó a birkahus megfőtt, a bogrács mellé leültek együtt a kirájja vacsorázni. De ő nem tutta, a juhász, hogy ez a kiráj, mer rongyos, szegény vándor ruhába vót a kiráj.

A kiráj ugy gondolta, hogy őneki ugy lehet enni, mint ahogy ő otthon szokott, meg a többi társai, hogy a bográcsbu, mindegy akármelyik ódaláru veszi a hust ki.

Erre a juhász a bicskájával nagyon sulyosan a kezure vágott :

- Magad elü kaparássz öcsém! Nem lehet mindenki elü venni a hust ki, csak ami tefelőled van.

A kiráj nagyon sértve érezte magát, de nem szót semmit, mer ü vándornak vót öltözve. Hanem mingyár gondolt egyet, hogy majd amikor ü hazamegy, neki van egy ojan baráttya, aki mindig a más szájába szeret kaparászni.

Haza is ment Mátyás kiráj, majd vendégséget hitt össze, de viszont meghitta a juhászt is. Ugyanazt a bicskát is vinni kellett a juhásznak, amékkal Mátyás kirájnak a kezure vágott.

Mikor megérkezett a juhász, asz monta Mátyás neki :

- Most már te vagy az én vendégem, de úgy viselkedj az asztalnál, mintha saját asztalodnál vóna. Ha valaki odakaparászik a tányérodba tefelőled, huzz neki oda, mint ahogy nekem odaváktá, mikó ott vótam nálad.

A juhász szót is fogadott. A vacsora mekkezdődött. Szembe ültette vele aszt az urat, amejiket tutta, hogy a legjobban kaparászik mindenki tányérjába. Mikó a juhásznak elébe nyult, a juhász tényleg a körmire vágott a bicskáva, hogy kiejtette a kanalat a keziből.

Erre az ur nagyon megharagudott és asz monta :

- Miféle ember ez, hogy neki ide mert vágni, mikor ő a kirájnak a baráttya.
- Mer mindenki maga elől eheth, de a másik elől nem eheth! - ezt felelte Mátyás.

24. Mátyás kiráj és a csillagvizsgáló. Mátyás király egy este elgondolta, hogy el fog menni vadászni egy pár nap mulva. Dehát egy reggel korán behivassa a csillagvizsgálókat, hogy jósójják meg neki az időjárást, hogy lesz-e eső, mer ők mek tuggyák mondani előre.

A csillagvizsgáló asz monta Mátyás kirájnak :

- Nem fog eső lenni két héten belü, tehát nyugottan elindulhatnak a vadászatra.

Másnap reggel nyergeltek és el is indultak vadászni. Ahogy mentek, mende-géltek hát a lóval, eccer tanáltak egy juhászt, ott legelteti a nyáját. Lássa Mátyás kiráj, hogy a juhásznak a számára hengergőzik a fődön nagyon. Ottlovagol a kiráj, mekkérdezi a juhásztu :

- Hallod-e te juhász, miért hengergőzik itt ez a számár ojjan nagyon ?

- Ez bizony felséges királyom azér hengergőzik, hogy még máma fél kettőkor, de két órára ojan idő fog jönni, hogy nemigen fognak a lóháton megmaradni a vihartu.

A kiráj nem szót semmit, visszalovagolt a csapatho és mentek tovább.

És tényleg fél kettőkor ojan zivatar jött, hogy nem birtak sehova se menni a lovakkal. Letanyásztak és elbujtak, mer ojan óriási vihar vót.

Mikó a vihar elmúlt, utána nagyon jó idő lett és mentek tovább. Mátyás erre a csillagásza elé odalovagolt és odasukta neki :

- Hallod-e te csillagász. A csillagász igazán nagy számár, de a számár igazán csillagász.

25. Rákóczi menekülése. II. Rákóczi Ferenc, mikor elbukta a szabaccság-háborut és üldözőbe vették a németek, az osztrákok, mikor ő menekült, a Vág folyónak a partján ment és hogy bement egy kovács mesterhe, hogy mekpihen, de nagyon üldözőbe vót véve, mert minden másod órába utólérték, ha pihent. Nehezen tudott elmenekülni és monta a kovácsnak, hogy nem sok ideje van a pihenésre, csak pár óra hossza, mer őneki menni kell. Vótak valami hatan, vót egy pár kísérője, avval együtt vótak vagy hatan, és asz monta a kovács :

- Majd én segíték magán.

A lováról levette az ezüstpatkót és forditva tette rá. Ahogy rátette, megmonta neki, hogy most, mikó elindulnak, minnyájan a Vág folyónak a vizibe mennyenek. Majd mikó jó messzi elmentek, csak ott mennyenek ki a folyónak a vizibü, hogy ne lássák meg az osztrákok, hogy az ő udvaráru indult el a fordított patkó. És mikó odaértek az osztrákok, keresik a nyomot, odavezetett, megismerték mindenütt Rákóczi lovának a nyomát. Csak mikó a Vág folyónak a partján vótak, sehogyan

sem tultak arra rájönni, hogy ez nem Lengyelország felé ment, hanem visszafelé vezet a nyom. Hogy hogy lehet ez? Mire ők két napig tanakottak, mire ők eszt ki-tanálták, hogy feltétlen a kovácsná fordították meg a lova lábán a patkót, Rákóczi Ferenc így tudott megmenekülni.

26. Petőfi aranyai. Vót egy uraság. Annak az uraságnak a fölgyén vót egy kis falucska. Ez a kis falucska lejegett nagyon régen, még Petőfi Sándor idejibe. Petőfi Sándor diákkorába, ahogy ott járt, ezekkel a leégett ház gazdájaival tárgyalt. Ez az uraság hatlovas hintóval ment arra. Ahogy ment, hát megállt a hintó, és minden ember köszönt, csak egyesegyedül Petőfi Sándor nem köszönt. Az nagyon feltűnt az uraságnak. Odaszót neki:

- Hallo-d-e te nyurga fiatalember, te nem szoktál köszönni?

Az pedig aszt felelte, hogy - ő nem köszön, mindig az köszön, aki jön és nem a jövevény.

Asz monta az uraság, - őneki száz darab sárga csikó fickándozik a zsebibe.

- Hát, ha megfelezzük, akkor köszönsz?

- Akkó majd meglátom.

Arra fel mekfeleszte az uraság Petőfivel a száz aranyat, ötvenet adott neki, de Petőfi akkó se köszönt. Akkó még a másik felit is odaatta, neki. Asz monta, - most már köszönnön.

- Most mán - aszt monta az uraságnak - nem köszönök, mer akinek pénze van, az kényes, és köszönnön neki az, akinek nincs pénze. Magának most mán nincs pénze, maga köszönnön.

És Petőfit itthatta az uraság. Petőfi pedig a száz aranyat szitostotta az emberek köszt és mikó messzire elment, akkó lengette meg darutollas kalapját és akkó monta, hogy:

- Petőfi Sándor vagyok!

27-31. Rózsa Sándor. Rózsa Sándor idejibe még kevés pap vót. Rózsa Sándor kiküldött két betyárt az országutra, hotyha megyen a pap prédikálni husvétkor, és bevittette a papot a szállására. De a papnak bekötöttik a szemit, nehogy megtuggya, hogy hun mentek. És két nap ott tartotta, prédikálni kellett neki. Hussal, borral tartotta. Mikó a két nap letót, akkó pedig megfizetett neki, a legfinomabb vég posztót kivitték az erdőbe és ugy mirtik egyik fátul a másikig, három métert három fáig. De ebből nem egy kantus, három is kilette, mer messzi vót a fa egymáshoz és akkó szipen kivezették az országutra.

Ez vót a fizetése, amér prédikát.

Rózsa Sándor nem ojan betyár vót, hogy a szegényeket bántotta vóna, sőt, ő segítette. Eccer is éjjel ment egy falun keresztül és egy házná igett az olajmécsecke. Rózsa Sándornak ez feltűnt, hogy itt még ifélben is fent vannak, és nagy csendesség van. Hát bekopogtatott, egy siránkozó asszony jött ki. Aszt kérdezi tőle Rózsa Sándor az asszonytól:

- Mi baja van mamám?

Az asszony aszt feleli, hogy mekhalt az ura és nem tuggya eltemettetni, a pap nem temeti el. Erre fel Rózsa Sándor az asszonymnak egy csomó pénst adott, a papot meg kivitte a temetőbe és nyakig ásta a földbe és otthatta.

Mikó a németek elfokták Rózsa Sándort, aszt kérdezték tüle, hogy mire használják a karikást? De ők nem tutták, hogy Rózsa Sándor. Rózsa Sándor aszt felelte, hogy megmutassa, ha odaggyák neki a lovát, hogy hogy kell avval csördíteni. Nagyon sokan vótak német tiszték, ugy gondolták, hogy egy kört fognak és odatták neki a lovat. Mikó a lovat odatták, Rózsa Sándor felült a hátára. A karikással elkezdett suhogtatni, a lova gyönyörű szipen kezdett táncolni. Már Rózsa Sándor tutta aszt előre, kiszemelte, hogy hol állnak a legsűrűbben és az ólmos karikást az arcukon végig-suhintotta. Akkó megugrott, szélvész móggyára visszaszalatt Kossuth táborába. Mire a németek magukho tértek, már őtet sehol sem látták, és akkó jutott eszékbe, hogy ez lehetett az a betyár, akit Rózsa Sándornak hívnak.

Ez a Rózsa Sándor sokat vót a karcagi fődön is. Itten az ágotai csárdába, hotyha ladányi pandurok kergették, akkó a karcagi földre menekült, hotyha egymaga vót. A pandurok nem mertek utána jönni. Ha Karcagon üldözték, akkó a ladányi földre ment. Ez a csárda pontosan a határnak a kellős közepin vót. A fele a csárdának a ladányiaké vót, fele pedig a karcagiaké vót. De ha az egyik ajtón lépett ki, a ladányi földre került, ha a másikon, hátul, akkó pedig a karcagi fődön vót. És őneki alaguttya is vót, ami még a mai napig is megvan, ahol főszték a paprikást az ő számukra. És tizenkét betyár vót, akik rendszeresen jártak. Nagy terítésü asztaluk vót, mind a tizenkét betyárnak. Mind a jukakho oda vót vése a neve, ahol ők ebédeltek és vacsorásztak. De ha tizenketten vótak, akkó minden pandur elkerülte a csárdát, még a közelibe se mert menni. Ezek nagyon vires betyárok vótak.

A hortobágyi naty csárdába ezelőtt nagyon régen, vagy száz évve visszamenőleg nagyon sok betyárok mekfordultak. Eszköszt Rózsa Sándor vót a leghiresebb betyár, akit a juhászok, pásztoremberek nagyon ismertek és akárhol megjelent, mindig a számára birkát vágtek, még borjut is leváktak és jól tartották, bort vittek, amennyi kellett neki. Ezeknek a betyároknak, nem lehetett őket elfogni, mer ezek ugy vótak, hogy a pásztoremberek is őriszték őket, ők is a pásztorembereket. Hotyha közelettek a pandurok, abban az időben panduroknak hitták a csendőrököt, vagy pedig a komiszárosok is jöttek keresnyi a betyárokat. Mikó az első zsandárt megpillantotta, azonnal feleresztette a kutgémet, és ez vót a jel. Akkó sorba-sorba mentek a kutgémekek felfele, mintha vizet huznának, de ez csak jeladás vót. Nyikor-gatták a kutgémekek, erre a betyárok jó előre el tuttak menekülni. Ha pedig sőtót vót, bealkonyodott, akkó mán nem maradhatott kint zsandár a pusztán, mert feltétlen a betyárok agyonverték őket a karikásokka. Mer akármijen sebesen lóttek a puskájukka, de még a betyároknak szilajabb vót anná sokkal a csikójuk, mert mint a vilám, az ojj sebesen repült.

A betyárok nagyon szerették a pásztorembereket, de csak az ojanokat, akik nem félték, mert a cira szürbe jártak, sokszor ugy nésztek ki éjjel, mikó nyargaltak, mintha egy-egy kísértet nyargalt vóna el az éj homájába.

32. A csikós és a lord. Eccer is a debreceni natycsárdába, nyárnak odakint, lejöttek az angolok a délíbabos Hortobágyra, megnézni, hogy mijen szép az. És ahogy ottan vótak, eccer bekerütek a csikósok, gujások, juhászok. Véletlenül egy csikós legény egy angol lordnak a lábára lépett.

Ez nagyon sértve érezte magát és párbaajra hivta kis a csikóst. De a csikós nem tutta, hogy mit fog az tenni. Előbb majd megmagyarászták neki, hogy igenis

párbajra, az aszt teszi, hogy egymást agyon is lehet csapni. Vagy lőni, vagy fegyverrel, vagy gojóval.

Ő aszt monta, hogy ő karikással, az angol pedig karddal. Mind a kettő lóháton és ahogy összecsaptak vóna, a csikós a karikással a nyakára tekergett és kirántotta a nyeregből jó előre.

Erre aszt felelték neki, hogy :

- Pardon.

Odakijátották. De ü meg ugy értette, hogy :

- Méik partnak vigyem, az anya istenit?!

Megállították, kijabáltak utána, hogy nem jól van, majd akkó állott meg.

Hát ő ugy gondolta, hogy a partnak kell huzni az angolt. És csak megmaradt, nem halt meg az angol se, és ki is békütek ott mingyár a csárda előtt.

IV. NOVELLISZTIKUS MESÉK

33. A gróf és a kocsisa. Eccer a grófnak vót egy kocsisa. Eszt a kocsist Jánosnak hitták. A grófot akármerre vitte a hintóval, ahányszor a feszület mellett mentek el, a gróf mindig kalapot emelt, mindig köszönt a feszületné, a kocsis csak arra suhintott az ostoráva. Hanem mikó az akasztófáná mentek, a kocsis mindig kalapot emelt az akasztófáná.

Eccer a gróf nem birta már esztet, hogy hogy lehet az, hogy ez a kocsis a feszületnél mindig egyet suhint az ostorával, az akasztófánál pedig mindig kalapot emel? Megkérdezte tőle, hogy mongya már meg neki, hogy hogy van az a dolog, hogy ő mindig suhint, mikó a feszületnél mennek, az akasztófánál pedig kalapot emel.

- Hát méltóságos gróf ur, ez ugy van, hogy a feszületen egyetlen ember halt meg, csak Jézus Krisztus, de a bitófán rengeteg embert felakasztanak, ojan is, akinek semmi büne, ártatlan, semmit se tud semmirü.

Esztet a gróf nem hitte el. Asz monta, hogy :

- Teljes lehetetlen János, büntetlen embert felakasztani, nem létezik.

Erre fel, a kocsis mikó elment az istállóbu, majd eccer gondolta a gróf, hogy mégis próbára teszi eszt a Jánost, meg a törvint, megnézi, hogy mijenek a bírók. Erre fel a gróf összeszurkálta a lovakat, vasvillával és mikó a kocsis bement, hát csupa vireszek vótak és nagyon betegek vótak. És följelentette a gróf a csendőröknek :

- Igenis kérem, a kocsisom összeszurkálta a lovakat vasvilláva.

És persze a kocsis nem szurkátta össze, ő esztet fogatta, óriásin tagatta, de mit vót mit tenni, addig zaklatták, bántalmazták a csendőrök, míg el nem vállalta, hogy igen ő vót, mert ott senki más nem járhatott órajta kívül. És ekkor a törvín halálra ífulte a kocsist.

Hogy viszik felakasztani. A gróf várta mindaddig, hogy mi fog történni, hogy tényleg felakasztánák, vagy nem akasztánák? Mikó elmentek, elvitték egy bitófa alá, akkó ment oda a gróf másik hintóval, kocsisával és asz monta :

- Akasszák le eszt az embert, nem szabad felakasztani, mert ez az ember ártatlan. Be akartam ezzel bizonyítani a bíró uraknak ífleteiket, mer sok ember van ojan, hogy elfílik, aki ártatlan, aki nem csinál semmit, csak rákényszerítik. Igy valósult be a kocsisnak a vallomása.

34. A cigány tehenei. Vót a papnak kilenc darab tehene. A cigánynak pedig vót egy tehene, és a cigánynak nem vót mán takarmánya tavasz fele. A templomban hallja, hogy prédikál a pap, hogy aki a Jóistennek adakozik, aszt a Jóisten tiszszerezen visszaaggya.

Hát gondolta a cigány, mikó ezt a prédikációt meghallotta a templomba, hogy ő a tehenit a Jóistennek aggya, mert hát nincs neki mit adni. Majd őneki is eszt a tehenet a Jóisten tiszszerezen visszafizeti. Erre fel a cigány megfokta a kötelit a tehennek és elvezette a paphó. Mikó odavezeti, asz mongya neki a pap:

- Mit akarsz vele te cigány?

- Hát tiszszelendő ur, aszt teccett prédikálni, hogy aki a Jóistennek adakozik, aszt a Jóisten tiszszerezen visszafizeti. Tehát én ezt a tehenet a Jóistennek adom.

- No rendbe van cigány, vezesd be a tehenet, kösd ide az istállómbe, az enyémhez.

- Hát ahogy beköti a cigány, olvasgassa a tehenet, a papnak kilenc tehene vót, tehát mindenhogy tiz darab a tehen. Gondolja, - jaj, Istenem, ha ez a tiz tehen majd eccer az enyém lesz.

Ugy történt, tavasszal kihajcsák a mezőre a teheneket. A pap fogadott egy kishajcsák, aki őrizi a teheneket. Hát persze a cigány tehene nagyon élelmes vót, me-nős vót, hát kijárt vele mindennap. Majd eccer ugy történt, hogy a gyerek eljác-cotta estefelé az időt. A tehenek elindultak hazafelé, de a cigányé ment elő és be a cigány udvarra mind a tiz darab tehen.

Itt a cigány borzalmasan megörült, hogy a Jóisten visszaatta a tiz darab tehenet. Most má neki tiz van egy hejett.

Nahát persze a pap is, elindutak, a gyerek hazament, keresni a tehenet. Meg is tanáták a cigányná a tehenet. A pap monta a cigánynak, hogy aggya vissza.

Asz monta:

- Hát nem teccik rá emlékezni, hogy mit teccett prédikálni, hogy aki a Jó-istennek ad, tiszszerezen aszt megfizetik - és őneki mekfizette.

Asz monta a pap:

- Rendbe van te cigány, hanem most má azé lesz a tehen, aki reggel legko-rábban jóregget köszön a másíknak.

- Hát gondolta a cigány, hogy ne késsen el a köszönéssel, ő elment még minnyá, ahogy elment a pap este, és a pap lakása előtt vót egy körtefa és felmászott arra a fára. Majd mikó megvacsorásztak, minden, a pap meg a szakácsné, hát aszt mongya a szakácsnének a pap, hogy:

- Késziccsen fürdővizet.

A szakácsné készített fürdővizet és fürdött a pap. Akkó odahitta a szakácsné, fürdőgyön meg ő is. A pap odanyul a szakácsnének, hogy:

- Mi ez itt?

- A szakácsné asz mongya:

- Esz kollégium.

Akkó a szakácsné is odanyul a papnak. Asz mongya:

- Hát ez mi?

Asz mongya:

- Ez a diák - asz mongya a pap -, majd mingyá elküggük a diákot a kollé-giumbe.

Persze a cigány aszt nem látta, hogy mit csinálnak, csak hallotta a beszidet. Erre a cigány, mikó asz hallja, hogy küggük mingyár a diákot a kollégiumbe, be-kiját az ablakon, hogy:

- Jóreggelt tisztelendő uram!

Persze így a pap borzasztóan meglepődött. Asz mongya :

- Hát mi az te cigány, hát még este van,

Asz mongya :

- Mán köszönöm az ilyen esetét, mikó a diákat küldik a kollégiumba, akkó mán csak regge van - asz mongya.

Hát a cigánynak lett igaza, tiz tehene lett,

35. A pap, a kántor és a harangozó. Ott a Tisza partyán vót egy kis falu. Abba a faluba nem ojan tul sokan laktak, de azér mégis vót egy hentes-mészáros. Ennek a hentes-mészárosnak nagyon csinos felesége vót és nagyon szip is vót.

Esztet szerette a pap is, szerette a kántor is, szerette a harangozó is. Hát a hentesnek, nem ojan nagyon gazdagok vótak, dehát mégis jó lett vóna egy kis pénz. Asz mongya az asszony az urának,

- Ne busujj, lesz nekünk annyi pénzünk, amennyi csak kell.

- Hát hogy és mint?

- Várj - asz mongya - elmondok neked mindent. Engem nagyon szeretne a pap is, a kántor is, a harangozó is. Tehát eszt valahogy megbeszélem velek máma, és estére majd hozzák a pénst. Én meg asz mondom nekik, bujjá el, hogy ne lássanak, hogy elmenté a vásárra, és mindig pontosan majd kopogtassá, mikor ők jönnek, egy kis idő mulva.

Igy is lett. Elment délután az asszony a kutra, megbeszélte a pappal is, a kántorral is, a harangozóval is. Ahogy megbeszélte, hát persze először a pappal, hogy a pap este hat órára mehet, ő maga lesz, és majd ott aludhat.

Ez asztán ugy is történt. Odament a pap este hat órakor. Az asszony kínálta borral, süteménnyel. A pap csak monta :

- Fekügyön le.

- Nem lehet lefekünni, hát várjon még, hát korán van, majd később.

Ahogy ott beszél, hát majd kérde, hol van az ura?

- Elment a vásárba messzire. Az majd csak holnap valamikenkor jön vissza. De egy kis idő mulva kopog az ablak. Kérde az asszony ;

- Ki van ott?

- Beszól az ura :

- Én vagyok. Visszajöttem feleségem az utbu. Nem megyek a vásárra.

Erre a pap nagyon megijett, mi csinájjon? Hova bujjon ?

Aszongya neki az asszony :

- Gyűjjön csak velem, majd kinyitom az ajtót és bujjon el. A másik szobába van egy nagy hordó, és abba ugorjon bele. Az üres és abba bujjon bele.

Ugy is lett. De az egészen nagy hordó vót és abba ojan sok víz vót, hogy asztat az ember nem tutta meglábalni. Dehát nem is nagyon mert lubickolni eleinte. Igy oszt a pap belefullatt a vízbe.

Persze vót ideje, mert a kántornak meg vót mondva, hogy ő maj csak hét óra után mennyen. Jól megbeszéltek a dolgot, megin a menyecske az urával. Kiment az ura, mert tudták, hogy ki jön, jön mingyá a kántor. Ment a kántor, el is vitte a pénst. Az is letette. Kínálta, hogy egyen, igyon előbb, maj asztán le is lehet feküdni. Erre fel addig eszegetett, iszogatot a kántor is, hogy megunta a férje, mekkopogtassa az ajtót :

- Mi jaz?

Nézi ez is, hova bujjon?

Őneki is asz monta, ugyanugy mennyen a másik szobába, ugorjon a kádba.

Beleugrott az is a nagykádba. Tüstént ez is belefullatt. Már két ember van a kádban. Maj most akkó tovább beszélgetnek, mert a harangozónak ugy vót megmondva, este kilenc órakor, mikó a kilencet elharangozza, akkó mennyen.

Ment a harangozó is. Az is vitt pénstz rendesen, az is odaggya az asszony-nak, mert az asszony nagyon csinos, szíp vót. És a harangozó, az nem is nagyon sokat akart tétovázni, csak azon vót, hogy fekügyenek le mentül hamarabb, mert ő még haza is akarna menni éjféel előtt. Dehát az asszony nem így, nem úgy, addig, hogy kopoktat az ura. És ahogy kopoktatott az ura, ő is megijett, - hova mennyen?

- Semmi, mennyen át a másik szobába.

Kinyissa az asszony az ajtót neki, beleugrott, az is belefullatt. Három fullatt ember ott van a hordóban. Na mostan kérem reggel lett.

- Mi fog történni a faluba?

Mos má azon tanakodott a miszáros meg a felesége, hogy a faluba reggel felkelnek, se pap, se kántor, se harangozó nincs. Hát ez mégis nagyon feltűnő lesz. De, hát ott senki sem tuggya, hogy hová lettek. Hát semmi izé nem láccik rajta. Nagyon elgondolkodott éjjel, má egész éjjel késő.

Ifél tájba lehetett az idő, mikó egy vándor mekkopogtassa az ablakot, hogy ott világ vót még, ahogy ott gondolkosztak. Beszól. Kiszól neki a miszáros.

- Ki van ott? Mit akar?

Mongya, hogy:

Én egy szegény vándor vagyok, szeretnék valahol megaludni, mer nagyon fáratt vagyok.

Meg kérne egy kics vacsorát is.

Asz mongya neki a miszáros erre:

- Én adok nagyon jóizü vacsorát magának és jó szállást, még pénstz is adok. Hanem itt van egy halott ember és esztet ki kéne vinni a Tiszába és beledobni a vízbe.

Ugy is lett. Az ember aszt monta:

- Hát mért ne tenném meg, mikó a falu ott vót a Tisza partyán.

Nem is kellett semeddig menni, még pár száz méter sem, de ott még egy kis hid is vót a Tiszán keresztü, és ahogy beledobta a Tiszába az embert, egyet, a papot, mire visszament, az ember akkó a feleségivel a kántort is kihuszták a hordóbu. A másikat. Mikó odaér aszongya.

- Nézze barátom, maga nem dobta bele, mer, - ni, visszajött. Nézze, csupa, azonmódon vizes, ahogy maga beledobta.

Mekfogta, mit vót mit tenni? És kivitte a kántort és beledobta aszt is a Tiszába.

Persze mig kint vót, kihuszták addig a harangozót is, a harmadikat. Mikó kihuszták, visszamegy az ember:

- Hát nézze mán meg - aszongya - még megint visszajött.

Asz mongya neki a miszáros, hogy:

- Lőkje bele egészen, jól, rendesen, ne a széjinél.

Erre fel az ember felvette a hátára, kivitte a víz közepéig, megállt és beledobta a víz közepin. És utána ott várta, hogy vajon merre megyen, hová viszi a víz, nem-i kimászik? És látta, hogy vitte a víz lefele, a fojással.

Ezidő alatt egy másik ojan vándorló kereskedő keresztül jött a hidon. Persze ő nem vette eszt észre, csak mán akkó, mikó a hidru leért. Utána szalatt :

- Hó, ájj meg!

Asz mongya :

- Mit akarsz ?

- Háromszor hosztalak én le, beledobtalak a vízbe, most még batyut is kötöttél a hátadra? Itt nincs irgalom, kegyelem!

Belevákta irgalmatlanul azt is a vízbe. És hazamegyen, monta :

- Ide tessenek figyelni. Még ez az ember, akit kivittem, most negyeccerre még batyut is kötött a hátára és batyuval akart visszajönni, hogy még negyeccerre is vigyem ki. Pedig háromszor dobtam bele egymás után. Ha el nem kapom a hid végén, hazajön.

36. A makk és a tök. Ment a vándor az országuton. Egyik felől nagy tábla kukorica vetve, másik felől nagy tógyfa nyulott el. Ahogy felnézett a tógyfára, látta, hogy a fán mijen kicsi a makk, a kukorica köszt pedig a kis tökindán óriási nagy tökök vannak.

- Hogy mijen rosszul teremtette eszt az Isten, hogy a tógyfán mért nem ojan nagy a makk, mint a tök?

Ahogy így elgondolkodott, dél lett és letelepedett egy nagy tógyfa alá, hogy maj megebédél. Mikó megebédelt, akkó lefeküött hanyatt és nézett föl a tógyfára. A tógyfán vót egy kis madár, belevágott egy szem makkba. A makk pontosan az orra hegyébe esett és elindult az orra vére. Akkó röktön megbánta a gondolattját, amit azelőtt gondolt, mert ha ojan nagy lett vóna, mint egy tök, szétcsapta vóna a fejit.

- Mégiscsak úgy van jól, ahogy az Isten teremtette.

37. A Darvas tanui. Vót eccer egy nagyon gazdag ember, de méksem ojan gazdag vót, ojan gazda pásztoreMBER vót. De nagyon sok pénze vót. És eccer eszánta magát két ember, két másik pásztoreMBER, hogy agyonütik.

És agyon is ütötték a pusztába kin. Nála vót a pénz, mer tutták, hol tarcsa, elvették a pénzit. Ez egy igaz történet. És amikó má haldoklott az ember, asz monta :

Ne báncsatok, hát itten má senki más tanum sem fog nekem lenni csak a ludaim.

Ezek a ludak pedig valdulak vótak, ott repültek felette a gágogtak és a két ember látta is esztet, hallotta, hogy a ludakra hivatkozott. Majd elteltek az idők, sok évek, eltelt egy tized év, majd mikó a két barátta eccer egy kocsmába bekerültek, és már egészen, déltü késő estig ott vótak. És abba a kocsmába akkó viszont bekerüt két pandur is. És ahogy a pandurok is bementek, ottan nézegetőztek, az egyik pandur asz mongya, - ő kimegyen a férevaló dógára. Monta a másiknak :

Ahogy kiment, közbe ez az egyik is kiment, itt má nagyon ittas vót és nem is jutott neki eszibe semmi. Ahogy a libák szálltak, repültek, eszibe jutott a liba gágogásru a barátjának, hogy a libák a tanujai annak az embernek. És ő röktön hangosan monta a liba gágogásra :

- Itt szállnak - asz mongya - a mi pajtásunk tanui.

És erre a pandur figyelmes lett, hogy kinek a tanujai. Megkérdi tőle, ő még rámongya, hogy a Darvasnak, annak a híres pásztornak, akit valamikó agyon-ütöttek.

De mégis a pandur nem hatta annyiba, mer már ő emlékezett arra vissza, hogy valamikő tiz évvel ezelőtt agyonütötték aszt az embert és nagyon keresték, és nem találtak a nyomára.

Akkó elővették a két ittast embert és keszték vallasni és mingyá is megmonták, be is ismerték, hogy ők ütötték agyon a pénzijé, és mikó mán félhalott vót, akkó egy csapat vadlud szállott ott és arra hivatkozott, hogy majd valamikő neki a ludak legyenek a tanui.

És be is vát valóra, mert a ludak lettek az ő tanuji, arra monták meg, hogy ők vótak a tettesek.

38. Az esőcsináló juhász. Eccer egy faluba fogattak egy juhászt. Ő is, maga is kináta megát, hogy ő ojan juhász, hogy ő akkó csinál esőt, mikó kíványják. Hát esztet mekfogatták, eszt a juhászt, hogy ez jó lesz, mert akkó lesz eső, amikő ők akarják.

Na, már elmult a május, nagyon kellene az eső. A juhász ugy gondolta, el-megyén. Aszt is tutta, hogy egy falu sosincs egy akaraton, mindig van, akinek kék az eső, s akinek nem kell az eső.

Hát oszt elment, monta, hogy :

- Na most má jöjjenek össze, mer eső kell és esőt csinál.

Asz monta az egyik :

- Ne csinájjon esőt, most süssön a nap, mert neki renden a szénája, nem szárad meg.

A másík asz monta - ő most menne a vásárra, nem kell az eső, elázik az uton a ruhája.

Megin később bemegey, megin ezzel a témával jönnek elő, hogy még most sem kell eső, mert megint így, megint ugy, erre megyünk, arra.

Hát majd kiment a juhász. De a juhásznak vót szamara, az lefekütt, hengergődzik a vakondturáson. Most mán, mongya a juhász, nincs mit tenni, most mán besiet és be kell jelenteni, hogy eső lesz.

Bemennek, bement a juhász, monta, hogy mán pedig eső fog lenni, most má nem bánnya, akárhogy is lesz, mer kell az eső. És legyen az eső, nincs itt mit adni, mert akkó sosem lesz eső.

Meg is jött az eső, de nagyon jeges vót, sok kárt tett, ablakokat, háztetőket összevert, zivatar lett. Erre fel a falu a juhászt nagyon megverte, hogy :

- Nem kell nekik ojan ember, aki esőt csinájjon, akkó, mikó ő akar.

39. Erős András. Eccer vót egy szegény ember. Annak a feleséginek szü-letett egy fiju gyermeke. Eszt a fiju gyermeket Andrásnak neveszték. Nagyon szegények vótak. A bíró asz monta, hogy nagyon szeretne majd egy erős szolgát fogadni.

András eltökélte, az apja is András vót a fijunak, hogy ő rábirja a feleségit beszélni, hogy hét évig szoptassa a gyermeket. Mikó a kisgyermek hét éves vót, elvitte a bíróho, hogy ez mán igazán erős gyerek. A bíró mutat neki egy fát ottan, ojan öt-hat éves fijatal fát, hogy huzza ki a gyerek.

A gyerek nem birta kihuzni. Asz monta :

- Ez még András nem ojan erős.

Visszavitte az apja a házho a gyermeket. Rábeszélte a feleségit, hogy még hét évig szoptassa a gyereket. Mikó hét évig megin szoptatta a gyereket, tizennégy

éves vót, akkó elviszi a biróho, de akkó mán ojan erős vót a gyerek, hogy mikó a biró megmutatta neki a fát, az félkézbül, egész könnyedén kirántotta. Asz monta a biró:

- Ez most mán igazán erős ember, eszt megfogadom szolgálak.

Mekfogatta. Mert, és vót több szolgálja a birónak, de ez az András nagyon sokat tett, mert szörnyü erős vót és mindig megette a többitül az ebédet, meg a vacsorát is. Már szerettek vóna tüle szabaduni, de még viszont a biró is.

Erre fel a biró kieszelt egy dolgot, mer nagyon szeretett eludni András, hogy reggel korán ki kell nekik menni az erdőbe és mindenkinek egy hát fát vágni és avval korán haza is érne. Persze Andrásnak nem szótak, András elalutt. De az erdő meg a falu közt egy kis patak vót. A kis patakon egy szál deszka vót a hid, amin átjártak.

Hát mikó András felkelt, röktön felkapta ő is a baltát, és szalatt kifele az erdőbe, hogy majd vág egy csomó fát és hozza haza. Ahogy megyen kifele, mikó a hidho ért, lássa a hidná, hogy má a többi szolga társai ott jönnek a fával hazafele. Már gondolta, már nem ér haza, mire ők hazamennek. Mekfogta a hidat és feltaszította, beledobta a fojába. A fojó elvitte a hidat. Persze a másik hid borzalmasan messzi vót, nagyot kellett kerülni. A korlátra ütek a többiek, hogy maj mit fog csinálni az Erős András, merre fog menni a hát fával? Mikó ő megvákta a fáját, összekötötte, fölvette a hátára, külön is vágott magának egy ojan hat méteres forma hosszu drugánt az erdőbe, és aszt vitte a fél kezibe könnyedesen. Mikó odaér a kis patakho, aszt a hosszu drugánt belenyutotta a patak közepibe és azza ő átdobta magát a vizen. A többijeknek visszadobta a drugánt, hogy most mán ők is ugorjanak át, de hát nem ugortak át, mert nem birták a drugánt meg se billenteni. Ez a cselje a birónak nem sikerült.

A többi szolga majd egész estefele ment haza. Majd vacsorára főszték egy nagy csomó turós csuszát, de Erős András eszt is megette. A többieknek csak egy kicsike maratt. Éhesek vótak, dörmöktek, az Andrásra haraguttak.

Erre fel a biró kieszelt egy dolgot, hogy van az erdőben nagyon sok vaddisznó bent a méjbe, és az Andrást elküldi. Attak neki egy ruhát, meg főszték neki ételt, asz monták, azokat a vaddisznókat egy idős bácsi őrzi. Az már nagyon szőrös lehet és ugy hívják, hogy Miklós bácsi. Ennek a Miklós bácsinak aggya oda az itelt, és aggya rá a ruhát.

Mikó kiment András, hát ott ódörgött, megtalálta a vaddisznókat. Hát ahogy ódörög tovább, eccer meglát egy nagy medvét. Odamegy hozzá, megszólíccsa!

- Te Miklós bácsi - aszongya -, itt van az íteled, edd meg és vedd fel eszt a ruhát és gyere hazafele. Hajcsuk a disznókat haza, mert odahaza le fogjuk vágni.

De hát a medve csak dörmögött, morgott, erre András megfokta a medvét, beleöntötte az itelt. Makogott a medve, de nem tudott mit tenni, mert András nagyon könnyen birta, sokkal erősebb vót, mint a medve. És akkó ráhuzta a ruhát.

- Nem baj - asz mongya - te, Miklós bácsi, te oljan szőrös vagy. Majd odahaza meg is fokszt beretválkozni. Mer otthon a faluba van borbéj és maj meg fognak beretválni.

Elindultak hazafelé, Hajtották a disznót, majd egy vadkan megfordult és Andrásnak nekiment. Ugy megrukta, hogy három-négy kocát is agyonütött a rugástu. Persze mentek a disznók, fétek tőle. Mikó a biró eszt meglátta, szörnyen megijett, oda-szól Andrásnak:

- Idefigyejj András, Miklós bátyádat vágd ódalba, hadd mennyen vissza.

Avval András jól ódalba vágta a medvét, hogy az hatot is hentergett. Persze örült szegény, hogy kiszabadulhatott a falubu, nem is tutta elgondolni, hogy miféle erős emberek lehetnek itt? Erre a bíró megmonta Andrásnak:

- Most már öldöst le a disznókat és perzseld meg.

András leöldöste a disznókat, megperzselte és két disznó perzseletlen maratt. Erre fel András bement a bíróhoz, jelentette, hogy két disznónak nem vót elég a szalma. A bíró asz monta, mennyen el a szomszéd bíróho és kérjen attu szalmát.

András elővett két nagy rudalló kötelet, és ezzel elment a szomszéd bíróho. Mongya neki, hogy mér kütte a bíró ur, hogy szalma kéne neki két disznót megperzselni.

- Jól van, mennyé, kössé, van ott az udvaron egy kazalla. -

De aszt nem olyan nagy csomónak látta András. Esztet körülkötötte a két pányvás kötélle és a hátára vette és elindult vele haza. Mikó hazaért, letette és megperzselte a két disznót. Akkó kétfelé vagdalták, megtisztogatták őket. A bíró ez idő alatt kitanálta, hogy neki van az udvarán egy nagy kut, amin mán kiapatt a víz, ó-kutnak hitták, ebbe lesózzák a hust. És akkó András lement a kut fenekére és adogatták neki a hust lefele. Ahogy adogatták a hust neki lefele, a többi szolgálknak monta a bíró, hogy mikó az utolsót ágygák, akkora mindenki jöjjön ki a kutbu, csak András maragyon lent egymaga.

Ahogy le is atták az utolsót, kijöttek a kutbu, András odalent maratt. Nem vetre észre, hogy a többiek kijöttek. Erre fel András felmászott a kutból, de még ő ottan mászott, a bíró már aszt gondulta, hogy többé ki nem jön. Nagy lakodalmat, vacsorát csináltatott. A többi szolgáljival együtt nagy harangot tettek a kut tefejire. András esztet mint egy kalap, úgy vitte a fején be és monta a bírónak, ijen nagy kalapot máskor ne tegyen őneki, hogy neki a fejin legyen, mert ebbe van egy ütő, ami a nyelve vót a harangnak, és eszt ő megfokta a nyelvinél fogva és az asztralra tette.

Erre fel az asztal összetört. A bíró nagyon megjített. És András tovább is él a világon még, hogyha meg nem halt.

40. Bolondos Jankó. Eccer vót egy szegény ember. Ennek a szegény embernek vót három fija és mind a három már nagyon nagyok vótak. Vót köszte egy János nevü, a legkisebb. Ez a János olyan bolondos vót, nem egisz normális. De hát a szegény ember sokat gondolkozott rajta, hogy mi is lesz a Jánossal, ha ő meghal, mikó őneki nincs mása, csak egy bikája.

Hát, mikó meg is halt, a három testvir összeült, hogy egyezzenek meg a bikán. Asz monták, úgy fognak megegyezni, hogy mind a hárman épitenek egy-egy olat, és a bikát kieresztik az ólbu. Akinek az ólába beszalad a bika, azé fog lenni a bika. A két ügyes testvir rendes szip ólat csinált, s ez a bolondos János, ez pedig csak giz-gazbu, ojan kunyhó-formát rakott.

Ahogy a bikát kieresztik az ólbul, másnap, mikó az ól kész vót, hát persze, a bikát megcsipték a legyek, az nem a rendes, jó ólba szalatt, hanem a giz-gazos ólba, hogy lehajcsa a legyet a hátáru. Tehát így Jánosé lett a bika.

Na, mikó ez a bika megmaratt, hát János ezze a bikáva mit csinájjon? Na, majd eccer elaggya ő aszt - ugy gondolta. Hát jön a szomszéd faluba a vásár, hát János fogja a kötelit a bikának és vezeti. Ahogy vezeti az erdő szélén, ott egy retentő nagy fenyőfa. János megállott, ahogy odaért. A fenyőfát hajtogatta a szél, és egyre nyikorgott, hogy :

- Megveszem tőled, megveszem tőled, add nekem a bikát!

János erre a nyiszorgásra a fáho kötötte a bikát és otthatta, elment. Majd másnap János felkél, megyen, hogy mit fizet a fenyő a bikájér? A fenyő megín nyiszorog, mindig aszt nyiszorogja :

- Megadom holnap.

De már az ő bikájának csak a csontya, meg a szarva-kötele vót ott. Éjje megették a farkasok.

Már harmadik nap ugyan kimegy János, megintcsak nyőszörgi a fa :

- Maj holnap gyere, maj holnap gyere. Megadom, megfizetek érte.

Erre János nagyon megharagudott, hazament, vállára tette a nagyfejszét és ment kifele, és szabdalni keszte a nagy fenyőfát. Minél jobban szabdalta a fát, anánl jobban nyikorog a fa, hogy :

- Megadom, megadom, megtanálod, megadom.

Mikó a fát kivágta, kidült a fa, kifordult a főd is, mert egész tövestől, a nagy fa elrántotta és kibukott és fölfakatt a fa tövibe, éppen ott egy nagy tál arany vót.

Igy fizetett a fa. A bolondnak ijen szerencséje lett, míg a két ügyesebb pedig csak ugy vándorolt, éhen kőborgott, nem lett nekik szerencséjük.

41. A veremben. Nagyon régen-régen, mikó még kevés szántófód vót, sok nádas vót, itt nálunk még most is van egy hát, amit ugy hivnak, hogy Hegedüs-hát. Ezen a tájon rettenetes sok nád vót, és messze Bordokin az uraság vót lakodalomba télbe. És az emberek ezen, a Hegedüs-hátná farkasvermet ástak. Persze a farkasverem nagyon méj vót. Ennek a tetejére tettek egy pár lécet és nagyon vikony nádat és a verembe odale hust. A farkasok mentek, szaglálóttak és beleestek a verembe. Onnan, Bordbu jöttek a lakodalombu hazafelé a zenészek, a cigányok. Beleesett egy cigány abba a farkasverembe, de mán abba a verembe benne vót egy farkas. Igy oszt ketten lettek, egy farkas meg egy cigány. A farkas perze éhes vót, csattoktatta a fogát. A cigány odahánta neki a kalácsot, amit kapott a lakodalomba. Mikó ez elkopott, a farkas csak csattoktatta a fogát. Erre a cigány ugy gondolta, elhuzza utoljára az egyetlen nótáját. Mikó a cigány elkezte a nótáját huzni, hegedülni, a farkas a sarokba huzódott, nagyon félt a hegedü szótu, mert nem hallotta, nem vót hozzászokva a vad ijen zenezóho, és erre fel két napig, szomjan a cigány szakadatlan muzsikált a farkasnak. Akó mentek ki, hogy megnézik a vermet. Hajják, mikó közelednek a veremhe, hogy valami muzsikaszó hallik a veremtü. Mikó odamennek, lássák az egyik sarokba egy cigány hegedül, a másikba ott kucorog a farkas. Erre fel a cigányt kihuzták, a farkast meg agyonverték. Igy szabadult meg a cigány a farkastu.

1964. szeptemberében utaztam ki először Karcagra. A várostól másfél óra járásnyira a Kisérleti Gazdaságban találtam meg Kabai Istvánt. 1906-ban született, régi karcagi juhászcsaládból. Juhászszágára büszke, ma is büszkén meséli, hogy az a szür, amit jeles napokon visel, a nagyapjától maradt rá. A nagyapja 1848-ban csináltatta, s amikor meghalt végrendeletében meghagyta, hogy azé legyen a szür, aki a juhászszágot folytatja.

Kabai István kiváló állattenyésztő, bárányait minden kiállításra elviszik, s volt már, hogy az első díjat is elhozták. A régi tudós pásztorok utóda: ha ránéz az égre, tudja, hogy esős, vagy napos idő lesz-e, ért az állatok gyógyításához. Ugy ismeri a természetet, mint az egykori "rétes" emberek, minden állatnak, növénynek, madárnak tudja nevét, a természetét, s tudja, hogy mit mire lehet felhasználni.

A mesék és történetek, melyeket Kabaitól feljegyeztem, néhány kivételével az ismert típusok változatai. A mesék hősei juhászok, gulyások, csikósok, a történetek többsége olyan környezetben játszódik, amilyenben Kabai élete is zajlott. A 24. sz. mesében a számár meghengergőzik, mint ahogy az ő számar is tett, s ezzel jelzi, hogy esős idő lesz; a juhászok különös mérlegen mérik a sajtot s a pásztorokhoz úgy állít be Mátyás király, mint ahogy egy-egy vándor valóban beállított hozzájuk. Kabai, mint általában a mesemondók, azokat a történeteket őrizte meg, amelyek egyéniségéhez közelállottak, s azokat a mindennapi élet sok-sok apró élményével gazdagította.

A mondák jobban eltérnek az országosan ismert változatoktól, több táji jellegzetességet mutatnak. A csikós és a lord furcsa esete, Bolygó Szabó (aki nevét is a táltosokra jellemző nyughatatlanságáról kapta) legendás esetei, a többezer éves görög mítosz mai változata mind-mind azt a világot idézi, amit Györffy István és Szücs Sándor munkáiból ismerünk, de több olyan mondát is olvashatunk, melyeknek magyar változatát még nem ismerjük. A Napot pl. Kabai klasszikus tisztságu mondája szerint, mint egy óriási lámpást, Szent Péter viszi a hátán, ugyanúgy, mint az ázsiai népek világfelügyelő istensége. A monda bizonyítja, hogy napjainkban, amikor annyiszor állapítjuk meg a népi hitvilág pusztulásának tényeit, ilyen archaikus, többezer éves képzeteket is találunk.

Kabai István valahol féluton van a hagyományos és a racionális világkép között. Amikor egy-egy eredetmagyarázó, vagy hiedelemmondát elmondott, nagyot nevetett, sőt többször ki is mondta, hogy ez nem lehet igaz, csak hát így beszéltek a régiek. Féluton van, hiszi is, nem is, amit mesél; megtagadta már a régít, de még nem egészen, s amit elfogadott helyette, azt sem fogadta el egészen. A világ, amely az utóbbi évtizedekben olyan nagyot változott, a mesemondót sem hagyta érintetlenül.

NAGYDOBRONYI SZOKÁSOK ÉS HIEDELMEK

- Kára Judit -

JELES NAPOK

Január 1.

- Az év első napján nem szabad semmit kiadni a házból, mert egész évi szerencséjét adja ki az ember.

- Ahova ujév napján férfiember lép be először, abban a házban egész évben nagy szerencse ér mindenkit. Az asszony meg bosszuságot hoz.

- Amék házban hasastehén van, ujévkor bikaborjut ellik, ha ember megy a házba, üszőt, ha asszony.

Január 22. (Vince nap)

- Ha a kisveréb a kerékvágásból iszik, jó bortermés lesz azon az évben.

- Ha Vince csorog, bőven lesz borod.

Január 25. (Pál-forduló)

- Pálforduló, hogy ha napos/ bőventerem fódhát, lapos.

- Pálforduló, hogy ha hideg / lesz a kenyér igen becses.

Február 2. (Gyertyaszentelő)

- Gyertyaszentelőkor, ha a lóganaj az uton megfutamodik, a tehéntartó gazdák szedjék össze még az izigyet is.

- A medve gyertyaszentelőkor kijön a barlangjából, és ha meglátja a maga árnyékát visszabujik, de ha nem, kint marad.

Március 12. (Gergely nap)

- Gergelynek már nincs ereje, mert nyomában van Sándor, József, Benedek.

- Gergely hoz is, hagy is.

- Azt mondta Gergely Mátýásnak, hogy én, ha neked lennék, a fiatalasszonyok markába fagylalnám a sulykot, a tehenbe meg a bornyut.

Február 25. (Mátyás nap)

- Mátyás uram nagy ravasz, hidegre vár a tavasz.
- Mátyás, Gergely - két rossz ember.

Március 18. (Sándor nap)

- Sándor naptól már nem fél a tél, mert ha pőröllyel verik a földet, akkor is kifelé bujik a fü.

- Sándor, József, Benedek hozzák a jó meleget.

Március 19. (József nap)

- A József napi dér Szent György napig ér.
- József napkor, ha fuj a szél, szeles lesz a nyár.

Március 20. (Benedek nap)

- Benedek napon, ha szép napos idő van, jó termés lesz a nyáron.
- Ha Benedek napon dörög, nagy szárazság lesz.

Április 1.

- Április bolondja felmászott a toronyba, megnézte hány óra, féltizenkettő, vigyen el a metsző.

Április 14. (Tibor nap)

- Ha a talaj locsos-pocsos, a kapát, kaszát le kell tenni, mert nem lesz jó termés.

Április 24. (Szentgyörgy nap)

- Szentgyörgy nap előtt ha megszólal a béka, utána husz napig néma marad.
- Szentgyörgy nap előtt nem szabad az ágyneműt kitenni az udvarra, mert beleesik a moly.
- Ezen a napon nem jó tyukot ültetni, mert a csirke belefut a tojásba.
- A Szentgyörgy napon vetett uborkán sok fog teremni.
- Szentgyörgy naptól Kisasszony napig harangoznak délre.
- Ezen a napon bujik ki a csuszó a földből és megvedlik.
- A jószágot Szentgyörgy napján hajtják ki először a legelőre.

Május 1.

- Május elsejére virradó reggelre a lányosházak kapujába májusfát állítanak. Ha szép, meg rendes lány lakik abban a házban, a zöldágot kipántlikázták, de ha rossz hire vót a lánynak, akkor rongydarabot, meg rossz fazekat aggattak egy kiszáradt gallyra.

Május 12-14. (Fagyos szentek)

- Ha fagyos szentekkor nagy a hideg, rossz termés várható.

Május 25. (Orbán nap)

- Ha Orbán napján nincsen dér, már nem kell féltetni a fagytól a szőlőt.

Junius 8. (Medárd nap)

- Ha Medárd napján esik az eső, akkor negyven napig esős lesz az idő, Medárd nap száraz, egész junius száraz lesz.

Junius 29. (Péter-Pál)

- Péter-Pálkor szakad fel a buza töve és ez azt jelenti, hogy kezdhetik az aratás.

Augusztus 10. (Lőrinc nap)

- Lőrinc naptól semmilyen gyümölcsöt nem jó enni, mert abba már belekötött Lőrinc.

Szeptember 8. (Kisasszony napja)

- Kisasszony napján van az első dér.

November 25. (Katalin nap)

- Ha Katalin locsogós, a Karácsony kopogós.
- Ha Katalin kopogós, a Karácsony locsogós.

November 30. (András nap)

- András napig van oda a pásztor a nyájjal.

December 3. (Ferenc nap)

- Ferenc naptól kezdve jó ölni a disznókat.

December 6. (Miklós nap)

- Miklós-nap este jár a Mikulás és ajándékot tesz a jó gyermekek cipőjébe. A gyermekek a cipőt az ablakba teszik.

December 13. (Luca nap)

- Ha Luca napkor egy szilvafaágat tesznek a vízbe, és karácsonykor az kivi-rit, akkor a házban lakó eladólány a következő évben férjhez megy.
- Luca este nem szabad fenni, mert Luca ráül a guzsajra.
- A Luca nap és Karácsony közti 12 nap időjárásából a jövő év 12 hónapjának időjárását lehet megtudni.

- A lányok Luca naptól Karácsonyig minden reggel harapnak egyet egy almából úgy, hogy az utólját Karácsony reggel egyék meg és akit akkor meglátnak, olyan nevű lesz az uruk.

- Luca este a lányok kilenc derejét csinálnak, mindegyik közepébe tesznek egy cédulát, amin fiu nevek vannak. Amelyik dereje elsőnek jön fel a vizen, amikor az fő, ki kell kapni és megnézni a cédulán a nevet. Olyan nevű fiu lesz a lány ura.

December 25. (Karácsony)

- A Karácsonyi kalácsok morzsáját szét kell szórni az aprójószágok közt, hogy az eljövendő esztendőben jól szaporodjanak.

- A karácsonyi legyet nem szabad megölni, mert az szerencsét hoz a házra.

*

A HÉT NAPJAI

Hétfő

- Hétfőn nem jó semmit elkezdni, mert nem lesz benne szerencséje.

- Akit hétfőn bosszuság ér, azt egész héten el nem hagyja a szerencsétlenség.

Kedd

- A kedd az kedves nap. Amit kedden végez az ember, az szerencsével jár.

Péntek

- A péntek szerencsétlen napokhoz tartozik.

- Pénteken nem szabad tiszta inget felvenni, mert annak az lesz a halálos inge. Ezért mondják: "péntek, vedd fel a halálos inget."

Szombat

- Szombaton mindig ki kell a napnak sütni, mert akkor szárítja Szűzmária a haját.

*

A TERMÉSZETI VILÁG

Az ég

- Hét ég van egymás felett,

- Ha megnyílik az ég és látni az igazi fényes eget, ahol angyalok énekelnek. Magam is láttam egyszer, olyan fényesség áradt ki a hasadékon, hogy alig tudtam visszanyerni a szemem világát. Az angyalok énekét is hallottam.

- Ha megnyílik az ég, ki mit kíván, megadatik neki.

A Hold

- A Holdon Szent Dávid hegedül,

- Mikor holdfogyatkozás van, azért fogy a Hold, mert az elvetélt gyermek eszi a Holdat.

A csillagok

- Ha üstökös csillag jelenik meg az égen, háboru lesz.

- Ha lehull egy csillag, valaki meghal, annak esett le a csillaga.

- Aki látja, hogy hullik lefele a csillag, amit akkor kíván, beteljesedik.

- Hem szabad a csillagra ujjal mutatni, mert akkor angyal hal meg.

A szivárvány

- Amikor tavasszal szivárvány van az égen, azt jelenti, hogy nem lesz nyáron sok eső.

A tűz

- Ha perel a tűz a spórban, szeles idő lesz.

- Ha igen pattog a tűz, mérges ember lép a házba.

- Ha halott van a házban, nem szabad tüzet rakni.

- Amelyik házról letúrják a gólyafészket, ott tűz üt ki.

- Ha nagy tűz van a faluban, félreverik a harangot.

A szél

- A szél az egész világon egy lyukból jön kifelé, onnan fúj. Azért szokták mondani, ha nagy szél van, hogy bekéne dugni a lyukát.

- Ördög van a forgószélben, az csinálja a szelet.

- A forgószélben ördögösök verekednek.

A vihar

- Mikor nagy itéletidő vagy vihar van, az angyalok verekednek az égben.

Eső, hó

- Ha Pünkösdre eső ver meg, üres lesz a csűrőd, vermed.
- A husvétii esőben áldás száll a mezőre.
- Ha esik az eső, a gyermekeket kiállítják alá, hogy nagyra nőjjon a hajuk.
- Amelyik lány márciusi hóban mosdik, szép hamvas lesz a bőre.

A villám

- A ménykü abba csap, aki nagypénteken káromkodik.
 - Amelyik házba menykü csapott, tejjel oltják, mert a viztől még jobban ég.
- Abba a sarokba kell önteni a tejet, ahova lesett a villám.

A mennydörgés

- Mikor először megdördül az ég, az embernek oda kell dörzsölni a hátát a falhoz, hogy egész évben ne fájjon.

A jégeső

- Ha jégeső esik, a fejszét, kapát, kaszát ki kell tenni az udvarra, élivel felfelé, attól elmegy a jég.
- Azt a határt szokta elverni a jég, ahol más falu halottják vitték keresztül és nem huzták meg a harangot.

*

FÖLDMŰVELÉS

- Hogy jól teremjen a föld, más földjéről kellett egy marék ganajat lopni rá.
 - Mikor elkezdtek szántani, az ekevas alá egy karéj kenyeret tettek, hogy bő kenyértermés legyen.
 - Azzal a földdel, amit az eke először kihatott, a ló szügyit dörzsölték meg, hogy jól bírja a munkát.
 - Hétfőn sose kezdték el a szántást, mert akkor hét baj éri a határt.
- Inkább szombaton szántottak egy kicsit, nehogy hétfőn legyen elkezdve a munka.
- Vetés előtt el kell szórni a magból egy marékkal a madaraknak, hogy azt egyék, ne amit elvetett az ember.
 - Az első sort kalap nélkül kell az embernek vetni.

- Harangozás közben nem szabad buzát vetni, mert üszkös lesz.
- A buzaföldön zsirral kent csizmában kell keresztül menni, hogy ne fogja rozsdá a buzát.

A kolompér vetése közben le kell guggolni, hogy olyan nagy kolompérok legyenek a bokor alatt.

- A kendent az embernek kell vetni, az asszony csak egy-két marokkal szórjon szét, hogy virágos legyen.

- Ha sok virág van az ugorkán, a fattyuját le kell szedni és olyan helyre önteni, ahol sokan járnak, ahányan rátaposnak, annyi ugorka lesz a fáján.

- Nem szabad zölden leszedni az almát, mert olyan jég fog esni, mint egy alma, amikor a többi gyümölcs megéri.

- Nem szabad késsel megvágni az almát, mert jég veri el a hátárt.

- Aki zöld szilvát eszik, béka nő a hasában.

- Aki zöld diót eszik, kipattog.

*

A KENYÉR ÉS KENYÉRSÜTÉS

- A földre esett kenyeret meg kell csókolni és meg kell enni.

- Aki nem eszi meg a leejtett kenyeret, dobja a tűzbe, hogy a füstje fel szálljon a halottakhoz.

- Az egész kenyeret meg kell keresztelni, mielőtt megszelik, mert minden buzaszemen Jézus képe van.

- Addig a lány nem mehet férjhez, amíg nem tud kenyeret szelni.

- Aki a kenyeret nem simára szeli, amennyi a hija, annyit hazudott azon a napon.

- Uj házba egész kenyérrel szabad beköltözni, hogy sose foggyon ki.

- Ha megesszük valakinek a maradék kenyerét, ránk marad az árvája.

- Ha evés közben kiejti valaki a kenyeret a szájából, éhes a szeretője.

- Ha valaki azt álmodja, hogy elhunyt hozzátartozója éhes, vigyen ki a temetőbe a kenyérből egy szeletet és ássa el a sirban.

- Ha a gyermek nehezen kezd beszélni, a kódus vagy a cigány kenyérből kérnek és adnak neki.

- Aki kenyérre dobálózik, megveri az isten.

- Aki rálép a kenyérre, akár véletlenül, akár szándékosan, nagy nehézséget fog szenvedni.

- Nem szabad a kenyeret a tetejére fektetni, mert az nagy szerencsétlenséget hoz a házra.
- A kenyérmosó vizet olyan gyermekkel itatják, aki nehezen kezd beszélni.
- Mikor a gazdasszony dagaszt, idegennek nem szabad nézni, vagy megdicsérni, mert nem fog sikerülni a kenyér.
- Mikor a kenyeret bevetették a kemencébe, a szakasztókat egymásra börtötték, hogy olyan magasra nőjjön fel a kenyér.
- Nem szabad kenyeret sütni Ur-napján, mert kővé válik.
- A nagypénteken sült kenyér vérré válik.
- Nagypénteken egy asszonynak kifogyott a kenyere. Tudta, hogy nem szabad ezen a napon kenyeret sütni, hát azt gondolta, hogy nem kenyeret sült, hanem a spóron pogácsát, ezért csak nem veri meg az ur. De mikor megsült a pogácsa, enni akart belőle, kettétörte, hát aludt vér volt benne.

*

ÁLLATTARTÁS

- A kiscsikó nyakába az anyja farkából kihuzott szőrt kötnek, hogy hozzászokjon az anyjához.
- Az uj tehenet farral vezetik be az ólba, hogy megszokja az uj helyét.
- A kisborju farkából levágnak egy darabot és az ólküszöb alá teszik, hogy mindig visszataláljon.
- Mikor a tehen ellik, nem szabad semmit kiadni a házból, mert többet nem lesz hasas.
- Ha uj macskát hoznak a házhoz, az ablakon dobják ki, hogy megszokjon.
- A macska fenekét a kemencéhez kell dörzsölni, hogy megszeresse az uj helyét.
- A kutyának a gazda szájában megforgatott ételt adnak, hogy sose hagyja el az uj gazdáját.
- Az uj kutyát, ha tükörbe nézetik, nem megy el a háztól.

TYÚKÜLTETÉS

- Ha bal kézzel rakják a tyúk alá a tojást, az nem hagyja ott a fészket.
- Sípkábul kell a tojást a fészekbe rakni a tyúk alá, akkor sok kakas nől.
- Akkor kell a tyúkot megültetni, amikor a nép a templomból jön kifelé, mert olyan sorjába fognak a tojásból kibujni a kiscsirkék is.
- Akkor is lehetett tyúkot ültetni, amikor a csorda jött haza a legelőről.

- Mikor a tyúkot ültetik, azt kell mondani, hogy úgy ülj, mint a torma, úgy költs, mint a hangya.

- Kedden kell tyúkot ültetni, hogy a tojások ne zápujjanak meg.

- Ha kölcsöntojást kér valaki a tyúk alá, ne köszönje meg, mert nem kelnek ki a csirkék.

- Míg a gazdaasszony maga nem ültet tyúkot, ne adjon másnak ültetésre tojást, mert belefutnak a csirkék a tojásba.

- Amíg a csirkék ki nem kelnek, nem szabad sipolni a házban, mert a csirke belefut a tojásba.

- Ott, ahol a kotlós ül, nem szabad fenni, mert kevés csirke kól ki a tojásból.

- Mikor halott van a házban, nem szabad tyúkot ültetni, mert a csirkék belefutnak a tojásba.

- Nagypénteken nem szabad tyúkot ültetni, mert nem kelnek ki a csirkék.

- A csütörtökön ültetett tyúk alatt sok lesz a kakas.

Állatok eladása

- Mikor a tehenet vásárra vitték, utána hajtották a seprüt, hogy szerencsésen keljen el.

- Aki a tehenet megvette szerencsepénzt követelt. Azt a pénzt feldobták, ha a számosa volt fenn, szerencsés vásárt kötöttek, ha irás, ráfizettek a boltra.

- A kisborjut eladás előtt az anyja szőrivel füstölik meg, hogy hamar elfelejtse az anyját.

- A jószágot csak akkor vették meg, ha vele adták a láncot vagy kötelet, amin a vásárra vezették az állatot. Ha a gazda visszaviszi a kötelet, elviszi a szerencsését is az állatnak.

- A vett malacot reggel kellett a zsákba dugni, akkor szerencsés vásárt kötöttek.

A háziállatok egészségének biztosítása

- A tehenet karácsony első napjának reggelén, ha aranyos vízzel itatják, egész évben egészséges lesz.

- Ha karácsony reggelén a tehennek tökököt adnak, akkor jó egészsége lesz.

- Ha a kisborju nyakába piros rongyot tesznek, amire gombot varrtak, nem igézik meg.

- Ahogy megszületik a kisborju, megköpdösik, hogy egészséges legyen.

- Ha a malacnak záptojást tesznek a moslékjába, jó étvágya lesz.

- A kismalacot meg kell szenesvizelni, hogy ne ártson neki semmiféle betegség.

- Abba a dézsába, amiből a malac moslékját merik, teknős békát kell tenni, akkor nem lesz baj a malac étvágyával.

- A kiscsirkéket és a kislibákat márciusi hóléval itatják, hogy egészségesek legyenek.

- Azt a tojáshajat, amiből az első kisliba kikelt, összetörik, meggyújtják és a füstjén megfüstölik a többi kislibát is, hogy egészségesek legyenek.

- Ha egy nyáj csirkét vagy libát tojáshéjból itatnak, azok összetartanak.

Az állatok első kihajtása

- Az első kihajtáskor nem szabad kutyát vinni a pásztornak, mert a farkas elviszi a marhát.

- Mikor először hajtják a tehenet a legelőre, nyirfaseprűvel kell azt megcsapkodni, hogy visszataláljon.

- Földet kell a jószág után döbni, ha azt először hajtják ki, hogy a gazdának szerencséje legyen hozzá.

- A marha farkába piros rongyot kell kötni, hogy meg ne babonázzák, amikor először hajtják a legelőre.

A tejhozam biztosítása

- Ellés után a tehén első tejét korpára kell önteni és megetetni a tehénnel, akkor sok tejet fog adni.

- Mikor megellik a tehén, kendermagot adnak neki, hogy zsiros legyen a teje.

- Nem szabad a fecskefészket letúrni, mert véres tejet ad a tehén.

- A tejsűrít nem szabad késsel kenni a kenyérre, mert elvágják a tej zsirját, és csak amyi sűrűje lesz a tejnek, mint a kés éle.

- A tehén harmadik tejéből fecet szoktak főzni. A fecéből sok helyre kell vinni kóstolót, hogy sokat adjon a tehén. A tálat, amibe a fecet viszik, nem szabad kimosni, mert ahol kimossák, ott ragad a tej.

- Azt, aki beviszi a fecet a szomszédba, szembeöntik kristálycukorral, hogy ahány szem cukor esett a vendégre, annyi liter tejet adjon egyszerre a tehén.

- A fecet nem szabad megköszönni, mert nem fog sok tejet adni a tehén.

- Ahová beviszik a fecet, a gazdasszony szétöntözi a ház földjére kanállal, hogy sok tejet adjon a tehén.

Az állatok gyógyítása

- Amelyik lónak hályog van a szemén, veresbékát tesznek a ló szemére, az meghasítja.

- Ha hályog van a ló szemén, porrá tört üvegdarabot fujnak bele.

- A kehes lónak kehfüvet huznak a szügyibe, az odahuzza a kehet.

- Ha nem tud a ló vizelni, vereshagymát dugnak a megyibe.
- A kólikás lovat meghajtották, utána vízbe állították.
- Ha egere volt a lónak, volt olyan ember, aki azt lehozta.
- A rihes lovat pálluggal kenték.
- Ha a tehén nyakába sömörög volt, lószört kötöttek rá.
- Ha a tehén felfuvódott, pecsenyevizzel itatták.
- A felfuvódott tehenet meszesvizzel itatták.
- Földet dugtak a felfuvódott tehén szájába.
- Ha körömgulladásra volt a tehennek, kékköves tejsűrűvel kenték a körmét.
- Ha a tehén nem tudta abbahagyni a kérődzést, reszelt fekete teretkekkel etették.
- Ha a disznónak habzott a szája, aludtejjel itatták.
- Ha a disznónak megvastagodott a nyaka, sulyokkal verdesték meg.
- Ha a disznóba beleállt a baj, meghasították a fülét.
- A disznónak a gejváját megterítették sárga pénnel.
- Ha a disznó köhög, bemeszelik a torkát.
- Ha pipitykés a tyúk nyelve, borsos darát, vagy paprikás szalonnát adnak neki.
- Az igézett kiscsirkét megfüstölik, vagy megszenesvizelik.

*

HALÁSZAT

- Az első halat, amit kifognak, meg kell köpdösní és azt mondani: apád, anyád ide jöjjön. Akkor szerencséje lesz a halásznak.
- Mielőtt a halász vízbe vetné hálóját, köpjön bele.
- A halásztól nem szabad megkérdezni, hogy hova megy, mert nem lesz szerencséje.
- Idegen ne szóljon halászás közben a halásznak, mert elszólja a szerencsét.

*

VADÁSZAT

- Ha a vadásztól valaki megkérdezi, hova megy, nem lesz szerencséje.
 - Egyik vadász a másiknak ne adjon kölcsön patront, mert vele adja a szerencséjét is.
 - A vadász felesége dobja az ura után a seprűt, hogy legyen szerencséje.
 - A vadászon kívül más nem nézhet a puska csövébe, mert nem sül el a puska.
 - Ha pünkösd hajnalán harmatos vízzel megmossa a vadász a puskáját, jól fog a puska hordani.
 - A puskából először eleven gyíkot kell kilőni, hogy jól hordjon.
 - Aki vadászni megy, fordítva vegyen valamit magára, hogy ne hagyja el a szerencse.
- A vadász, mikor vadászni indul, először mindig a jobb lábát tegye ki a kiskapun, akkor szerencséivel fog járni.

*

MÉHÉSZET

- Amikor a méhet fogja be a gazda, senki másnak nem szabad nézni, mert a méh elmegy.
- Ha rajzik a méh, földet vagy vizet kell utánuk hajítani, akkor leszálnak.
- A talált vagy lopott méh szerencsét hoz.
- A méhesgazda József napkor semmit ne adjon ki a házból, mert a méh hasznát adja oda vele.
- A méheket márciusban, József napkor kell kiereszteni.

*

FÉREGÜZÉS

- Az üszökös buza közé bodzagallyat tesznek, attól kimegy az üszök.
 - Ha sok a pocok, meg kell egyet élve fogni, csengőt kötni a nyakába, akkor a többi is utána szalad.
 - Ha sok a pocok, körül kell seperni kilencszer a házat, és amikor az ablakhoz ér a sepregető, mindig kérdezze meg hangosan: Kimentek-e már a fekete papok?
- Ha arra a bentlevő igennel válaszol, a pockok ott hagyják a házat. Az egeret is így kell elkergetni, csak a fekete papok helyett kis papokat kell mondani.

*

SZÜLÉS

Terhesség

- Aki meg akar szabadulni a terhesség alól, az emeljen zsákot.
- Ha valaki meg akarja szakítani a terhességet, ugorjon le a padlásról, akkor biztosan elmegy tőle a gyermek.

Tilalmak a terhesség alatt

- Nem szabad a terhességet letagadni, mert halva születik a gyermek.
- Nem szabad lopni, mert a gyermek zsvány lesz.
- Nem szabad terhesség alatt hazudni, mert a gyermek hazudós lesz.
- Nem szabad a terhes asszonynak megjedni, mert a gyermek nem lesz épeszü.
- Nem szabad semmit megcsudálni, mert a gyermekem jel lesz.
- Nem szabad a terhes asszonynak halottat nézni, mert halva szüli meg a gyermekét.
- Nem szabad szőrös állatba rugni a terhes asszonynak, mert a gyermek szőrös lesz.
- Nem szabad macskába rugni, mert hasfájos lesz a gyermeke.
- Nem szabad a terhes asszonynak kutyát vagy macskát átlépni, mert nehezen lesz meg a gyermeke.
- Nem szabad kötél alatt átbujni a várandós asszonynak, mert nyomorék gyermeket szül.
- Nem szabad terhesség alatt az asszonynak vederből inni, mert nagyszájú lesz a gyermeke.
- Nem szabad kemencébe bujni vagy tüzet fujni a várandós asszonynak, mert gyermeke néma lesz.
- Terhes asszony más gyermekét nem viheti keresztelni, mert meghal majd a saját gyermeke.
- Nem szabad az előző gyermeket tovább szoptatni, mert az uj meghal.
- Nem szabad páros gyümölcsöt enni a terhes asszonynak, mert ikrei születnek.
- Nem szabad a terhesség alatt az asszonynak semmilyen állatot vagy csunya embert megcsudálni, arra fog majd hasonlítani a gyermeke.
- A terhes asszonynak nem szabad fogat huzatni, mert leszakad a gyermek.

Jóslatok

- Akinek hegyes a hasa, fia lesz.
- Akinek lapos a hasa, lánya születik.
- Fia lesz annak az asszonynak, akinek a terhessége alatt szép az arca.
- Ha foltos a várandós asszony arca, lánya születik.
- Ha terhes asszony lába megdagad, lánya lesz.
- Ha az asszony hamarabb szül, mint ahogy ideje lenne, lánya lesz, mert a lányok mindent elsietnek, még a világrajövést is.
- Ha a várandós édességet kíván, fia lesz, ha savanyúságot, lánya születik.
- Akinek ég a gyomra fia lesz.
- Ha terhes asszonynak keveredik a béli, nagyhaju fia lesz.
- Aki terhesség alatt cigarettát kíván, fia születik.
- Ha terhes asszony seggreesik, lánya lesz.

A szülés

- Szülés közben az asszonynak nem szabad beszélni, mert nehezen lesz meg a gyermek.
- A szülőasszony ágyára nem ülhet senki, mert nehezen fog szülni.
- Ahány csomó van a méhlepényen, annyi gyermeke lesz még az asszonynak.
- Amék gyermek úgy jön a világra, hogy a pupmadzag a nyakára van tekeredve, kötélen fog meghalni.
- Amelyik gyermek burokban születik, az igen szerencsés.

A gyermekágyas asszony

- Nem szabad a gyermekágyas asszonynak hajadonfővel járni, mert akkor sirnak az angyalok.
- A gyermekágyas asszony addig az udvarra le nem léphet, amíg a templomban nem volt, mert a gyermeke sose nem lesz egészséges.
- Mikor először megy a templomba a szoptatós asszony, tegyen egy szelet kenyeret a kebelébe és amikor hazamegy, egye meg. Ettől lesz sok teje.
- Nem szabad, hogy a szoptatós anya teje a földre csepegjen, mert elragad.
- Nem szabad a küszöbön szoptatni, mert elapad az asszony teje.
- Ha a szoptatós asszonynak sok teje van, belefeji egy pelenkába, vagy olyan helyre önti, ahol nem járnak, mert különben a tej elapad.

Az első fürdetés

- Mikor először fürdetik a gyermeket, a fürdővizből cseppentenek a gyermek szájába, hogy jó alvó legyen.

- Első fürösztéskor tesznek a tekenő mellé nyáklisztet, meg puszalomát, hogy egészséges legyen a gyermek.

- Ha a fürdő teknő szélére pénzt tesznek, szerencsés lesz a gyermek. A fürdővizet napnyugtakor kell kiönteni, hogy nappal nyugodjon a gyermek.

- A fürdővizet olyan helyre kell önteni, ahol kevesen járnak, mert eltaposák a gyermek álmát. Azt a vizet, amiben először fürdött a gyermek, vadrózsafára kell önteni, hogy úgy virágozzon, mint a vadrózsafa.

Tiltások

- A gyermek pelenkáját éjszakára kint hagyni nem szabad, mert nyughatatlan lesz az álma.

- Aki meglátogatja a gyermeket, annak le kell ülni, nehogy elvigye a gyermek álmát. Aki estére marad olyan házban, ahol kisgyermek van, annak ki kell vágni egy darabot a ruhájából és a bölcsőbe tenni, hogy jól tudjon aludni a gyermek.

- Másik gyermek nem ringathatja az egyéven aluli gyermek bölcsőjét, mert az meghal.

- Nem szabad a kisgyermeket seprüvel verni, mert elszárad.

- Nem szabad a kisgyermeket holdba nézetni, mert kancsal lesz.

- Két gyermeket nem szabad összemérni, mert nem nő meg egyik sem.

- Nem szabad a gyermeket átlépni, mert nem fog nőni. Ha mégis átlépi, vissza kell lépni.

- Nem szabad a gyermek ingjét kifordítani, mert beteg lesz.

- Nem szabad a gyermeket tükörbe nézetni, mert megijed.

- A bölcsőben fekvő gyermeket nem szabad a fején át nézni, mert kancsli lesz a gyermek.

- Amelyik kislányt gyermekkorában seprüvel verik, nem megy férjhez.

- Üres bölcsőt nem szabad ringatni, mert meghal a gyermek.

- Nem szabad a kisgyermeket az ablakon ki meg be adogatni, mert korán meghal.

A foggal született gyermek

- Ha a gyermek foga alul van kinőve, jós lesz.

- Az olyan gyermek, akinek felül van a foga, mikor megszületik, hamar meg fog halni, mert a foga is a föld felé nő.

A cserélt gyermek

- Mikor a gyermek a bölcsőben fekszik, keresztül kell teríteni a bölcsőn egy kendőt, nehogy elcseréljék a gyermeket.

- Régen a gyermekeket még aznap megkeresztelték, amikor megszületett, nehogy elcseréljék.

- Egy asszony észrevette, hogy gyermekét elcserélték. Éppen kenyeret süttött és az első lapátra rátette az idegen gyermeket, hogy bedobja a tűzbe. Abban a pillanatban a szabad kéményben leeresztették az ő gyermekét, az idegen gyermek felrepült a kéménybe és eltűnt.

- Ha olyan gyermek maradt meg a családban, akit elcseréltek, két éves korában elviszi az ördög.

Gyermekgyógyítás

- Amelyik gyermek hasfájós, vereshagymát vagy keménymagot tesznek a teájába.

- Ha kelevény fojtogatja a gyermeket, kelevényfűből teát kell főzni, s azzal itatni.

- Az angolkóros gyermeket nyakig meleg homokba vájják bele.

- Az ótvart úgy gyógyítják, hogy tejsűrüt, meg kékövet összekevernek és talluval rákenik az ótvarra.

- A bőrváros gyermeket borjúhusleves habjával kenik be.

- A bőrvart még úgy is gyógyítják, hogy lehuzzák az égerfa kérgét, megfőzik cserlének, s azzal kenetik a bőrvart.

- Annak a gyermeknek, aki odavizel, sült egeret adnak enni.

- A bőrvart még úgy is gyógyítják, hogy lehuzzák az égerfa kérgét, megfőzik cserlének, s azzal kenetik a bőrvart.

- A nyálfojós gyermek nyelvet pezsgővel kenik meg.

- Ha nyáladzik a gyermek, a fiunak lánymacska farkát, a jánynak pedig kandurmacska farkát dugják a szájába.

*

HALÁL

A haldokló

- A haldokló már félig a más világon van és már beszélget a régebben elhunyt ismerőseivel.

- A haldoklót nem szabad hangosan siratni, mert visszasirják és nehezen hal meg.

A halott

- Ha a halott szeme felpattan, pénzdarabbal kell lezárni, hogy sulya legyen.
- A halott arcán fel kell hasítani a szemfedőt, hogy lásson a másvilágon.
- A halott alá vizet kell tenni, a vízbe meg sarlót, hogy a halott fel ne jöjjön.
- A zsidó halottnak pénzt tesznek a feje alá, hogy meg tudja magát váltani a révben.
- Ha halott van a házban, az ablakot nem szabad kinyitni.
- A halottmosó vizet olyan helyre kell önteni, ahol nem járnak, mert aki belelép, sárgaságot kap.
- A halott ember mellé teszik a fésűjét, borotváját, pipáját, állfelkötőkendőjét a koporsóba, mert ha elfelejtik, a halott visszajár érte.

A halottas ház

- Ahol halott van, abban a házban nem szabad főzni, mosni, enni.
- Nem szabad a halottas házból kivinni a szemetet, hanem a halott alá kell seperni, mert különben újabb halott lesz a házban.
- Nem jó a halottas házból semmit kölcsön kérni.
- Aki benéz a halottasház ablakán, sárgaságot kap.

Temetés

- A halottat lábbal kell kifele vinni a házból, nehogy visszajárjon.
- Akik közel állnak a sirhoz, göröngyöt dobnak bele, hogy ne legyenek köszvényesek.
- A halott után kell dobni a sirba azt a zsebkendőt, amibe a halottat siratták, hogy ne féljenek tőle.
- Aki fél a halottól, annak a halottmosó vízből tesznek az ételébe.
- Ha terhes asszony hal meg, a koporsóba ruhát meg pelenkát tesznek a gyermek számára.
- Ha szülés közben meghal az anya és a gyermek is, egy koporsóba kell tenni őket.
- Ha szülés közben meghal az anya, a gyermek kell hozzá kell értetni, akkor az is meghal.
- Ha olyan asszony hal meg, akinek kicsi gyermeke marad, visszajár szoptatni gyermekét.

A halott lelke

- A halott lelke addig őrködik a temető kapuban, míg valaki más meg nem hal és fel nem váltja.

- Ha a halott lelke visszajár, körülfüstölték a házát.
- Ha az ajtót vagy ablakot látatlanul megkopogtatja valaki, akkor az azt jelenti, hogy a halott jött vissza.
- Nem szabad a sirról virágot hazavinni, mert értejön a halott.

*

JÓSLATOK

A természettel kapcsolatos jóslatok

- Jó buzatermést ígér a husvétii eső.
 - Sok tengeri lesz, ha sok a cserebogár.
 - Sok lesz a tengeri, ha télen hosszúak a jégcsapok.
 - Rossz lesz a buzatermés, ha pünkösdkor esik.
 - Ha karácsony éjjelén csillagos az ég, jó termés lesz jövőre.
 - Ha késő ősszel megdördül az ég, hosszú tél lesz és nem lesz jó termés.
- Ha sok a hal és a gomba, nagy kenyérszükséglet lesz.

Jóslások állatok segítségével

- Ha csörög a szarka, vendég áll a házhoz. Affelől jön a vendég, amerre a szarka farka áll.
- Ha denevér repked a ház körül, lánykérő jön.
- Ha pók mászik valakinek a kezén, levelet kap.
- Ha bolha mászik valakinek a kezén, levelet kap.
- Ha sárga lepke repül a házba, valaki megbetegszik.
- Aki sárga, vagy fehér lepkét lát nyáron először repdesni, az egész évben beteg lesz, aki tarka lepkét lát, egészséges lesz.

Szerelmi jóslatok

- A katicabogarat az ember tenyerére kell tenni, minden ujjának adni kell egy fiu nevet, amelyik ujjáról elrepül, a katicabogár, olyan nevü lesz a lány férje.
- Amikor először hall a lány kakukkot az évben, számolja meg, hányat szól, mert annyi év múlva megy férjhez.
- Mikor szőnek, a lány kapja fel az utolsó vesszőt, ami leesett a szátyiviváról. Szaladjon le vele a kapuba, aki férfiembert akkor meglát, olyan nevü legényhez megy férjhez.
- A szerelemvirágnak le kell vágni a szirmát, beletenni az ing aljába, bele-rágni és amilyen betü kijön, olyannal fog kezdődni az urának a neve.

- Ha lányok meggyujtanak egy gyufaszálat, amerre az elégett gyufaszál hajlik, arra lakik a szeretője.

- Amelyik lánynak viszket a szája széle, csókot fog kapni.

- Ha a lány fakanállal eszik, nagyszáju lesz az anyósa.

- A lány ne egye meg a vakarót, mert nem megy férjhez.

- Ha a lány mosás közben összevizezi az arcát, részeges lesz az ura.

- A lány ne öntse a szemetet nappal szemben, mert pártában marad.

- Ha a legény tükröt, kést vagy ollót ajándékoz a lánynak, elvágja magát tőle, lemaradnak egymástól.

- Ha egy lány uralkodni akar az ura felett, amikor esküvőkor kijönnek a templomból, lépjen a vőlegénye lábára.

Időjárás-jóslás

- Ha viszket az ember füle, eső lesz.

- Ha a tyukok nem akarnak este elülni, másnap eső lesz.

- Ha kakas napnyugtakor sokat kukorékol, eső lesz.

- Ha a macska mosdik, eső lesz.

- Ha a macska a seprüt kaparja, hideg lesz.

- Ha a tél egyik fele hideg, a másik meleg lesz.

- Ha a pacsirta szól, jó idő lesz.

- Ha a fecskék tavasszal késnek, hosszú lesz a tél.

- Mikor a verebek meg a tyukok a porban fürödnek, vihar lesz.

- Ha téhen egy irányba fordulva sokáig bóg, onnan jön a rossz idő.

- Ha a borju ugrál, rossz idő lesz.

- Ha a holdnak udvara van, eső lesz.

- Ha csillagos az ég, hideg lesz az éjszaka.

- Ha a vereb az ablaknak repül, hideg lesz.

- Ahonnan először dörög, abból az irányból jön a legtöbb eső.

- Ha a békák igen kuruttyolnak, eső lesz.

- Ha az ökörszem a fára száll, szép idő lesz.

- Esős lesz az ősz, ha a falevél korán hullik.

- Ha vörös az égajla naplamentekor, másnap szél lesz.

- Ha felhőbe nyugszik le a nap, eső lesz.

- Szivárvány után egy ideig nem lesz eső.

Halál-jelek

- Ha a macska a ház földjén hempereg meghal valaki a házból.
- Ha a kutya vonit, halált, tüzet jelent.
- Ahol a kuvik szól, ott halott lesz.
- Ha a tyuk a ház tetejére repül, abban a házban halál lesz.
- Ha a spór pukkan egyet, halál lesz a házban.
- Ha a fal megreped, valaki meghal.
- Ha püffög a gerenda, meghal alóla valaki.
- Ha a duda kiesik a spórból, hirtelen halál éri a házat.
- Ha valakinek az ujja hegye megsárgul, közeli hozzátartozója meghal.
- Ha a kutya gödröt ás, halált jelent.
- Ha a gözü felturja a ház földjét, halálozás lesz.
- Meghal valaki a házból, ha az ajtó magától kinyílik.
- Ha az ajtó elé cserép esik a tetőről, meghalnak abból a házból.
- Mikor a ház földje vagy kemence behorpad, halál lesz.
- Ha a temetésen valakinek a kalapja beesik a sirba, hamar meghal.
- Ahol este kiviszik a házból a szemetet, ott meghal a házigazda.

Szerencsét vagy szerencsétlenséget jelző jóslások

- Ha fekete macska szalad keresztül az uton, szerencsétlenséget jelent.
- Ha kéményseprőt lát az ember, fogjon meg egy gombot a ruháján és addig ne eressze el, míg egy négylábu állatot nem lát, akkor szerencséje lesz.
- Cigányemberrel találkozni szerencse.
- Piacra menet asszonnyal találkozni rossz jel, emberrel szerencse.
- Aki reggel papot lát, egész napja balul sikerül.
- Lakodalmas néppel találkozni szerencse.
- Temetésiessel menettel találkozni szerencsétlenség.
- Ha fehér hajsza van a kisgyermek hajában, igen szerencsés lesz.
- Aki fordítva veszi fel az ingét véletlenül, nagy szerencse éri.
- Ha teli vedret visznek keresztül az ember előtt, szerencse éri.
- Ha üres a veder, nem lesz szerencséje.
- Aki ujév reggelén másnak rosszat csinál, egész évben szerencsétlen lesz.
- Ha menyasszony a menyegzőjén poharat tör el, szerencséje lesz az életben.

- Ha egy lány reggel legelőször vénasszonnyal találkozik, nem lesz szerencséje.
- Ha egy lány úgy lép, hogy egyik lábán van cipő, a másikon meg nincs, szerencsét veszített.
- Ha a násznép halottas menettel találkozik, nem lesz szerencsés a házasság.

Egyéb jóslások

- A jobb szem viszkedése sirás, a balé örömet jelent.
- Ha a marka viszket az embernek, pénzzel lesz dolga.
- Ha a jobb tenyere viszket az embernek, kiadja a pénzt, ha a bal, pénzt kap bele.
- Akinek a talpa viszket, táncolni fog. Akinek a jobb füle cseng, rossz hirt hall. Ha a bal, jó hirt.
- Ha valaki beüti a könyökét, váratlan vendége lesz.
- Akinek ujjholdkor pénz van a zsebében, egész évben tele lesz.
- Akinek az orra viszket azt bosszuság éri.
- Akinek ritka a foga, hazudós.
- Ha valaki csuklik, emlegetik.
- Ha valaki hétfőn prüszköl, bosszus lesz egész héten.
- Akinek viszket a fara, dicsérik.
- Ha a kés leesik, kárvallást jelent.
- A spórt nem szabad papírral törölni, mert veszekedés lesz a házban.
- Akinek az arca vagy füle ég, gyalázzák.
- Ha fésülködésből kimarad egy csomó a fonatból, váratlan vendég jön a házhoz.

*

ÁLOMFEJTÉS

Halált jelentő álmok

- Disznóval álmodni halál.
- Aki álmában fehérre meszeli a házat, meghal.
- Ha házat rontottak valakinek álmában, meghal.
- Ha azt álmodja az ember, hogy dől összefele a ház, családjából meghal valaki.
- Ha valakinek álmában a fogát huzzák és az nem fáj, idegen hal meg, ha fáj, közeli rokona.

- Hussal álmodni halált jelent.
- Ha álmában sző valaki, halálozás lesz a családban.
- Aki álmában feketét lát, meghal valakije.

Szerencsét vagy szerencsétlenséget jelölő álmok

- Cigányasszonnyal álmodni szerencsétlenség.
- Cigányembert látni álmában szerencse.
- Zsidót látni szerencse.
- Ha fiugyermekkel álmodik valaki, szerencse.
- Ha kislánnyal álmodik az ember, szerencsétlenséget jelent.
- Tiszta vízzel álmodni szerencsét és egészséget jelent.
- Sok emberrel álmodni szerencse.
- Sok asszonnyal álmodni szerencsétlenség.
- Élő halottal álmodni szerencse.
- Akinek aprópénzzel van dolga álmában, szerencse éri.
- Férfi koldussal álmodni szerencse és asszonykoldussal álmodni szerencsétlenség.

Egyéb álmjóslatok

- Aki álmában sir, másnap nagy öröme lesz.
- Aki álmában örül, nagy bánat éri.
- Tetővel álmodni szegénységet jelent.
- Ha asszony lánynak álmodja magát, megbetegszik valaki a családban.
- Ha álmában kutyát lát valaki, azt jelenti, hogy akit szeret, igen hűséges hozzá.
- Akasztott embert látni álmában, szeles időt jelent.
- Aki álmában csókol valakit, bánat éri.
- Harangszót hallani álmában, új hirt jelent.
- Katonával álmodni, levelet kapni.
- Aki kalácsot eszik álmában, másnap levelet kap.
- Bálba lenni bánatot jelent.
- Talpas jószággal álmodni megkárosodást jelent.
- Békával álmodni betegséget jelent.
- Csizmával álmodni betegség.

- Éneket hallani álmában bánat.
- Aki azt álmodja, hogy utazik, valamiről lemarad.
- Zavaros vagy sáros vízzel álmodni betegség.
- Hajjal álmodni bosszuság.
- Aki késsel álmodik, nyillalni fog a derekába.
- Kigyót látni irigység.
- Kártyázni álmában bosszuság.
- Sok pénzzel álmodni bosszuság.
- Hallal, csikkal álmodni esőt jelent.
- Ha asszony halottal álmodik valaki, másnap eső lesz.

*

HÁZ

- Az épülő ház fundamentumába pénzt tesznek, hogy sose fogyjon ki a pénz az uj házból.
- Mikor felhúznak egy falat, a háziasszonynak meg zöld ágat kell kiakasztani, hogy mindig egészségesek legyenek a ház lakói, és olyan rózsás legyen az életük, mint a kendőre kivarrott minta.
- Mikor a tetőre felteszik az első szarufát, zöld ágat akasztanak rá, alá pedig pálinkát tesznek és annyi kendőt, ahány mester van. A pálinkát a ház lakóinak egészségére isszák meg.
- Az uj házba először nem a család alszik, hanem valamelyik mester, hogy ne érje betegség az uj ház lakóit.
- Az uj házba először kutyát vagy macskát dobnak be az ablakon, hogy azok haljanak meg elsőnek, ne a házbeliek.
- Akit az uj házban először nyom el az álom, az hal meg elsőnek.
- Aki először alszik uj házban és még nem ment férjhez, vagy nem nősült meg, elalvás előtt számolja meg a sarkokat, és minden saroknak adjon egy fiú, illetve lány nevet. Reggel ébredéskor amelyik sarokra néz először, olyan nevű lesz a párja.
- Amelyik ház alatt fehér kígyó van, az szerencsés ház.
- A fehér kígyó olyan ház alatt szokott lenni, ahol kisgyermek van.
- A kisgyermek meg a fehérkígyó mindig együtt van.
- A kígyó még a gyermek bölcsőjébe is becsúszik, de nem bántja azt.

- Ha megölik a ház fehér kígyóját, meghal a gyermek is, mert egy tejen nőnek, nem tudnak egymás nélkül meglelni.

- Minden ház alatt van egy menetke, de azt nem látja senki. A menetke mindig olyan színű, amilyen macska a házban van. Ha másszínű macskát hoznak a házba, akkor a menetke nem marad meg, elpusztul.

KORONDI SZÉKELY HIEDELMEK, MONDÁK ÉS ANEKDOTÁK

- Hoppál Mihály és István Lajos -

Negyedszázadnál is több időt telt el anélkül, hogy a székelység néphitének köréből akár egy rövid közlés megjelent volna. E néhány példával, melyeket most közrebocsátunk, természetesen nem tudjuk, nem is akarjuk a hiányt pótolni. Két célunk van: megmutatni, hogy mennyire gazdag, részleteiben mennyire ép a korondiak által megőrzött hiedelem hagyomány. Másik célunk: felhívni a figyelmet arra, hogy az erdélyi néphit anyagot az elmúlt évtizedekben rendkívül mostohán kezelte a magyar folklór kutatás. Nem szándékozunk vészharangot kongatni, hogy most kell pótolni még a hiányokat, amíg lehet - de annyi bizonyos, hogy az előttünk álló évtizedben még olyan jó, pontos és részletes néphit (és népi tudás) anyagot gyűjthetünk (s különösen a romániai kollégák segítségével) Erdélyben, amely egyszer éppoly értékes lehet, mint Bartók és Kodály székelyföldi gyűjtései. Vagy egy másik példa: az erdélyi népballada anyag a magyar anyag legfontosabb része - meggyőződésem, hogy ezek az új, pontos, szakemberek által készített gyűjtések sok esetben magyarázni fogják, kiegészítik a régebbi szórványos, hiányos, bár kétségtelenül értékes gyűjtéseket.

Korond (Corund, Jud. Harghita - Románia) elsősorban fazekasságáról híres. Emberemlékezet óta a korongozás mestersége a falu legfőbb jövedelem forrása. Ma már kisebbfajta gyárnak is beillő üzem gyártja a különféle hagyományos (és teljesen újmódi) égetett-mázás agyagárut. Korondiak készítik a jellegzetes taplósapkát (és újabban mindenféle emléktárgyakat is). Az elkészített árut maguk hordták el messzi vidékekre (Romániába és Magyarországra egyaránt) eladni. Mindez bizonyítja, hogy a korondi nép sohasem volt bezárkózó, elszigetelődő hajlamu, hanem nagyon is "nyitott", kitarulkozó. Az ilyen nyitottság a legtöbb esetben a hagyományos kultúra, s különösen a szellemi javak aránylag gyors ütemű eltűnését hozta magával. Nem így Korondon - legalább is a néphit, a népi gyógyításra vonatkozó anyag nem ezt mutatja. Nagyon részletesek, pontosak ugyanis az egyes betegségek "mágikus" gyógyítását leíró, vagy a rontással kapcsolatos adatok, elbeszélések.

A hiedelemmondákon kívül egy alkalommal egy Károly napi összejövetelen vehettem részt. Már nem voltam teljesen idegen a faluban, az ünnepelt egyik rokona vitt el magával. Körülbelül tíz-tizenöt férfi (és vagy tíz asszony) jött össze aznap estére pálinka, bor, sütemény mellett beszélgetni, "múltatni az üdőt".

A bekapcsolt magnetofon rögzítette a "tréfás" beszélgetést, a humoros történeteket, amelyeket ott néhány hangadó egymást váltva mondott el a többiek mulattatására. A korondi ember nemcsak cserépárujáról, éles eszéről, de humoráról is híres. Öngúnyval teli történetek szólnak arról, hogy a korondi ember hol, mit

csinált. Ezekben a rövid elbeszélésekben a humornak több érdekes jellemző vonását fedezhetjük fel. Találunk példát a verbális humorra, a helyzetkomikumra, a falucsufolóra, a ráfótiáda típusu anekdotára, a komikus élménytörténetre is. Ez a megejtő gazdagság és változatosság arra inti a kutatót, hogy alaposabban vizsgálják az ilyen beszélgetések műfaját. Ennek a "műfaj"-nak a helye valahol az anekdota és az élménytörténetek határán van, különösen az Erdélyben élő, izes nyelven elbeszélt történetek. A folklór kutatás nagy figyelmet szentelt a már eddig is agyonkutatott műfajoknak (pl. ballada, mese), de szinte elfordította fejét az ún. "kis" műfajoktól, pedig valószínű, hogy ezekben is megtalálhatók az elbeszélés mintái, a kötelező sztereotípiák és motívumok rendje, más szavakkal a stílus grammatikája.

Az itt közreadott anyagot 1966-ban megkezdett gyűjtéseinkből válogattuk. (A gyűjtés körülményeire vonatkozó adatok megtalálhatók a MTA Néprajzi Kutató Csoport Archivumában.) - (H. M.)

*

Árpa

"Szokott az emberek szempillájára egy kis pattanás lenni, amelyet áprának neveznek. Hogy az elmuljon, úgy szoktak csinálni - ez a szokás ma is él - hogy valamelyik tudósabb asszony, szomszédasszony a kezébe veszen egy sarlót vagy egy kést és azzal aratás formát művel a beteg szeme előtt és mondja: "Árpa, árpa én téged learatlak, kalangyába raklak, hazaviszlek, kicsépellek, malomba viszlek, megőröllek, haza viszlek, megsütlek és megeszlek." - Ezzel már kész is van. A beteg már reménykedik, hogy a szeme pillájáról a pattanás nemsokára elszárad."

Ijedtség

"Ha valaki régebben megijedt, annak öntöttek. Még manapság is vannak olyanok, akik öntetnének, de már az öntő asszonyok sem igen foglalkoznak véle.

A beteg fejére törölköző kendőt teritettek, egy tálba vizet helyeztek a fejére és az ólmot egy serpenyőben megolvasztották és a beteg fején levő tábla öntötték. Az ólom beleöntésekor mondják: "Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Ámen. Elsősorban is kérem az áldott Ur Jézust Krisztust, hogy Pálnak (ez a beteg neve) mindenféle ijedségek, orv betegségek az ő sziviből, az ő testéből s mindenféle erejéből, ijedségek kitakarodjanak. Piros vérinek aláhullásáért, szent sebeinek meggyógyulásáért, három őrző angyal, egyik alant, másik magán, a harmadik serkentgeti. Piros vérit ne igyátok, szálkás husát ne hasogassátok, hanem menjetek el a tenger mélységes fenekire és ott uralkodjatok, mert én ennek a feje vagyok és feje az áldott Ur Jézus Krisztus megfelelő képiben. Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Ámen."

A felnőtteknek kilencszer kell önteni és a gyermeknek háromszor és mindannyiszor a fenti imádságot kell elmondani. De például már második, vagy harmadinál az imádságot így kell kezdeni: másodsorban is, vagy harmadsorban is és így tovább, amíg a kilencediket is elmondja.

Amikor az öntés be van végezve, abból a vizből, amelybe az ólmot öntötték, három cseppet a beteg meg kell igyék. Megkenik még a vizből a homlokát, tenyerét,

mellét. Vannak olyan betegek, akik a vizet elviszik és apránként megillogassák. Aki nem viszi el, azért olyan helyre öntik, ahol nem tapossák fel. Régebben úgy mondták, hogy az eszterhéj alá kell önteni."

Igézés

"A vízvetésnek olyan formája is van, hogy ha a kicsi gyermeket, amikor fűrésztik és úgy csórén igízik meg a fűrésztő teknőben, annak akkor ugyan úgy kell vizet vetni. A vízvető asszony teljesen csórén meztelen kell, hogy legyen. A szenet a vízvetéshez lopott faborona fogból kell égetni, vagy pedig olyan helyről, ahol éjjel épület égett el - lehetőleg ház - három darab holt szenet kell hozni és azt feleleveníteni és abból kell vizet vetni."

Igézés

"Ha valaki hirtelen beteg lesz, szokás vizet vetni. A vízvetés abból áll, hogy egy csuporba vizet meritenek és a tűzhely eleibe viszik, három eleven szenet vetnek a csuporba. Ha leszáll valamelyik szén a csupor fenekére, a beteg meg van igízve. Mind a három szén bevetése alkalmából a következő imádságot mondják: (Előbb keresztet vetnek a csupor felett) "Elindult a boldogságos Szűz Mária szerelmes fiával a gecemáni kertbe, utközben találkozott az Igizettel, hetvenhét fiával és leányával, kitakarták, megnézték és halálra igizték. Mondá: Menj el, menj el Szent Ilona asszony a Jordán vizébe és vess három szenet a vízbe és hozd az én szerelmes fiamnak, és én is vetek (a beteg nevét mondják) az Atyának, Fiunak és Szentlélek Istennek nevében." Ezután a megigézettel a szén levéből három cseppet itatnak és a megmaradt vizet az ajtó sarkára öntik, hogy ne tudja senki feltaposni, feljárni.

Apám mesélte, hogy amikor kicsi gyermek voltam megigiztek, s az ő nagybátyja felesége István Sámuelné, született Vinczeffy Juliánna, vetett vizet nekem, ez 1921-ben volt. Apám el kellett menjen és lopjon egy háztól a faboronából (mivel vetéskor boronáltuk, akkor még faboronák voltak) fogat ebből szenet égettek és ezzel vettek vizet. A vízvető asszony csóréra vetkezett."

Pokolvar

"A pokolvar fekete pattanás, amely sokszor el is szokott mérgülni, főképp ha elvarkarják. Régebben az ilyen pattanásokra ráolvastak. A ráolvasás a következő: "Az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek nevében, Ámen. Mikor elindula áldott uram Jézus Krisztus a gecemáni kertbe, hetvenhét fiával és hetvenhét leányával, amit meghagyott tanítványai között, meghagyott dolog lón. Amit megszerzett tanítványa között, megszerzett, dolog lón. Én is parancsolok az áldott uram Jézus Krisztus szájából származott szent igével, szent hatalmával, hogy ennek a (Jánosnak) a testiből ezek a fájdalmak kitakarodjanak. Az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek nevében, Ámen."

Elcserélt gyermek

"Mikor én gyereket szültem, akkor az vót a divat, hogy hat hétig nem vót szabad az uton keresztül menni, mert akkor a gyereket kicserélik.

Se a kutból vizet meríteni, mert akkor, ha vizet merit a hat hétfeli asszony, akkor az a viz meg-piros-kukacosodott. Olyan nagy piros kukacok lettek a vízbe, többet az már nem volt iható, de erre aztán a régi öregek irtózatosan ügyeltek.

Eztet is az édesanyámtól hallottam, hogy egyik komaasszonyának megszületett a gyermek. Nem a legjobb szemmel nézték, hogy bement a komaasszonyához, de hát szomszéd is vót, koma is vót - hát elég ahhoz - más éjszaka olyan bajba kerül a komaasszony. Hát ordítja, hogy elvitték a gyerekit. Azon a kéménylyukon hát a piros sapkások, piros sapka van a fejeken, a szakálluk hegye meg-van hajolva, hát viszik el a gyereket. Ordított, hogy elvitték a gyerekit, kicserélték a gyerekit. Na aztán ugy reggelig az öregek addig imádkoztak, hogy az asszony lefeküdt, ki-aludta magát, hát amikor megébredt a fia ott volt a lábánál."

Anyatej

"Arról beszélt a nagynéném, hogy az én uram mikor megszületett, neki is született egy gyermeke. Akkor elment a hathétbe a nagynéném, hogy meglátogassa az anyósát. Ez a tizennégyes háboruba volt. Mind a ketten hathétbe vótak. A nagynéném elfelejtett megfejni, amikor elment s így a tejt az anyósomnak mind egy szemig elvitte. Ő elment haza. A gyerek csak sírt, sírt. Elment a nagynéném s levágtak egy nagy szelet kenyeret, megpirították, akkor mind a ketten ráfejték s akkor a közepin levágták, a felit megette az anyósom, a felit a nagynéném. Így aztán a tejnek a fele visszakerült anyósomnak, de többet soha annyi teje nem volt, mint előtte."

Rontás

"Udvarolt egy másik lánynak. A hegyen, ilyen idős, öreg házakba gyűltek össze és táncot rendeztek. Hát, az asszony az édesanyámnak keresztanyja vót, aki a csinálványt csinálta. Az haragutt a leginre, mert a veje otthatta a lányát. Ő a csinálványt előntötte a ház előtt, ahol táncoltak, mert azt hűtte - az ablak felé ment a veje - hogy az ment ki. Közbe a nagynéném ment ki. Rebi néném belelépett. Olyan beteg lett, olyan három-négy napra a nagynéném, hogy az ágyba ugy forgatták.

Mit csináljanak vele, mit csináljanak vele? Elvitték Mátisfalvára. Nagypám szekérrrel s lóval elvitte Mátisfalváig. Ott vót egy tudós. Mátisfalván valami kenőcsöket, valami orvosságot csinált a tudós. Hanem amikor jöttek haza, azt mondta a tudós a nagyanyámnak, hogy nem szabad senkinek köszönni. Köszönés nélkül kell a faluba bemenni. Mikor a Pálfai tető felé jöttek vóna ki a lovak olyan habba lettek, hogy azt az egy beteget a szekeren nem birták. Hogy nagypám a habot marokkal huzta le a lovakról. Akkor mit csináltak?! Pálfalván még két lovat kerített s befogták a másik két ló elejbe. De megmondta a tudós, hogy visszanézni nem szabad, mert ha visszanéznek, jaj a nénémnek, rögtön meghal. Akkor négy lóval valahogy felvitték a hegyre, de nem birták a lovak az az egyetlen nőt, a léánt. Elég az hozzá, hogy amikor felérkeztek, köszönés nélkül kifogták a lovakat, nagypám megtakarította őket és a beteget bevitték.

Kezdett az orvosságtól rendbe jönni a nagynéném, de megmondta a tudós - valami korondi fazékba csinálták meg az orvosságot - hogy mikor kifogy belőle az orvosság, a víznek a közepibe a fazekat belé kell vágni, de nehogy egy cserépdarab is kiessen, mert akko' nagy baj lesz.

Lyukat vágta, mert télidő volt, nagy lyukat. A nagyapám erdőpásztor volt, kétszövű puskája vót neki. Az öreg a puskát lekasztotta a vállára. Mentek, a fazekat vitték. . . Elértek egészen be a patak fenekébe, a fia, aki vitte a fazekat, mikor belévágta oda egy kicsi cserépdarabka kiesett a jégre. De azt mondta édesanyám, hogy az a darabka ott amilyen táncot járt, ahogy táncolt - de ahogy muzsikáltak végig nekik, ahogy beértek a patakig, olyan muzsikaszót soha életibe nem hallott. . Éjszaka vitték, éjszaka kellett vinni! S visszafelé egészen addig muzsikáltak, amíg beértek haza.

A tudós azt is megmondta, hogy ha három napig a háztól valamit kiadnak, azonnal meghal a nagynéném. Nagyanyám futott utánna, ha valaki egy csutak darabot felvett, a kezéből vette ki, de utoljára egy bácsi odament. Egybet nem tudott elvinni, csak szenet a pipájába. Nagyanyám észrevette, kifutott, kikapta a pipát a keziből, de még a pipájának a közepit is mind kivágta. S azt mondta az öregnek, hogy eltakarodjon, mert nem tudom, hogy mi lesz! Na az öreg eltakarodott - s hogy semmit három napig elvinni nem tudtak, beteg lett az az asszony, a nagyapám komaasszonya.

De hát neki meg kellett halni! Ezt a tudós megmondta, hogy ha bé tudják tartani - az meg fog halni, aki nekik csinálta ezt a botrányt. Na, de a komaasszonyunk nagyon rosszul lett. Hivatott oda minket, de a legjobban az édesanyámat. Az is meg vót mondva, hogy aki kezet ad a vénasszonynak, az meg fog halni. Mindenki ment, de édesanyám azt mondta, nehogy senki megközelítse a keresztanyját. Édesanyám odament, de a küszöböt által nem lépte - hívta a keresztanyja. Hogy adjon kezet. Azt mondta édesanyám: "Soha sem adok kezet, mert a testvérem nem vót hibás, s maga úgy akarta, hogy haljon meg!" - Így aztán nagy kinok között a keresztanyámnak meg kellett, hogy haljon, mert semmifélet a háztól három napon el nem tudtak vinni. Ez ott a családban megtörtént, s ezelőtt úgy mondták, ezt, hogy csinálmány. Nagyapám, meg édesanyám sokszor elbeszélte, hogy az isten nyugtassa. Ez a családban megtörtént."

A tudós tanácsa

"...hanem olyant hallottam, hogy vót egy bácsi, távoli rokonunk, Ispán Ferinek hitták s hát eccer beteg lett. Hát, hát nem jól van és azt mondják, hogy az eszibe meg van zavarodva. Hát Mátisfalván vót egy tudós asszony, vagy ember. Megfogadták, valami sógorát, édesapámnak a testvérjít, vigye el a tudósasszonyhoz. A szekéren Feri bátyám ült s az anyja. De olyan nehéz vót a szekér, hogy a lovak alig birták és azt mongya Feri bátyám, annyin ülnek a szekéren, hogy még a kerék se mozdul. Mer ü látta s más nem. És elmentek Mátisfalvára, az orvosságot megcsinálta neki a tudós, na azt mondta, hogy az orvosságot úgy ké' hazavinni, hogy semmifélel nem szabad találkozni. A nagyerdőn keresztül, az utról letértek, hogy ne találkozzanak senkivel, hogy az orvosságot elhozták, aztán helyrejött."

Tehénrontás

"...nem vót teje a tehénnek, mit csináljunk s így lementünk ahhoz a tudósemberhez, mert azt mondták, hogy az ért hozzá, kihívtuk, s no ő meg es próbálkozott visszahozni a tejet. Na, azt mondja: aggyunk neki fokhagymát, s menjünk ki onnat a pajtából: ő csinálja a többi felit. Bétette a pajtaajtót s mit tudom, hogy mit csi-

nált, mit nem csinált - ő aztán azt mondta: "Reggel fog jönni egy vagy két öreg-asszony s valamit kér! S bárha egy forgácsot kér is, ne adjunk" - S pont úgy történt. Volt a szomszédban egy nyolcvanon fölüli öregasszony s vót nekünk egy keresztanyám, aki engem keresztelt, az is ott vót vagy nyolcvanéves, hát úgy sorjában jövogetnek. Egyik jött: "Egy kicsi forgács kéne!" - A másik jött: "Kellene vaj egy lej! Pénz kéne kőcsön!" - S aztán az uram megharagudott: "Mennyen innen, - azt mondja - a boszorkány nem-tudom mi! " - "Jaj, fiam mit es gondolsz! Fiam, ha tudnék inkább segitenék! Én nem vittem el a tejet!"

De már én azelőtt csak nem akartam megmondani az uramnak, mikor meglett a kicsi bornyu, bejött az öregasszony, s mindjárt megsimogatta a kicsi bornyut nálunk. Csakhogy én gondoltam, hogy nem lesz ebből komoly baj. Én nem mondtam meg az uramnak, mert ő olyan hirtelen vót, s reá rohanjon az öregasszonyra s megszidja. Dehát kénytelen voltunk, hogy szóljunk ennek a tudósnak - ő valamit csinált, mit nem... megfüstölte a tehénnek a tógyit, s ott a pajtát, s másnap annyi vót a tej, hogy alig tudtuk kifejni. Így jött vissza a tej, hogy nem adtunk semmit az öregasszonyoknak."

Tehén-rontás

"Nem vót tej, a tehénnek elment a teje. Este tizenkét órakor jött édesanyám a Nagy utcából, mert az első férje ott vót, ott lakása vót, s jött haza, s hallja, hogy a Gyúker Gurka sógor kapujába így csurog valami, s úgy csorog valami. Ott van egy nagy tölgyfa. Itt a Józsi bátyámék bütijénél. Hát aztán csak megállott. Ahogy megállott, hallgassa, hogy mi lehet, mi lehet!? Elment közelebb. Hát az édesanyám barátója - mert a nevit nem mondom meg! - hát két kézzel huzza, két kézzel, s a tej oda csurog belé, abba a nagy sajtárba.

Édesanyám megrettent nagyon tőle, de meglátta, hogy ki feji. S arra azt mondta a barátnéja: "Arra ügyelj, hogyha valakinek elmondod, halálfia lesz!" - Eljött haza édesanyám, s aztán mindjárt lefeküdt. Reggel ment fejni, hát a tehénekbe még egy utolsó csepp tej se vót. De még az édesapámnak se merte megmondani. Tej egy csepp se vót.

Egy guzsaly vót a pajtába, de oda bemenni nem lehetett senkinek se, csak az öreg néninek. Egyedül neki adta le a tehén a tejet. De a guzsallyal, ahol eljárt, mindenünnen a tejet elvitte. A tudománya megvót, és vót neki egy tizenhatéves unokája. A vénasszony mikor halt meg, senki a közelébe nem mert menni, mert az csak akkor tud meghalni, ha kezet adott valakinek. Hát az öregasszony vonaglott, sokáig vonaglott. Ugye a kis unokája - Julikának hívták a leánykát - az nem tudta, hogyhát nem szabad a nagymamájához közel menni. Hát ő közel ment a nagyanyjához, kezet adott neki. Ő kezet adott, s akkor a nagymamája rögtön meghalt. A tudományt a kislányra hagyta."

Tündérlányok

"Hallottam én es ezelőtt, hogy elmentek fazékkal. Mikor jöttek hazafelé, hát O-Farkaslakak megrészegedtek az emberek. S a lovak magukra eljöttek haza, az emberek lemaradtak. Mint maga mondja, hát ott vót az ut keresztfája, s mikor eljöttek Kalangya patakáig, hát muzsika, zene, de osztán olyan leányok voltak, hogy irtó gyönyörűek! Hát legények es vannak, hát mind tündérlányból áll az egész! Olyan

tánc vót ahajt a hidon, azok a szép leányok, hogy le a kalappal. Ű es nézte, hát asszongya, idáig jó vót, hát egy kicsit táncójjak. Ugy megtáncótták, mikor magát észrevette, hát benn vót a csárdánál, azt mongya. Meg vót izzadva, össze vót minden porcikája törve neki, ugy megtáncoltatták a tündérlányok ütet."

Tündérezene

"Az én Mózsi komám, Isten nyugosztalja, azt mondgya, hogy nem vót disznyó a kosárba és az ajtó nyitva, hát hajja, hogy valahon egy szép zene vót, de gyönyörű. S hát azt mondgya, hallja hogy közeledik, mingyár ér a csürhöz a zene. Na gondolja, hogy hát itt ki házasodhatik, hogy a lakodalmások itt mennek keresztül. Hát várja, hogy mán jöjjenek, hát a csürt ha megkerülük a ház felől meglássa, hogy az ajtó nyitva van. Hát hajja, hogy mán mingyán a házhoz érnek, de nem lát semmit. Hát gondolta mán bejön valamelyik majd s felveszi, hogy kik s mik járnak ott. Hát hajja, mintha mán menne tova. Hát megyen ki az ajtóhoz, mikor megy, hát a mezőnek a felső szélibe', asszonya a levegőbe' huzták a zenét, de nem látott ott semmit. Olyan szép zenét nem hallott életibe' soha!"

Boszorkány (béka alakban)

"Akkor az édesanyám már férjhez vót menve az édesapámhoz, s valami béka béjött a kertbe. Ő nem volt otthon s vót nekem két mostohatestvérem, a békát hajtották el, de az nem ment, mert éhes vót. A béka nem ment el. Azt mondta az édesanyám: "Na, ha itthon lettem volna, én a kapát belevágtam volna!" -

Hát akkor olyan csepergős eső lett. S magától az ajtó kinyilott. Szép holdvilág volt. Édesanyám leszállt az ágyról, hogy becsukja. Ahogy tette volna be, hátulról megfógták s az ereszbe kipuffantották. Pontosan ebbe' a házba' - itt születtem ebbe a házba. Az ereszbe kipuffantották, onnan felvették, le a lépcső elejébe, lepuffantották, akkor aztán onnét bekerült a tornác alá. Ott ugye, hogy csepergett is az eső, oda ráesett az eső, de már ő eszméletlen vót. Aztán eccer nagykesőre megfázott s kezdett eszmélni, hogy ő hun van - a tornác alatt vót! Aztán megpróbálkozott, hogy rendesen visszamásszon, akkor, ahogy felállott, fel akart állni, hátulról megint megfógták, s az ereszbe visszapuffantották. Onnan megint be akart menni, ottan megfógták s a ház közepibe visszapuffantották. Akkor az édesapámat tették legalól, az édesanyámat keresztbe reá, az egyik nénémet a harmadiknak reá, s a negyedikkel megtetézték. Kalongyába rakták, mi így mondjuk - Kérte az édesanyám, hogy a fiu testvérem adjon vizet. A fiu testvérem vizet adott, mindenkinek rendre, de onnan megmozdulni még másnap reggelig se tudtak... csak akkor tudtak feltápázkodni. Hát ezt mind olyan boszorkányos dolognak mondták ezelőtt. Ez a saját édesanyámmal történt meg - de édesanyám vót a hibás, hogy arra a békára rá volt támadva, hogy ő otthon lett volna bele vágta volna a kapát - még pedig a régi szokás szerint adni kellett vóna enni. Így aztán, hogy ő belevágta vón a kapát, őket rakásra rakták."

Boszorkány (béka alakban)

"Akkor megtörtént az a nagyapámmal, édesanyámnak az édesapjával, hogy ott is járt egy béke. Fent laktak a havason. A nagyanyámnak ott bögött a béka s nem akart elmenni. Nem akart elmenni, s a nagyapám szidta. Hát nagyanyám neki-állott s töltött egy tányérba tejet, s a béka szépen a tejet megette. Mikor a tejet megette, akkor oman eltávozott. Déli tizenkét óraker vót. S ahogy eltávozott a béka, hát ugye nagyanyám akkor tovább nem foglalkozott véle.

Hát a nagyapám egyszer deszkát rakott, s elmentek az Alföldre deszkával. Egy helyre beszállásoltak, egy román emberhe'. Ahogy beszállásoltak látta, hogy annak az embernek olyan vágásszerűség van az arcképin. De aztán olyan jól fogadta, hogy irtózatos jól. Feltűnő volt a nagyapámnak, hogy ez az ember mér tud ilyen kedves lenni, de aztán, hogy mindent össze zavarjak - a nagyapámat János bácsi-nak szólította, a nevin szólította! S mikor a nagyapámat a nevin szólította, hát rögtön a nagyapám megijedett, hogyhát e honnan is tudja, hogy őtet Jánosnak hívják!

No, vacsorát adtak, de az öreg reszketett - dehát ugye idegenbe vót, s olyan szívesen kínálták, muszáj vót, hogy vacsorázzon. Hát a román mind hordja fel a bort, mind itassa az öreget, itassa az öreget s az öregnek mind jobban feltűnő volt, hogy mit csinál ez az ember, mert ő sose látta. Mikor egy kicsit megittasodott az ember, hát azt mondja neki: "János bácsi, tudja maga, tudja maga, hogy én eztet mér teszem?" - S mondja az öreg, hogy "Én igazán nem tudom!" - "Tudja maga - azt mondja - hogy mikor déli tizenkét óraker én maguknál vótam - azt mondja, - maga ugyan szidta a feleségit - azt mondja - hogy hajtson el onnan, de - azt mondja - a Mária néni nem hajtott el, hanem tányérba tejet öntött - s azt mondja - én a tejet megettem s mikor megettem, hajtás nélkül eltávoztam." - Ugy megijedett a nagyapám, hogy ő azt se tudta mit csináljon, de aztán onnan hogy is takarodjon el. Hát itatta az a másik, itatta s egy kicsit már megvót, ugye az italtól gyengülve - hát nem megitta a nagyapám, hanem a bort öntötte bé az asztal alá, mert félt lerészegedni, hogy ki tudja még mit csinál vele... a másik végre leitta magát és elalutt. Ki a nagyapám, s befogta a lovakat, a faluból galupba hajtottak el.

Mikor aztán hazajött, a nagyanyámnak elmesélte, hogy ő hogy járt, de többet a békákat nem is bántotta."

Boszorkány (kecske alakban)

"Odavótam, vizitába jártam. Olyan mocskos ucca vót, a legsárosabb ucca, s jövök bé s hát, amikor bėjövök, hát egy kecskeolló jön utánam: mee-mee, megek utánam. Jövök le pont Árpiek ahol laknak, meg vót még akkor Árpieknek az apja, tizenhat-tizenhét esztendő lehett, mert 34-ben vót az árviz, akkor mult el az árviz. Ahajt a kecskeollót megfogom, a kapu nyitva vót, bélököm, s behuzom a kaput, hogy a kecskeolló maradjon ott. Hát, amikor lejövök a Szárazlék felé, hát a kecske megin jön utánam. Hej az istókját, mit csináljak. Várjunk... keresztül jövök itt a templomnál, itt az alsóteremben tánc vót, olyan mulatság féle. A kecskeolló oda-állt. Bémegek a táncba, egy darabig ott vagyok, mikor kijövök, jövök le, hát a kecskeolló lekiser. Eljövök le, ahol Süke Imre lakik, Szász Gyurkáék ott laktak s ott a ház előtt gyönyörű szép virágos kert vót. A kecskeollót megfogtam és a virágoskertbe bétettem. Aztán hazajöttem s lefeküdtem. Másnap aztán mondtam meg

idesanyáméknak meg Szász Péternének, hogy a kecskeolló hazakisért, aztán mondták, hogy tiszta boszorkány. Azt mondták boszorkány vót, kecskeolló képében!"

Boszorkány (a forgószeiben)

"Vót nekik egy ételhordó kutyájok olyan, hogy így a kosárba az ételt ugye befődték rendesen, beletették a kosárba, s a kutyának a nyakába akasztották a kosarat. A kosárral a kutya az ételt oda vitte, arra a tájra ahol ők dolgoztak.

Nagyapám tizenkét óraker valami forgószeibe beléhajított vót balkézzel egy baltát. A forgószei tovább ment, hát ő nem foglalkozott az a nagyapám attól vele. Megint, ahogy elment deszkával, találkozik egy emberrel. Szállást kértek s bényegedtek. Ott is olyan szivesen-forma fogadták, ott az asszony ugy odavolt érte, hogy a nagyapámnak feltűnő volt, hogy őt az ember rossz szemmel nézi. Node aztán vacsorát adott a néni, ettek. Evés közben azt mondja az ember a nagyapámnak, hogy - ugyan az is csak a nevéen szólította -, hogy "János bácsi, maga itt ezt a jelt nekem ismeri-e?" Az öreg csak nézi: "Hát én hogy ösmerjem, mikor én magát soha életemben nem láttam!" - "Na, pedig itt ez a jel az arcképemen magának a balkezinek a jele!" - Nagyapám még jobban megijedett. Hát aszongya: "János bácsi, emlékszik-e maga arra, hogy itt s itt ennél a keresztutnál balkézzel a baltát a forgószeibe beléhajította. Maga máskor tudja meg asztat, hogy ki amerre indul, hagyjon békét, s forgószeivel ne foglalkozzon, mert, ez itt az arcképemen a maga fejszejinek a jele!"

Nagyapám ugy megijedett, hogy többet nem foglalkozott ilyenekkel. De adott az ember egy övet nagyapámnak - s kénytelen vót az öreg, hogy elvegye. S megmondta azt az az embör, hogy azt mire kösse fel. Hogy kösse fel azt a felesége derekára. Dehát a nagyapámnak vót annyi esze, hogy nem kötöte nagyanyám derekára, hanem rákötöte annak a drága ételhordó kutyának a derekára.

(Tetszik tudni mi történt?! - Ahogy reákötte a kutya derekára, a kutya rögtön kettőbe repedett. S a kutya meg kellett, hogy dögöljön. S ugy lett vóna pontosan nagyanyámmal es, ha nagyapám az övet reáköttette vóna. Na, akkor ugy megijedett az öreg nagyapám, hogy többet soha életibe ilyenekkel nem foglalkozott. Mondom, ez pontosan nagyapámmal történt meg!"

A cigányok és a kisértet

"Nem tudom hallották-e maguk, mikor meghalt a cigányoknak a birójuk, biró vót. . . hogy is hitták na. . . Dani. . . Barabás Dani. Hát ő vót a cigányok birója, osztán ugye, aki módosabb cigány vót, mind komája és kollégája. Hát meghalt, hát osztán a cigányoknál az a szokás, hogy egész éjjel isznak, mulatnak ott és virrasztják a cigányt. Na, a koporsót csináltatják Péternél. Bémege a Venczel Mihály bá', kérdi, hogy - kinek csinálod Péter ezt a koporsót? S ez azt mondja: - Daninak. - És mikor viszik el? - Én azt mondtam estefelé jöjjenek utána, vigyék el! - Azt monda: - Idefigyelj te! Ha megtanálnak jönni és nem veszem észre, szólj nekem, amikor viszik el. De addig Te a koporsót ne add ki, mond azt, hogy frissen most ecsetőtöd le, még ragad, hogy egy kicsit szikkaggyon!

Mihály bá', elmegyen haza és telik mulik az idő, hát este felé van. Hát a jánkát küldi: - Mihály bátyám jöjjön bé, a cigányok megjöttek négy nagy kemény

cigány a koporsóért! – Mihály bá' elmegyen bé és közben beszélgetnek, tótetik az időt, hogy teljesen besötétedjen s mondta Péter bá', hogy a koporsó még kicsit ragad, kicsit még mán maraggyanak, hogy szikkaggyék a koporsó oszt elvihetik. Mihály bá' kijő s int, hogy még vagy tiz percig tartsa a cigányokat szóval, szóra-koztassad. Elment haza s ágyról egy nagy fehér lepedőt lehuzott Mihály bá', egyet köhintett, hogy Péter bá' a koporsót adhassa ki. A cigányok négyen megfogják a koporsót, hozzák. Mihály bá' a kapun ki, a sáncba lefekszik s afejér lepedőt magára... A cigány viszik a koporsót, a kapun kijónek, fordulnának meg, hogy vigyék az uton. Nem messze vót a cigánylakás, hát mint mongyunk, olyan száz méterre kellett vona csak vinni. Valamelyik belépillant a sáncba, hogy valami fehér megmozdul. Azt mongya, de utánunk gyüitt, és leveti a koporsót, mert megijedett. De nem hazafelé, mert az eléjbe állott. Megfutamodtak ki a réten, Mihály bá' utánuk, a cigányok ugy megvótak ijedve, hogy estek el, Mihály ugy futott, hogy ne érje be őket, csak ijessze. Hát azok aztán amilyen menést tettek, de nem hazafelé, hanem ellenkezőleg. Elfutnak a cigányok ugy meg vótak ijedve, mikor a vizen keresztül zavarja őket, a nagy vízbe bele, oszt keresztül a vizen, Mihály bá' mikor erről felől a vizig ért, eccerre a lepedőt lekapta magáról, esszecsombolyította, setét vót, a fehér lepedő még ahónya alatt vót. Ő nem mutatkozott tovább, hamar elment, haza s lefekszik. Mongya Péter bá'-nak, a koporsót vihessük vissza, mer ma este nem jönnek utána. De hát annak a lába, a koporsónak, mind ki van törve. Mongya Péter bá', ha egészen esszetörött vóna Mihály bá', ugysem bántam vóna ezt a jelenetet, azt mongya, ujat csináltam vóna, tiszta díjmentesen. Beviszik aztán a koporsót. A cigányok nagykesőre hazavergődnek. Hát másnap, nappal délkor mennek. A cigányok mentek : Na lelkem Péter bácsi, megvan-e a koporsó? – Meg - azt mongya - hát azeste mért nem vittétek? – O, haggya, azt mongya, mert egy halott helyett majdnem öt lett, azt mongya. – Rendbe van, azt mongya Mihály bá', ide figyeljete te, az a Dani ha megjelent, amitől megijedtetek, az biztos, hogy eztán is vissza fog jönni, mikor eltemetitek, az ajtó szemődikire tegyetek hideg pulickát. Hogyha a hideg pulickát megcsipik, akkor Dani megéhiült tulfelül! S visszajött éjjel! – Kitétték a hideg pulickát a cigányok, mikor eltemették Danit, valami cinege madár belékapdosott, csipkedett belüle, a hideg pulickából, hát mongyák, hát tényleg ennek a Mihály bácsinak igaza van, mer szegény Dani meg van éhülve, mer hát az éjjel a pulickából tört."

Tréfás beszélgetések

1.

"Megyen a korondi ember fazékkal. Szekérrel mennek s ülnek a szekéren, beszélgetnek a fiával s hát jön egy repülőgép. Azt mondja a csóró: Édesapám, tuggya hogy mikor lesz jó világ? – Azt mongya az apja: Mikor? – Akkor, amikor mink repülőgéppel megyünk fazékkal! – S azt mongya az apja: Csak akkor hova kössük a kutyát?"

2.

"Oláh Dénes mondta, hogy Balázs János, Lacinak az apja, a könyves bótba árult bicskát, hajtüt, s ilyen pipere dolgokat, mint ahogy a Feri gyerek mondja, hát ilyen dógokat árult. Azt mondja a Jóska bácsi: A jó Isten álgyon meg tégedet te

Balázs János! A jó Isten tarcsa meg Jóska bácsi! No, mivel szógálhatok? - Hát in azér gyöttem be hozzád, hogy neked a bótba bicski-féle van-e? - Azt mondja János, hogy: Nekem van, Jóska bácsi! - Azér, hogy én egy bicskit akarok tóled venni, mert a minap ugy járák, hogy mondom a fiamnak, hogy ejszen, hogy mink el kellene menjünk a fenyőbe! - Azt mongya a fijam, hogy hát mennyünk édesapám, én nem bánom. Ahajt befogjuk a lovakat, az asszon teszen a tarisznyába, ami vót a háznál abból, s mü elmegyünk. Ahajt egypárt leeresztünk s lecsapoljuk, s elkészitgessük. Mondom a fiamnak, ni immár, hát evvel készen vónánk, ejszen kéne hogy együnk es. Azt mongya a fijam, hogy hát én nem bánom együnk, mer én es megéhültem. S ahajt a tarisznyából kiveszem, a takaró ruhát leteritem, kiteszem a kinyeret, szalonnát, hagymát, sőt, mindent mán amit az asszon bétett, no... s mondom a fijamnak, hogy hát: Hallgass ide, nálád egy bicski féle van-e? Azt mongya a fijam, hogy nálam van, édesapám. No, akkor ha van, add ide nekem! Ahajt a fijam a bicskit ideaggya, én józüleg evegetek véle. S azt mongya, hogy hát én kiednek nem azér attam oda, hogy kied egyék véle, hanem azér vágjon kinyeret s vágja meg a szalonnát s osztán emellett járjon abba kied es, vegyen, hogy legyen. Hát azér gyöttem be hozzád én Balázs János, hogy vegyek én tóled egy bicskit, hogy legyen."

3.

"Erre, hogy mi a félelem, hogy mongyam el a következő: Elmentek fazékkal Balázs Jánosék Tamás Lajival, Tamás Gergellyel, Zsigmond Sándoréknak az apjuk. És Tamás Laji bácsi hatalmas nagy szál ember vót, de gyáva ember vót. Tamás Gergely bá egy kicsit öregebb, mán hogy mondjam, alacsonyabb, gyengébb termet ugye, az es gyáva ember féle vót. Ez a Zsigmond Sándor apjuk még kisebb vót s még gyengébb termetű. Aztán Szebenbe, amikor megérkeztek, hát ott a piacon a helyet kibérelték, helyet foglaltak magoknak, hol a szekerekkel megálljanak s az edényt lerakják, mindent... No, hát oszt kijelölték magoknak a helyet, s no menjenek, hogy kössék bé a lovakat, helyet kell keresni. Mig elmentek s a lovakat elvezették, hogy rendezzék el, hát addig odaérkeztek valami brassaiak s elfoglalták az ők helyeket. Aztán mikor visszajöttek, hát lássák, hogy a brassaiak elfoglalták, azt mondja Tamás Laji bá' hogy: "Le kell vágni, le kell szurni, ha mán Brassából jött vörös repülőgéppel! Le kell vágni, le kell szurni!" - Tamás Gergő bá' ment neki a brassaiaknak s mondta: "Kit akar az ur megijeszteni?" - Jó messze, hátul a Zsiga Sándoréknak az apjuk ott szökdösött és mondta: - "Ó, én bárcsak tudnék félni, hogy én tudnám mi a félelem! E jó mesterség lehet, ez a félelem! Csak én tudnék félni, ha tudnám hogy mi az!" - És ugy megijesztették a brassaiakat, hogy rögtön elmentek."

4.

"Egy oláhfalusi ember készült Pestre. Kollégái és a barátjai megtudták. Egyik is, hogy neki ezt hozzon, a másik is, hogy azt. Na este mind odamentek, összeültek, hogy egyet legalább mulassanak. Egész éjjel ittak, mulattak, s na reggel lett s kérte egyuttal kísérik be Udvarhelyre a komái, hogy menjen Pestre. S a kollégájukat ugy hívták, hogy Nagy Károly. Felültették Udvarhelyt a vonatra. Elbucsznak tőle, sok szerencsét kívántak neki az utazáshoz. Érezze jól magát, mulasson jól Pesten! Hát mikor megyen a vonat, megyen a vonat, hát szunnyadott ott, eccer hallja, hogy: "Nagykároly kiszállás!" - No, aszongya, megérkezett Pestre, hir-

telen kapja a koffert, kiszálla vonatból s néz jobbra, balra, s látja hogy egy nagy füstös város. Hát nem es vót ideje nagyon, hogy ott állt, nézdegélt jobbra, balra, hát eccer hallja, hogy másik vonat bérobog oda, kiálcsák: "Nagykároly felszállás!" Az ántiját, az embert itt névről ismerik? Azonnal kapta a kuffert fel a vonatra! Hát jó visszafelé, hát nem es lett este, s Udvarhelyre már vissza lett jóve. A kol-légái még el se mentek onnét, mulattak, hogy ők mán a komájokat elkütték Pestre, e meg bémegy a korcsmába: Na itt vattok még? - Itt! - - Mi van komám, megjár-tad Pestet? - O hadd el komám, nincs értelme oda menni, hát ott az embert névrül ismerik, megszólícsák, alig, hogy leszálltam, aszongya, leszállítottak, másik pillanatba' mán gyere komám, - aszongya, - Nagykároly felszállás! Felültem, mán meg vissza vagyok jóve Udvarhelyre. Ugy hogy nincs nagy értelme, meglát-tam, egy nagy füstös város."

5.

"A templomnak kinőtt a fü, az ablakokon. Oláh templom. Hát elég a hozzá, össze-gyültek a népek s tanakottak nagyon, hogy lehetne lekaszálni, vagy levetetni. Vé-gül, úgy döntöttek hogy a faluba bikájával etessék meg. Kötelet kerítették s a bikát odaterelték s aztán a bikát huzzták fel. A bika megnyuvadott, ahogy huzzták fölfelé, a nyelvit kivetette. Azt mongya a másik: Huzzad komé, ni hogy kívánja! - Mikor féhuzzták, hát a bika mán meg vót dögölve, nem eszik."

6.

"Ott a faluban kicsi vót a kösségháza. Na, ki kellene meszelni a kösségházát, s akkor azt mongyák, hogy bajos dolog. Egy az, hogy kicsi az épület maga és ha kimeszelik, még kisebb lesz. Mitevősek legyenek? Azt mongya egy öreg: Uraim, van nekem egy javaslatom, kívül es meg kén meszelni, s akkor bévül amennyit kapott, kívül annyit nőtt. Igy oszt a tanács elfogadta, hogy meszeljék."

7.

"Régen történt Atyhában, mikor az uj kulturházat építették. Kiásták a földet s nem tudták, hogy hova tegyék el. S bételefonáltak a rajonhoz, hogy hova tegyék el a földet. Visszatelefonáltak, hogy ássanak mellé egy gödröt s rakják belé."

8.

"Egy ember elment Oláhfaluba, kicsit boldogtalan vót. S kérdi a felesége, mikor hazaérkezett, s látta, hogy az ura úgy el van árvulva. Hát mivel jöttél te haza, hogy így el vagy árvulva? Azt mondja: - Én Mádéfalváig egy szekér után s azután gyalog."

9.

"Nálunk hétköznep, szombaton van hetipiác. Szombaton egész nap ünnepeleltink, olyan mint egy kicsi vasárnap. Hát a magyar csendőrök, a tollasok, ott jöttek-men-tek. Hát látják, hogy éppen szombaton van ottan, s nem dógoznak. Nem tetszett a csendőröknek, hogy mért nem mennek dógozni hétköznep. Odaszólt a népnek az egyik s azt mondja: "Még ilyen tekergők nincsenek a falu között, hogy így henyél-

nek? - Másik visszaszólt, a korondi: - Vót - azt mongya -, de azok elmentek csendőrnekek!"

10.

"Azt hallotta-e, amikor ott az uccába osztották a házhelyeket? Nyitottak egy uccát, pont az ő bentvalójának a hátamegett. Ugy hijják hogy "az ingyen ucca". Mert az ilyen nincstelen embereknek osztottak házhelyeket. - Osztán ugy vót, hogy kimérték a helyeket, hát oszt civakodtak rajta az emberek, hogy nekem e kéne s nekem a kéne... Ő a kertbe fel vót könyökölve ott hátul aztán hallgatta, hogy civakodnak, s egyszer azt mondta: - Neee, améknem nem teccik, az az előleget aggya vissza!!"

11.

"Hát, amikor gyöttek Pándi Albival - Balázs urnál bémentek Udvarhelyt, vót egy olyan kicsi kocsmá, s megkéstek, nem vót ennyi autóbusz járat, mint mostan, s gondolták, hogy majd bémennék a korcsmába, illogatnak ott ők, s aztán eltőtik ott az időt, oszt már reggelig valahogy eltelik, valahon lefekszenek, reggel hazagyűnnek. Hát egy pasi odakerül hozzák, egy városi pógár, s ott valahogy az es poharat fogott aztán illogatott vélek. Ezek ott mondták, hogy hm, mán hogy fizessék ki ezt... monták ketten egymásnak Albiék. A pógár észrevette, hogyhát róla van szó, hogy hát ü nem fizet méges iszik. Azt mongya eccer: "Na urak, hallgassanak ide! Én itt iszom magukkal, ez igaz. Nálam pénz nincs, s nem tudok mást tenni most. Hanem mondok egyet maguknak. Maguk nem idevalók, városiak, maguknak nincs hol aludjanak. Igaz-e?" - "Igaz bizony!" - "Osztán én meg idevaló vagyok városi, s azt maguk tuggyák-e?" - "Hát nem tudtuk, de most mán tuggyuk." - "Na nekem van szép lakásom, disznót vágtam, elmegyünk nálunk, vacsorázunk, lefekűsznek, ott alusznak, reggel osztán az autóbuszszal hazamennek!" - "E mán igen - mondták - "Na gyere Albi mennyünk ki pisilni!" - Kimentek s pisiltek. Azt mongya Albi: "Gergő bá' azt tuggya ugye, hogy én a szalonnát kolbásszal eszem?" - Azt mongya Gergő bá': "Én a zsebembe es teszek!" - Miré bémentek, a polgár eltűnt, sehöl se vót."

12.

"Ezelőt vót itt a bánya. Most es még megvan, most fazékgyár van ott. Ottan régebben bányászták az aragóni köveket. A korondi ember, aki ott bányászta a köveket hát azt ugy hitták, hogy Torony, s a másikat pedig ugy hitták, hogy Bika, s ők ketten bányászták a követ. Gyermekek marhákkal mentek le oda, oszt csodálkoztak, hogy ott dógozik a két öreg. Az öregek kiszólnak, hogy mit csodálkoztok gyermekek, mennyetek a marhák mellé. A gyermekek csak ott tátották a szájukat. - Akkor mongyatok valami friss hirt, mi hir van a faluba? - Mer éjjelre sem szoktak ők hazajövögetni. Hát mongya egyik gyermek a többi közűl, hogy van friss hir, azt nem hallották? Hát mongyad, hogy mi? "A bika feldöfte a tornyot!" - Hát akkor megértették, hogy őket csufolják, csufolkodnak. De mire kikerűltek a nagy libból, a gyermekek mind elfutottak."

13.

"Csuszákékről hallottál-e? - Valamit hallottam, de nem tudom... Csusza s Lepény, ilyen melléknevek vótak... Csuszakert, most a sógoroméknak a házával van építve.

Ugye Lepény Sándor most is megvan. Nagypajukról maradt rá. Elég az hozzá, hogyhát hazamentek Etédre a vásárról. Vót itt Serény Gyuri bá', nagygazda ember vót, hát kérdezi az egyik etédi a korondi emberektől, hogy Serény Gyurit ismerik-e? Mongyák, hogy igen. - Hát hogy van? - Heej, hogy van? - mongya - most fedette a csürit csuszával s lepénnyel. - Aaaa, vajon milyen lehet? - Szóval Etédről átaljött Serény Gyuri bá'-nak a kollégája, hogy nézze meg, hogy a csür hogy néz ki, ami csuszával s lepénnyel van megfödve. S hát akik megfödtek a csüirt, hát azt hitták az egyiket Csuszának, a mást Lepénynek.

14.

"Hogy is vót csak, az ur iskoláját! Balázs János tuggya jól elmondani. Bé vótak ott Jánosék s Gyuri Gergő bá', s ezek Udvarhelyt, ott a vendéglőben illogattak. S nahát elég a hozzá, hogy valaki, valami pap odakerült, uri ember közebük s ugye Gyuri Gergő bá', se tudta, hogy pap, de oda valahogy az asztalhoz kerültek. "Maguk ugye korondiak? Nahát - aszongya - hogy Gyulai Árpádot ismerik-e" - kérdezi az illető. Gyulai Árpád vót a tiszteletes, az unitárius. - Ismerem az anya istenit - aszongya - tavaly disznópásztorunk vót nekünk, aszongya, de kiviselte magát ugy, hogy többet nem fogaggyuk meg! - Nézte a pap, aszongya: Uram, maga téved! Aszongya: "Én nem! Üsmerem én, üsmerem, én tudom ki vót az! Üsmerem." - Hát azt mongya: "Barta Józsefet ismeri?" - "Üsmerem őt es, tehenpásztornak jelentkezett, de nem fogadtuk meg!" - Egy nyugdíjas tanító volt, nagyon rendes. - Azt mongya: "Uram, maga tévedésbe' van!" - "Nagy vagyok én! - mondta Gyuri Gergő bá' - Maga ismeri-e Doma Pistát s Doma Eleket?" - "A két legszegényebb ember vót a faluban. - Mongya hogy nem vót szerencsém megismerni. - "Nos hát esmerje meg őket, ne csak Gyulai Árpádot s Barta Jóskát!" - Mondták Gyuri Gergő bá'-nak, hogy hát kied Gergő bá' haragszik-e, hogy Gyurinak hijják? Koszta Gergely vót a becsületes neve. Azt mondta, hogy: "Nem haragszok, de nem es küzdök érte!"

15.

"Ez egy friss történet. Korondon rengeteg zenész ember van, ugyhogy például eljárnak innen a Nyárad mellől muzsikálni, a Mikó mellé, Malomfalvára, ezt a helységetek mind járták. Elég az hozzá, hogyhát Sófálván, nem is ott, hanem a sófalvi hegyen vót lakodalom, de esküdni ide kellett menni Sófálvára. A cimbora most nem tudott menni valamiért Korondról, sófalvi cimbalmost fogadtak aztán maguk közé a zenészek. Nemigen mennek bé a templomba az esküvő ideje alatt a zenészek, ők ott kint illogatnak míg benn az esküvő folyik. Ott szoktak illogatni. Nem reformátusok a sófalviak, hát azt mondták, mán mennyünk bé, hogy itt a reformátusoknál milyen a szokás, hogy hogy esik? Nahát, bé es mentek a zenészek, ott az első padba a cimbalmos béül, s a zenészek es oda a környékre. A cimbalmos, hogy kissé illogattak, hát a padra béült, s elaludott, ott elszundított. A pap arról beszélt, hogy a kánai mennyegzőn Jézus a vizet borrá változtatta. Azt mondta, hogyhát minden háznál olyan a szokás, hogy hát előbb a jó bort aggya a gazda s azután a gyengébbet. Erre a cimbalmos a fejét feltartotta és azt mondta: "Ez tiszta igaz, tiszteletes ur!" -

KISTELEKI MONDÁK

- Bosnyák Sándor -

1968-ban Kispál Istvánnal indultunk el gyűjtőutunkra, s két nap alatt bejártuk Kistelek, Pusztaszer és Sövényháza (Csongrád megye) háromszögének tanyavilágát. A hely, ahol az ősök mondáit kerestük, történelmi nevezetességű. 1945-ben itt ütötték le az első földosztási karókat. E néhány adattal talán teljesebbé is válik az a kép, amit Kálmány Lajos gyűjtéseiből ismertünk. A hétrétegű alsó és felső világ, a felső világban a jég, a hó és a szél raktárai, a mitikus alakok vonásai mind egy-egy fontos új adalék a környék néphitéhez.

Gyűjtésemet a már ötven éve halott Kálmány Lajos emlékének ajánlom.

*

A mesemondók adatai : Kecskeméti Pál (1913) földműves, Sövényháza ; Kecskeméti Pálné (1908) földműves, Sövényháza ; Kliván Pál (1886) pásztor, pályamunkás, földműves, Kistelek ; Lestár Imre (1892) pásztor, Percel tanya ; Papp Ferenc (1923) földműves, Percel tanya ; Tóth Ferencné (1899) földműves, Kistelek.

*

I. EREDETMAGYARÁZO MONDÁK

1. (Miért vannak földrengések?) Hát a cethalak tarcsák a földet. Vannak többen, akik tarcsák a földet, és ezáltal, mikor ők megmozdulnak, akkor van a földrengés. (Lestár Imre)

2. (A füst keletkezése.) Hát valamikó, meséték az öregek, hogy az ördögge, hogy veszték össze az embörök. Sütötték nyárson a szalonnát, tüzetek, de a tűz sose füstöt. Mikó összeveszték az ördögge, akkó az ördög belefingott, oszt akkó ette a szömüket az emböröknek, oszt eszalattak az embörök. Azuta füstöl, oszt a füst azuta öszi az emböriségnek a szömit. (Kliván Pál)

3. (Miért dörög az ég) Mikor dörög az ég, asz mongyák: Haragszik Szent Pétör, az üres hordókat gurittyta az égön, oszt azok zörögnek. (Tóth Ferencné)

4. (Honnan fuj a szél?) Szen Péter elalutt, oszt a hordót nyitvahagyta, a hordóból a gyugót kiejtötte, oszt azuta fuj a szél. (Tóth Ferencné)

5. (Dávid és Cicella.) A Holdba ketten vannak ott fönt, Dávig mög Cicella. Dávid muzsikál, Cicella mög táncol. Azoknak van az a fény. Az a két embör örökké él. (Lestár Imre)

6. (Miért süt ki a Nap szombaton?) Szombaton azé süt ki a Nap, hogy a Jézuskának a kis inge mögszáraggyon, mer mindig szombaton mossa ki a Szüz Mária. (Tóth Ferencné)

7. (Az ádámcsutka keletkezése.) Az ádámcsutkája akkó keletközött az embörnek, mikó Éva mökkináta almával Ádámot, osztán mikó lenyelte, akkó szót rá Jézus, hogy:

- Mit csinátá Ádám?

Odakapott a gégájáhon, oszt azuta van az emböröknek ádámcsutkája. (Tóth Ferencné)

8. (A csomó meg a repedés) Az Urtu kapott Ádám is, Éva is két-két krajcárt, hogy vögyenek cérnát, mer a hasuk nem lött bevarrva teljesen. Éva az egyik krajcárér cukrot vött, és rövidebb cérnát kapott és azé nem lött végig bevarrva és nem is lött rajta csomó kötve és mindig füződik kijjebb és nyilik, nyilik ki a repedés. Ádám, az spórótt, mint a maji embörök és hosszu cérnát kapott, és a végére csomót kötött és ugy varrt, és azé van, hogy egy része kilóg és a végén ott van a csomó. (Papp Ferenc)

9. (Mi óta kopog a fejsze?) Noé építötte a bárkát, de a fejszéje sohasem kopogott. És egyszer imádkozás közben vötte észre, hogy egy szög feje kimaratt, és rávágott, és akkó koppant a fejszéje. A Jóisten azér büntette mög, mer imádkozás közben is dolgozott. Azuta kopog a fejsze. (Papp Ferenc)

10. (A légy neve) Noé mindön állatott bevitt a bárkába, csak a legyet nem vitte be, mer a legyet az ördög teremttötte. De a légy berepült és Noé nem győszte hajtani, hajtya, hajtya, mán haragszik, egyszer asz mongya:

- Hát ha bejöttél, akkor légy itt te is.

Itt maratt mög a légy, és Noé beszéde után a neve is légy lött. (Tóth Ferencné)

11. (A teknyösbéka eredete) Szent Pétör mög Jézus elindutak vándoruni. Mögéhesztek, betértek egy özveggy asszonho, kértek kenyeret. Azt monta, hogy hát nincsen neki kenyere, mönnyenek vissza később, ott van a teknyöbe a kovász, majd ott süt kenyeret.

Az asszony sietött ledagasztani, bevetötte a kemencébe a kenyereket. Avval ment vissza Jézus, akkorára mán a teknyót a hátára borította az asszon, hogy ne kójjön neki kenyeret anni, ne tuggya, hogy a kenyerek bent vannak a kemencébe. Akkor Jézus osztán kereste az asszont, nem tanáta, odanéz a teknyőre, oszt aszt monta, hogy :

- Maraggyon a hátadon örökké, amit a hátadra vötté.

Hát ugy maratt. Ahogy a lapát alatta, abbu lött a farka, a teknyó mög a hátán, ebbő lött a teknyósbéka. (Tóth Ferencné)

12. (A kutya, a macska mög az egerek) Valamikó számlája vót a kutyának a parasztu. Vót neki egy írása, arra kapott önni. Na de hát eccör a kutya emönt a paraszttal szekérrel. Odatta a macskának a számlát. A macska fölvitte a mestőngerenda alá, etötte. Igen ám, de mire a kutya hazagyütt, akkorra az egerek mög mind szétszötték, oszt a kutya nem kapott sokáig önni, mert a számláját szétszötték az egerek. Azé haragudott mög a kutya a macskára. Azuta üldözi a kutya a macskát, a macska mög az egeret. De a macska még jobban mögharagudott az egerre, mind a kutya a macskára, mert a kutya a macskát nem öszli mög, de a macska az egeret mind mögöszli, ha mög birja fogni. (Kliván Pál)

13. (Mióta szagulják egymást a kutyák?) A kutyák azuta szagulnak, hogy eccör összejöttek és gyülest tartottak. Osztán elhatároztak valamit, de papirra vötték, amit elhatároztak. Hát oszt most mán beviszik a minisztériumba, de kivigye be? Kiválasztottak kettőt :

- Na, te viszed, mög te!

Még azok mindig odavannak, nem gyüttek vissza. De hogy megismerjék, hogy mejjik vitte le az iratot a minisztériumba, annak mögszurkolták a valagát. Szurokba megdörgölték. A kutyák, mikor összetanálkoznak, mindig nézi a másik, ez-e az, aki elvitte az iratot? (Lestár Imre)

14. (Mióta vannak csomók a fában?) Krisztus urunk elindut Szent Pétörrel. Betért egy csárdába mögpihenni. Nem szívesen attak neki szállást, de mégis egy kis szalmára attak nekik helyet, hogy lefekügyenek.

Hát a Szent Pétör fekütt szérül. Mindig rugdosták a vig cimborák ott. Az ácsok ittak, öttek, mulatoztak, belerugdostak. Azt monta eccör a Szent Pétör, hogy majd ő fekszik mán belü. Próbálják mög, hogy ő fekügyön belü, ne mindig szérül, el akar alunni.

Jézus möghallgatta a szavát, Szent Pétör fekütt belüre. Na jól van, akkor eccör oszt mán a vig cimborák mögunnyák, hogy mindig a külsőt rugdossák, asz mongyák :

- Rugdossuk mög má a belsőt is.

Igy osztán duplán kapott Szent Pétör. És akkor kérte Szent Pétör, hogy Jézus büntesse meg az ácsokat. Azuta van, hogy Jézus kemény csomókat tött a fába, hogy ne löhessen gyaluni, azuta van büntetésképpen a fába. (Tóth Ferencné)

15. (A kalász megrövidülése) Szent Pétör meg Jézus emöntek, hát betértek egy házho, hát éppen lángost sütött az asszon. A kisgyerök meg piszkolt és avval törülte ki a fenekit. Ezé annyira mögharagutott a Jézus, hogy emönt Szent Péterrel a buzatáblához és huzta főfelé, a kezit mert azelőtt végig kalász vót. Akkó huzta fő-főjebb, má egész főhuzta. Asz monta Szent Pétör :

- Uram, hát ha a népre nem gondolsz is, de a kutyákra legalább gondójjá!

És akkó fönt, azé van az a kis kalász, hogy a kutyáknak van möghagyva.
(Tóth Ferencné)

16. (A dohány eredete) A dohánt ugy tanáták. Ez ördögi mestörség. Eszt az ördög hozta. Egy szögénembörhön elmönt, azt mongya :

- Hozok neköd virágpalántát, oszt a kertedbe elüteted, oszt növegeted. Ha majd együvök ekkó meg akkó, ha nem lösz ojan, amijennek kék lönni, így elevenön eviszlek a pokolba.

Avval elmönt az ördög. Hát az embör elütette a palántát, de mindég ritt. A felesége mög mindég gyovóntatta, hogy :

- Hát mi a baj?

Ha így, ha ugy, addig gyovóntatta, hogy mán akkó nem is ojan tul messze vót az idő, mikó, hogy majd gyün az ördög.

- Jaj neköm - aszongya -, hát ezé is sirni kó, majd én elintézem, hogy gyüjjön ide.

Akkó az asszony, mikó odaért az a nap, akkó röggé kibontotta a dunnáját, oszt akkó bekente magát mézzel, oszt akkó möghempergőzött a tollba. Oszt a dunnábu az a mindönféle tarka toll ráragatt mindön testire. Oszt mikó gyütt az ördög, az asszony má a kertbe vót a dohán köszt.

Mönt nézni a palántát, hogy nyól-e má? Oszt mikó az ördögöt vezette a kertbe, akkó (mer elfelejtöttem mondani, hogy az embörnek azt is mög köllött mondani, hogy mijen palánta?) akkó, mikó az ördög belépött a kertbe, aszt mongya az embörnek :

- Mönnyön hama - aszongya - nézze, mi az a pokolbu gyütt madár - asszongya -, mind kivágja azt a dohánpalántát!

Akkó összecsapta az embör a kezit, hogy :

- Hát - aszongya - nem tom hunnan gyütt ez a madár - aszongya -, de a jó-isten mögsegített.

Avval az ördög eszalatt. (Kliván Pál)

II. HIEDELEMMONDÁK

17. (A szentesi ember) Egy szentesi embőrrel beszéltem, az azt mongya, hogy ü ma vót a mönnyországba. Azt mongya, hogy:

- Nem jó ott se, mer sokat köll dógozni.

- Hát mér köll?

- Hát - aszongya - nyáron nem győznek jeget reszelni, hogy télre legyen elég hó. Télen mög nem győznek havat göngyölgetni, hogy nyárára legyen elég jég.

Hát beszéltek régebber a másvilágru sokat. Asz mongyák, hét mönnyországb van, és hét pokol van. Dehát mostan meg má ojanformán tarcsuk, mostani embörök, hogy itt van a mönnyországb is, mög a pokol is, mer vannak asszonyok, akik ojan borzasztó szigoruak, hogy jaj annak az ördögnek, aki aszt el meri venni. (Lestár Imre)

18. (Az üst arany) Udvaroltam egy nagylánnak, és osztán elmöntem. Nem aszt néztem, hogy mikó szoktak udvaróni mönni, hanem mikó eszömbe jutott, akkó möntem. Ott vót közel, anyja nem vót a lánnak, csak apja. Hát mikó odamögyök, ott van egy fijatalebör, nagy hajjal, nagy köröm, ojan körmei vótak az ujjain. El is möntek onnat nemsokára a bácsival, a lánnak az apjával. Kérdöm a lántu:

- Ki vót ez - mondom - ez boldoggá akar bennünket tönni.

Mi az Isten csudája, jó lönne.

- Most mönnek - aszongya - édösapámmal, most jelöli majd, a bal lábával mögdobbanca a földet, ott köll mögásni és ott van egy üst arany. Kimögyünk, asztán majd fölássuk, oszt boldogok löszünk, sok pénzünk lösz, sok aranyunk lösz.

- Vigyázz - mondom - ki ne csaljon tülletek valamit, mer ijen csavargók szoktak ám valamit kicsalni is.

Az mongya:

- Nem, kénátuk mindönne - asz mongya -, evve is, avva is, nem köllött neki.

Asz monta:

- Ha egy ital tejet adnak jó szivvel, de jó szivvel, aszt elfogadom - aszongya -, mást nem.

Emöntek a bácsival. Mögdobantotta a lábával a földet, s osztán möjelölte a bácsinak, - itt az üst arany. Na ott asztán emönt a tátos. Mer tátos vót a fijatal-embör. Emönt, Aszongya:

- Mikor én lestem, nésztem aszt a hejet, itt dobbantott, eszt valamive mök kő jelőlni, mer etévesztöm - aszongya -, föltekintek, hát má nem látom, etünt.

Asz monta:

- Majd gyűjjenek ki az éjcaka, és osztán mög lehet ásni. Csak vigyázzanak, mer mindön pénz, mindön kincs átok alatt van eltéve, és asztán itt - aszongya - egy nagy kigyó fekszik az üstön, a pénzön. De nem bánt a kigyó, fétibe csipi mög az embört, de az belehal biztos, ojan mérges. Egyébként nem támad. Vigyázzanak, mikor mán közel vannak az üsthö, akkó a kigyó mögmozdul, akkó lépjenek föl a gödörbő, s osztán majd kinyomja a fejit, kiszabadul, örül, ha mögszabadul, de akkor aszt az ásóval, el köll csapni a fejit.

- Hát jól van, kimöntünk. Oszt egy kis borókát is ittunk, hogy bátrabbak lögyünk, ne féjünk, mert ott az éjcaka ő egy bika képibe verekszik egy másik tá-tossal, mert ez a birodalom az üvé. Mer ugy van birodalmuk ünékik, mint a királyoknak. El akarják tőle vönni. Az is bika képibe lösz, meg ő is, osztán verekszőnek. Amelyikük erősebb lösz, azé lösz a birodalom.

Mikó oszt kimöntünk, még pisztojt is vittünk, mer akkó még nem ugy hittuk, hogy revolver, csak pisztoj. Pisztojt is vittünk, mög jó tele öntöttük magunkat borral, osztán be köllött keríteni, ásóval egy kört csinálni. Azon a közön belül nem gyün semmi, mer - vigyázzanak - aszongya -, majd ijesztgetik magukat, de ne féjjenek semmit, nem kő féni. Egy üres hintó, az is gyühet, de gyühet más egyéb, tüzes hintó, két lovas, ugy ég, lángol, füstöl. Ég, és egyenest maguknak hajt. De ott - aszongya - a körön belü nem gyühet, ne féjjenek semmit, nem kő féni semmit.

Vittünk mi pisztojt is. De bizon hajnal feléig ott ütünk és nem ástunk, csak ott ütünk, eledelünk vót, hajnal felé nem gyütt senki se, egy bika se gyütt, mert ugy vót, hogy kettő verekszik. Nem láttunk egy bikát se.

Osztán addig emut, addig emut véktére kéröm az is, hogy ássuk mög. Attu a kigyótó köllött féni, A fene ögye mög azt a kigyót, hát mög is csiphet, oszt belehalunk, hátha mögcsip.

Emaratt. Mer egy ojan hej vót, valamikor torony vót, ugy hittuk, hogy Csonka torony. Abbu mi gyerökök ugrátunk is lefelé, a Csonka toronynak egy kis maradványa. Valamikor a törökök rombolták le azt a templomot ottan. És ott a templom környékin lött vóna az az üst arany. De oszt ily nem lött mögásva, csak szögénnek marattunk, nem lött arany. (Lestár Imre)

19. (A tátos jóslata) Vót egy fijatalebör. Az is ojan tátosforma vót. Asz monta, hogy rakonni akartak, a körösztóket összerakni, aszonta.

- Ne rakoggyanak máma.

- Hát mér öcsém?

- Azé ne rakoggyanak kéröm, mer máma délután ojan vihar lösz, hogy az asztagokat mind széthorgya. Inkább a körösztóket erősiccsék mög, mer ha szót fogannak, én megdobbantom valahol a földet, ott megássák, kapnak annyi aranyat, hogy tele lösz az itatóváju.

Az is tejet kért, hogy aggyanak neki egy ital tejet. Hát oszt nem tudom, hogy kapott-e tejet, vagy nem-e, nem ásták mög Vince bácsiék se, mer ü aszongya, ez is, hogy mindön kincs, ami el van téve a földbe, az mind átok alatt van.

Igy nem merték Vince bácsiék se mögásni. Hogy a vihar mögött-e asztán, nem tudom, de a fijatalembör eltűnt, emönt. (Lestár Imre)

20. (A csapkolódó lidérc) Édesapám beszélt, hogy egy embör valahunnan gyűtt hazafelé éjszaka. Osztán mindig odacsapódott, hozzá a lidérc, mo' annak a valaga tán világít, vagy mi, és asztán mindig odacsapódott. Az embör ma mikó beért a községbe, há hasra esött, annyira mög vót mán ijedve, mert a lidérc mindig csapkolódott hozzá. (Lestár Imre)

21. (A boszorkán teje) Hát mit tudom én, hány éves vótam, nagyanya még akkó ét. Kislány vótam, Tömörkényen. Aszonták, hogy a tehenet, ahogy fejtük, nem vót haszna. Ez igaz vót. Nem vót haszna a tehennek. Akkó aszonták nekünk, hogy hát fűtsük be a kemencét, oszt öntsünk be a tejibül, oszt akkó odagyün. Oda köll annak gyünni, aki mögrontotta. Oda is gyűtt. Kergette a libákat lefele a pusztán, oszt odagyűtt, hogy:

- Pancsa, mit csinátok?!

Az mög aszonta, a nagyanyám:

- Epucajatok innék! De azonnal epucój innen!

Asztán a tehen nem rugott, se semmi. Oszt annak egy tehene vót, ojan vót, hogy összefonta a lábát, az ojan sován vót, oszt annak több tejhaszna vót, mint nekünk a háromnak vagy négynek. (Kecskeméti Pálné)

22. (A tehen mögrontása) A szomszédba történt, mögrontották a tehenet. Azt mon-gya az asszony, hogy majd mögtuggya, hogy ki rontotta mög? Gyanu vót az öreg szomszédasszonyra. Hát emönt a jósasszonyhoz a fiatalasszony, hogy vért ad a tehenük, mögrontotta a boszorkány. Nahát azt mongya neki.

- Fejje mög a tehenet, fűtse be nagyon a kemencét és akkor öntse be a tejet a kemencébe. Az kikijabázza - a tej - a nevit annak az illetőnek!

Ugy is csinát a fiatalasszony. Befütötte jól a kemencét pirosra, beöntötte a tejet. Elkezdí kijabálni:

- Julcsa, Julcsa!

Szögény szomszédasszonyra oszt kiütött a baj. Agyonverték, hogy ő rontotta mög a tehenet, hogy boszorkány. Nem türték mög a szomszédok. (Tóth Ferencné)

23. (A mögrontott tehen) Az édesapámnál, annak mindig vót tehene, oszt ojanok vótak ezök, hogyha drágájé attá nekik a tejet, nem ugy, ahogy ü szerette vón, akkó mögrontotta, hogy a tejet nem birta hasznáni, mert a tej akkó tiszta vérös lött. Akkó emönt az apám a másik ijen bibájoshol, oszt akkó aszonta, hogy:

- Na vigye el ezt a rongyot Pali bácsi, oszt márcsa bele a tejbe, oszt akkó vigye ki a disznóváju szélire, oszt a balta fokáva irtó verje. Oszt majd onnén, aki mögrontotta a tejet, riva.

Oszt könyörög, oszt többet sose rontik mög a maga tehenit. Hát ugy is vót. Az apám belemártotta azt a rongyot a tejbe, kivitte a vájura, oszt akkó ottan a balta fokával verte. Nem is sok idő muva má odagyött egy öregasszony riva, oszt könyörgött az apámnak, hogy ne bánca. Oszt ekapta a rongyot onnan. De mán akkó jól szétverte a rongyot az apám. Oszt többet sose rontották mög a tehenet.

(Kliván Pál)

24. (A tudós gazdasszony) Hát legelsőbb, mikó kisgyerök koromba szógátam egy jó gazdánál, ojan vót a felesége, hogyha gyütt a vihar, akkó kivitte a sütőlapátot, ehajította szömbe, amerü gyütt a vihar, asztán ü mög letérbetült, oszt imádkozott, de ugy, hogy nem hallotta senki se, csak összekötötte a kezit, oszt csöndesen, ugy. A vihar mingyá emönt, soha az egy év alatt mit ott szolgált, soha nem vót ojan vihar, hogy még valami lekisebb kárt is csinált vóna.

Mög hoztak hozzá jószágot, hoztak hozzá ojan lovat, hogy három lábom gyütt oda. Mikó egy óra muva, akkó ü szépen odamönt, főkötötték a jobb lábát a lónak, oszt akkó imádkozott a lábára, a hivejkujjává hánta rá a körösztokeket, de nem hallott egy szót se senkise, hogy ü mit mondott. Oszt egy óra muva má a ló jáccott, semmi baja se vót.

Mindig, akármijen jószágot odahoztak, egy óra mulva má jáccott. (Kliván Pál)

25. (Vesszőt Sándor) Az én apám mindig beszéte, az én apám üsmerte az öreg Vesszőt Sándornak a fíját. Aszt is Sándornak hitták, szentösi vót. Oszt akkó az kígyütt ide a tanyavilágba, oszt - ha akármijen hamis kutya vót az udvarba, akkó az odamönt a kutyaého, a szöme közé nézött, oszt a kutya ekeszte csóváni a farkát, oszt tovább nem csinát semmit se.

Képes vót egy csorda tehenet mögvesziteni. Mögveszített egy csorda tehenet, ha ü aszt akarta. Aszt, hogy hogy csinálta, aszt nem tutták apámék se. (Kecskeméti Pál)

26. (A "tecchalott" lány) Egy napon gazdag lány möghalt és eltemették. Akkor jött haza rabságbu egy fíjatalembör, aki sok évi rabságot töltött ki és megszabadut. Hát mönt hazafelé. Láttá asztat, hogy hát a temetés miatt összegyülekeztek. Oszt mögtutta aszt is, hogy egy nagyon gazdag lányt, azt temették el. Mindön aranya rajta vót, ami csak vót.

De az mög véletlen tecchalott vót. Mikor emöntek onnan a sirások, a hozzátartozói, odamönt, mingyá kikaparta, mögfokta az aranyláncot a nyakába, hogy majd huzza le róla, hogy mögfossa az aranyaitul. A lány mög fölült, tecchalott vót, és megjíjett annyira a rab, hogy möghat röktön. A lány mög főkelt. - Hát hogy került ü oda?

Kimászott a sirbu, ement haza. Odaér az ablakho, zörget, hogy eresszék be, me nagyon fázik abba a halotti ruhába. Hát persze mögijettek nagyon, asz monták:

- Mindön jótét lélok az urat dicsérje!

De nem eresztötték be. Mögfázott nagyon a lány és valahova csak bejutott aztán, beengették, és bele is halt. (Tóth Ferencné)

27. (A rab szabadulása) Vót egy embör, de az mindentudó vót. Hát asztán vót egy rab, hát hogy hogy szabadujjon ki, mindenáron aszt akarták, hogy kiszabadujjon. Hát oszt a hozzátartozóinak emönt mögmondani, hogy mönnyenek, milyen füveket szöggyenek és asztat gyugják a kucsjukba dróttal és akkó ki tuggyák nyitni. Igy szabadult mög a rab és mögszökött. (Tóth Ferencné)

28. (A babonás kocsis) Ugy hallottam, hogy valami babonás kocsis vót, de babonás vót a gujásszámadó is. Mer arra mönt a tekintetes ur fijakerrel és mögát a két ló, nem mönt sehova se. Asz mongya a kocsis a gijásnak:

- Ide hallgasson barátom, eneggyön, hogy mönnyönk mink az utunkra.

Aszongya emez:

- Hát én - nem fogom magukat, látja, távol is vagyok maguktól - aszongya -, möhetnek.

De - aszongya - maga fog bennünket, de csak eneggyön - aszongya - kéröm hagy mömnyünk mink.

- Hát én nem fogom magukat, maguk mönnyenek.

Odanyutt a kabáttyáho, lecsavart egy gombot s odavákta a számadó gujásnak. Annak mög kiugrott egy szöme. És akkó elindutak a lovak és möntek tovább. (Lestár Imre)

29. (A koncsui sárkány) Hát ugy vót az kéröm, hogy a koncsui rétbé sárkány van. Koncsu az egy kösség, vótam is a határába. Csakugyan ojan rétes, többfelé ojan rétes az a határ, réttyei vannak, mög fűzfák.

Hát valaki kidobott egy fazekat a vízbe, aki már ojan vót, hogy össze vót drótozva. Kidobta a vízre a fazekat. Osztán a fazék nem buggyant el, s a víz, ahogy leböktette, ugy mindig bejebb, bejebb, oszt a kétágu fűszfa közé szorut a fazék. Ahogy beleszolgált a szél, hát elkezdött, valami hangot adott ki, bömbölt a fazék.

Hát az arravalók, akik hallották, halgattyák: Sárkány van a rétbé! Sárkány van a rétbé! Hát a legokosabb embör vót a bíró, ha tudott irni-olvasni, ha nem, minden vót. Aki bíró vót, az okos embör vót. Bíró pedig az vót, akire legtakarosabban ráillett a ködmön. Vót a kösségnek egy ködmöne, akire a legtakarosabban ráillett a ködmön.

Hát hitták a bírót, hogy halgassa mög. Hát hallgattya annak a fazéknak a bömbölését. Hát az, bisztos sárkány. Elröndölte röktön a bíró, hogy a községbe az összes köteleket szöggyék össze, és vastagra összefonni. Mer egy embör jelentközött, hogy üneki nem kedves az élete, ü nem bánnya ha vége is lösz, ha mögöszí akár a sárkány, akármi történik vele, - háromszáz forintér beviszöm a kötél végét oda, és rákötöm, és ki köll huzni, oszt agyonverni.

Rendbe van. Összeszötték a pészta is, - nesze, itt a pénz, osztán eriggy. Összefonták vastagra, erősré a kötelet, vitte az embör be, oszt rákötötte az illető fűzfára a kötelet. Egy baltát is vitt, ha majd a sárkány megtámaggya.

Hát huszták, huszták ám, az anyuk uristenit, - aszongya -, kihuzzák a fát. Gyorsan rávágott a kötélre, ahogy ottan erősen ki vót huzva a kötél, evákta a kötelet. Mindenki elesött a parton. Intett, hogy várjanak, most má várjanak.

- Eszakatt a kötél.

Mögen rákötötte a fűszára a kötelet.

- Várjanak, várjanak, nem szabad fogni.

Kigyütt ő is osztán.

- Hát kéröm, mos már kigyön a sárkán biztosan, de csak olyan asszony foghattya meg a kötelet huzásra, aki még az urán kívül senkivel se vót, mög ojan embör, aki a feleségin kívül senkivel se vót.

Mindönki eleresztette a kötelet. (Lestár Imre)

30. (A pap és a kocsis) Möntek a pap és a kocsis, és belemöntek egy nagy zökkenőbe. Sár vót, hát elakattak. Oszt akkó szólingatta a János, Jánosnak hitták a kocsis, szólingatta a lovakat. Nem indultak sehova se. Aszongya a pap, a plébános a Jánosnak :

- Mi lesz velünk János, ott maradunk a sárba?

- Hát plébános ur kéröm - aszongya -, ezek innék addig ki nem indunak - aszongya - míg hozzá nem fogok káromkodni - aszongya -, plébános ur meg nem engedi meg.

- János - aszongya - mongvá amekkorát csak akarsz.

Hát elkerített a János, cifrán, istene, mindöne, a lovak elkapták a kocsit, kivitték.

- János, ha máskor ijenbe ériünk, akkó is káromkodhacc.
(Kecskeméti Pál)

III. TÖRTÉNELMI MONDÁK

31. (A honfoglalók csontvázai) Nem is messze van ide, egy kilométer. Hát mink ugy hijjuk, hogy halom. Kéröm szépen Kecskemét városáé vót akkó még Felsőpusztaször, asztán lött ez önálló kösség. És van egy ut mellette, a halom mellett, míngyá közvetlen mellette. És ekeszték, aszt mögböntötták aszt a halmot, és onnan kubikóták az urat, hogy, mer mikó vót eső, mindig sáros vót, ott mögát a viz, kocsi járhatatlan vót. És kéröm szépen kubikótál, eszt má én is tudom, mer löhettem ojan tizenöt-tizenhat éves. És kéröm szépen kubikóták ott a partot. A Kecskemét városa abbahagyatta míngyá, mert jelentés mönt fő, hogy ijen hosszu lábször embercsontok gyüttek ki, mög koponyák. Az ut mellett az árok teli vót embörkoponyákka, horták a népek széjje, galambitatónak mög nem tom miknek, eszt a koponyákat. Mög vóták ott lábszár-csontok. És találtak ijen régi kardokat, ijesmiket. Ugyhogy abba is hagyatta Kecskemét városa. Az a halom tele van ijen

csontvázakkal, a honfoglalók csontvázaival. Valamiké itt volt a vérszerződés, ahogy van Puszttaörön a szobor. Hát erről hallottam mindig a nagyapámtu, nagyanyámtu. Apámtu, anyámtu hallottam mindég, hogy hát ott volt a vérszerződés mögcsinálva valamiké, azé emetek neki szobrot. Ijeneket hallottunk. Hát én ezt nem olvastam, hanem hallottam. (Kecskeméti Pál)

32. (Rózsa Sándor orrgazdája) Az öreg Majoros orrgazda vót, Ruzsa Sándor orrgazdája. Ide járt a tanyába. Hallottam, hogy :

- Hogy vagy Jóska ?

- Mőg vagyok Sándor.

Jó barátok vótak.

De szép fakó lovad van!

Az öreg Majorosnak vót egy fakó lova.

- Van ám - aszongya -, még futós is.

Aszongya :

- Hát ojan futós nincs, mint az enyim.

- Hát fogaggyunk, hogy elhagylak.

Lóra ütek, Ruzsa Sándor is, mög az öreg Majoros is. Elhatta Ruzsa Sándort. Visszagyttek.

- Mőgnyertem a fogadást Sándor - aszongya neki a Majoros.

- Hát mögnyerted - aszongya - Jóska. Mőg is fizetem, - aszongya -, add el eszt a fakót, majd mögvőszöm.

Aszongya az öreg Majoros.

- Nem adom.

Aszonya :

- Mé nem adod e ?

- Azé, mer máskó futtatunk - aszongya -, akkor nem birlak elhagyni.

Avval emönt Ruzsa Sándor. Utána egy néhány napra visszagyt. Aszongya :

- Jóska, ennyit adok a lóér, adod, vagy nem ?

Aszongya :

- Adom.

Mer ugyis evitte vóna Ruzsa Sándor. Evitte Ruzsa Sándor a fakót.
(Lesták Imre)

33. (A nagy állat) Valamiké Mindszentrül nekünk egy sógorunk, Zsótér Istvánnak hitták, ennek a mi szomszédunk vót az édös bátya, aki itt lakott. Így ősszel gyütt ki mindig, akkó szeretett kigyünni hozzánk, amikó mán mökforrt a bor. Oszt akkó itt vót két-három nap, átmönt a tetvérihő, szóva kibeszégette magát, akkó emönt vissza haza. Oszt az beszéte, hogy mi történt eccő, akkó, mikó még mög vót az a romtemplom. De arra le az rét vót, egész a Tiszáig, az mind ojan sás vót, rét vót, mög sás, mög nád, mög mindön, oszt viz vót ottan. És kéröm szépen, abba vót egy borzasztó nagy állat. Az akkora állat vót, hogy mikó lépött a lábáva, mindig hallottam tüle, mikó meséte, akkó rögött a föld. És fójárt abba a templomba, fómönt az ajtón, oszt ott vót fönn neki a heji. De mán akkó rozoga vót a templomtoron is, és akkó még át. No oszt akkó nagy hirö ment ennek, hogy hát hogy kék aszt a nagy állatot kipusztítani, ki vállalkozna rá.

Hát eszt mindig hallottam a Pista bácsitu, hogy vót egy csikós legény. Jó merész köjök vót. Aszongya Pista bácsi, meséte, oszt akkó az vállalkozott rá, hogy ü mögpróbálkozik vele, szóval ü mögjáccotta az életit, hogy ez sikerül, vagy nem sikerül. Csináltatott a kovácsal egy millingöt. Oszt akkó az ojan élös vót, mint a borotva. Oszt akkó ü, mikó kileste, egy emönt az állat le a nádasokba, abba a vízbe, hát ott ü onnan élősködött, mert egy bornyut két-három falatba, ahogy beszéte a Pista bácsi, enyelt. Már az a Pista bácsi is ugy hallotta, ü a szüleitü, nagyapjaitu. Oszt akkó főhuzódott ez a legén a toronba. Szépen ü ott ebutt, elhuzodott, oszt este mönt mindig. Rögge kimönt az állat, este mög fómönt fekvésre, éjcekára ott fekütt.

Ahogy főhuzódott, hát ü ehuzodótt, hát persze, de hát ü azt figyelte, mikó az állat lefekütt. Akkó ü szépen, biztos, hogy idegnyugalom köllött, odasuhant hozzá, mert fekütt ódalt az állat, oszt akkó szépen avva a milling bárdal szétvágta a fejit.

Ugyhogy osztán csak ficánkózott az állat, oszt addig ficánkózott, hogy legurut, egész le a templom ajtóba, a romtemplom ajtajába. Oszt akkó annyi vér gyütt ki belüle, hogy fél lábszárig ért a vér ott lenn.

Ezt mindig hallottam a Pista bácsitu. Hát hogy igaz vót-e, ugye, aszt nem tudom. (Kecskeméti Pál)

*

JEGYZETEK

Az Aerne-Thompson (AT) és Berze-Nagy (BN) mesekatalógusában több eredetmagyarázó monda típusmeghatározása is megtalálható. E gyűjtemény mondái közül pl. :

11. BN: 779 VIII*. Vö. Kálmány Lajos: Szeged népe. II. Arad, 1881. 142. 1.
12. AT: BN: 200.
14. BN: 768** + 779 XXXIII*. Vö. Kálmány Lajos: Világunk alakulásai nyelvahagyományainkban. Szeged, 1893. 19. 1.

15. BN: 779 XXIII*. Vö. Kálmány Lajos, i. m. 35 l.

16. AT: 1091. Vö. : Kálmány Lajos: Szeged népe. III. Szeged, 1891.
179-180 l.

Ezenkívül: az 5. sz. mondának szép változatai találhatók Kálmány Lajos: A Hold nyelvhagyományainkban. Bp. 1887. 17-20 l. - című művében. A 2. és 10. sz. monda szegedkörnyéki változatait Kálmány Lajos: Világunk alakulásai nyelvhagyományainkban. Szeged, 1893. című művében, 13. és 18. lapokon találhatjuk.

A 'NAGYEREJÜ-FÜ' A FELSŐ-HÁROMSZÉKI NÉPHITBEN

- Kakas Zoltán -

Az egyszerű ember szoros kapcsolatba került a növényvilággal. Az adta táplálékának nagyrésztét s ezért föltehetjük, hogy már a korábbi időkben tisztában volt a környezetében fellelhető növények fogyaszthatóságával, esetleg mérgező hatásával. Már akkor tapasztalatokat szerezhetett a növények csodás erejéről, amelyet mindenk előtt azok könnyen felismerhető külső tulajdonságai határoztak meg. Ezek közt a meghatározó tulajdonságok közt voltak olyanok, amelyek következtében némely növény valamilyen célu mágikus cselekmény eszköze lehetett.

"Varázserővel" bíró növényeknek mindenekelőtt a különös levelűeket a feltűnő biológiai tulajdonsággal rendelkezőket tartották. Sajátos erőt tulajdonítottak azoknak a növényeknek, amelyek levelei valamilyen testrészhez (szív, vese stb.) hasonlítottak. Másokat még égető érzést támasztó érintésük, álmosító, csillapító hatásuk, vagy igen mérges voltak tette mágikus erejüvé.

Az így kialakult népi szignatura-tan, és növényismeret ősidők óta fejlődött s napjainkban is számtalan olyan szokást találunk, amelyek messze letűnt korok hitvilágát őrzik.

Egyik ilyen növényünk az 50-200 cm magasra megnövő nadragulya (Atropa belladonna L.), a bükkös erdők, erdei vágások igen-igen mérgező növénye, amelyet a felsőháromszéki nép "natyfű", "nagyerejűfü", "tudósfü", "szerencsefü" néven ismer, s miként a neve is mutatja: tudósnak, szerencsehozónak, általában nagyerejűnek tart.

Kétségtelenül a nadragulya az őt "megillető" helyet a népi hiedelemvilágban feltűnő biológiai tulajdonságai révén foglalta el; kora tavasszal szinte a hó alól dugja ki a hajtásait, amelyek erőteljesen törnek a magasba; ha netalán ráépítettek az épületet, még a küszöbön belül is - napfény, eső hiányában is - több mint két évig élt; nyár közepén "elment" - teljesen leszáradt. Azonban egyes adatközlőink szerint a szó tulajdonképpeni értelmében is elmehetett a nagyfü, ha gyökereit kiásták és őrizetlenül hagyták.

Éppen ezért volt a nadragulya az a növény, amelyhez a legsajátosabb hiedelmek fűződtek és fűződnek talán a mai napig is.

Nemcsak Felsőháromszékről, de a magyar etnikum egész területéről ismerünk szórványos adatokat a nagyfü, illetve a nadragulya mágikus erejéről. Balázs Márton pl. a Szilágyságból közli a századelőn a "matragulya" felhasznál-

lását a vendéglősök körében: "Áss a küszöbbe matragulyát s nem viheti el senki a szerencsét s te is otthon ülő lész." "Áss a hordók ászokfája alá matragulyát, megjön a szerencséd, elkél a borod,"¹ A Székelyudvarhely környéki Siklódon a boszorkányok a fenti módon - küszöb alá ásott nagyfűvel rontottak,²

Igen tanulságos Benkőczy Emil közlése: "Há a nadragulya levelét éjfélkor kiásták, azt megszáritva megtörük s tejben vagy vízben adnak belőle valakinek, az teljesen 24 óráig fog szaladgálni még pedig éppen olyan öltözetben, amilyenben kiásója volt. Ha pl. félmeztelenül ássa ki valaki, akkor az, akinek adnak belőle, szintén éppen úgy fog szaladgálni. Legények használják leányok megcsufolására."³

Kuruzslás, varázslás eszköze volt a nagyfű már a szegedi boszorkányperek idején is. Rontani és gyógyítani lehetett vele, amint az egyes vallomásokból kitünik. A boszorkány Pintér Gergely fiacskájának inait s erejét vette el, de: "azt is meg lehetett csonttal gyógyítani és nagy fűvel - mint a tormának, olyan levele vagyon, szőrös - meg kell az ó háját olvasztani és az füvet meg kell törni és zsírba kell tenni és azzal kell kenni."⁴

A boszorkányszombat résztvevői titkos varázskencőccsel kenték be magukat s ennek a kenőcsnek, "boszorkányzsirnak" hozzávalói közt szerepelt a nadragulya leve is. (Egyes kutatók szerint a nadragulya hatóanyaga a bőrön át fölszívódva, valóban a repülés, zuhanás érzését kelti.)

A nagyfüvet a felsőháromszéki nép rendszerint a sárfalvi vagy nagypataki tudós asszonyoktól szerezte be, de egyesek szerint "árújják a piacon es" s "Brasóba es vót". Haralyi adatközlőnk szerint a csiksomlyói templom körül lehetett kapni, honnan a "gyükerit" hozták haza, ületették el a kiskertbe, disznópajta oldalához, a lakással szemben.

A bejárt falvak közül igen sok helyt tudtak a nagyfű létezéséről, azonban semmi ténylegebb értesülést nem szolgáltatottak. Legtöbb és legtanulságosabb adatot Alsó- és Felsőcsernátonban, Mártonfalván és Imecsfalván jegyeztük fel, amelyekből - nagyrészt mondák formájában - bemutatunk néhányat.

*

1.

"A kertbe gyomláltam ángyommal. Én kocsis vótam s ő szolgált. Vót egy fű - úgy hitták nagyerejű fű. Egy öregasszony a szomszédba lakott s a' monta, hogy annak köszönni kellett, aki arrafelé járt, ment el előtte. A sárfalvi tudósasszony atta, Erőss Andrásné. Egy részeges vót az ura s elkütte minden hónapba azokhoz, akik hozzá jártak, hogy hogy fogaggyák, mekkénájják-e vaj nem, s ő mán otthon tulta.

Ez a leány - ángyom - neki szökött, mikor mondom, hogy ennek a fünek köszönni kell. O, mit? - aszongya - hát ez egy burján. A bal kezével tépte, szaggatta. Másfél óra mulva mán nem tudott semmit se fogni avval a kezivél. Csak haza kellett menni, a tudósasszonyhoz. Aszongya a tudósasszony: Amivel baja nincs, ne bajlóggyék! Aszonta: Szerencséje, hogy fiatal s meggyógyítottm! Osztán így gyógyította meg." (Dénes András - 79 éves, Mártonfalva, Háromszék megye - Románia)

*

2.

"Felsőcsernátonban Máté Andrásnitt vót szerencsefü. Édesapám monta, hogy Nagypatakról vették a tudósnétól. Akármire lehetett venni, erőre vaj, hogy minél hamarább gazdagoggyék. Azok es gazdagságra vették s hamar meggazdagodtak, malmot vettek.

Reggel korán napfejjötte előtt meg kellett kerülni háromszor s megsimogatni s ugy mentek. Akárhova kellett mennyenek - mezőre vaj vásárba - szerencséjek vót. Osztán az az öregasszony megöregedett s meg hótt. Az ura, András bá egy másik fejérnépet vett el. Mielőtt meghalt vóna monta, hogy ne báncsák azt a virágot, de nem törőttek vele s a második felesége kiásta, mert ágyásokat csinált s utba vót. Kivette az utra s a szekerek eltapották. Még akkór nap az arra vére megindult az asszonyak s ojan erősen fojt, hogy vaj két napot élt s meghótt." (Beke Antal - 17 éves. Felsőcsernáton, Háromszék megye - Románia)

*

4.

"Vót a Csere alatt es egy embernek szerencse fü. Az erdőre vette vót. Kiment az erdőbe, kiásta a fát gyökerestől, felvette a hátára s hozta haza. Az uton az erdészek meglátták s a fa végire realéptek. Az öreg osztán oda levette a fát, s az erdészek aszonták, hogy ha így kiveszi az egészet viheti, mert tókéet nem láttak utána.

Máskor es ha elment az erdőre szekérrel fáétt, ojan vastag fákat feltett a szekérre s csak annyit mondott, hogy fogjuk sza meg s feltette a nagy fát a szekérre egyedül." (Beke Antal - 17 éves. Felsőcsernáton, Háromszék megye - Románia)

*

5.

"Vót eccer ángyomnál a Csere alatt - most ugy mongyák Fellegvár. Abba az életbe, a kert sarkába minyá, oda vót ültetve egy bokór nagyfü. Mári néni örökké monta: Ne menny oda Anna s ha oda mész es köszöny uty, hogy: Jó reggelt nagy asszony!

Pirossat virágzott. Mikor az öregasszony felkelt, köszönt neki: Jó reggelt nagyasszony." (Gere Györgyné szül. Biró Anna - 50 éves, Felsőcsernáton, Háromszék megye - Románia)

6.

"Anyósomnál vót egy burjány. Ugy nézett ki, mint a lósózsdi s ojan virágai vótak, mint a férfihűségnek. Ojan csüngő, piros vót a szirma s fehères a kerete. A kert ajjába vót, a kerítés tövibe, a konyhaajtóval szembe - met anyósom irtózatos boszorkányos vót. Minden reggel, mikor felkelt ingesen, a haja le vót engedve, a küszöbre állott - habár a küszöbre nekünk sohasem szabadott ájjunk, met aszt monta, hogy az egy se rendes ember, aki a küszöbre áll s nem szerencsés. Minden reggel megállott - én lesbe figyeltem, met sohasem monta nekünk eszt el - fel állott a küszöbre, meghajolt s aszonta: Jó reggelt, jó reggelt nagyasszony, jó reggelt nagyasszony!

Háromszor köszönt a burjának, Ki vót adva parancsba, hogy egyáltalán hozzányulni ne merjünk. Aszonta anyósom, hogy azért nem szabad hozzányulni, mert ha valaki hozzányul, meghal vaj elbetegesedik. Én mikor megtuttam, hogy boszorkányság, mikor anyósom meghalt, kivágtam, pedig aszt nem szabadott vóna. Anyósom szerencsére tartotta." (László Zoltánné szül. Domokos Mária 56 éves. Alsócsernáton, Háromszék megye - Románia)

*

7.

"Alsócsernátonba Luka József örökölt egy házat egy öreg asszonytól s a pajtája mellett vót egy natyfű, az a tudósfű. Ő épített egy pajtát rea. Hát minden évben megdöglött egy álatya, hol juh s hol tehén, s busulta örökké, hogy döglük meg minden.

Osztán azt beszéltek neki az emberek, hogy mennyen el tudós asszonyhoz s az osztán meg fogja mondani, hogy mit csinájjon vele. S elment s a tudós asszony aszmonta, a pajtát bontsák le. Osztán visszamentek hozzá, hogy na le van bontva a pajta. Akkor osztán megmagyarázta, hogy hogy vegyék ki azt a füvet s mikor veszik ki, ki akarják mán ásni egészen, a fekete fejkendővel boriccsák bé s tegyék le egy sarokba, osztán még megmongya, mi legyen vele. Ki es vették, kiásták a natyfüvet, le vót borítva fekete fejkendővel s letették egy sarokba. Hát eccer keresik s nem kapják. Hát elment a natyfű. Keresik, hol van a nagyfű, futnak erre, arra, osztán mekkapták a Málon. Elvándorolt keresztül a Málra. Visszavitték.

A tudós aszonta, hogy a fekete fejkendőt dobják más szomszédba. S ők a felső szomszédba átaldobták a fejkendőt korán reggel s az asszony felkelt - a szomszédasszony - meglássa, hogy az udvarán fejkendő van, nagy örömmel felkötötte a fejire a gyönyörű fejkendőt.

Hát elkezdett fájni a feje, sokáig fájt. Két évig es fájt a feje. Osztán annak es aszt monták, aszt jóslták (feküve vót az ágyba, fel se tudott kelni), hogy meg van csináltatva, csinálmány fejkendő vót s mennyen el a tudós asszonyhoz. El es ment, s a tudós asszony mit csinált, mit nem, hát meggyógyult. Egészen jól lett, de közben a szomszédasszony, ahonnan került a fejkendő, az lett beteg. Na ez es megszentette, mi a helyzet, csak vissza ment Natypatakra a tudós asszonyhoz,

visszacsináltatta esment az előbbi asszonhoz a betegséget. Ugy, hogy aztán mán bele es hót az. S érezte, hogy a végít járja mán s azt monta egy komaasszonyának, valahogy vigyetek ugy ki, hogy ingemet a kapun vigyenek ki, a kapun küjjel temesenek, ki a temetőbe - mert a kerbe akarták - mert, ha nem, az a betegség rajtam marad s nem tudok nyugodni halálom után sem. De a szomszéd asszony ugy csinálta, hogy nem vitték ki, a kertbe eltemették s örökre rea maratt az a betegség. Halála után es rajta maratt, nem vált vissza arra az asszonra, akitől kapta." (Gajdó Sándorné szül. : Farkas Margit - 40 éves. Alsócsernáton, Háromszék megye - Románia).

*

8.

"Kelemen Máriának vót egy ojan natyfüve, amelyik körülbelül vót olyan 120-130 centi. Magasra nőtt s tavaszon mindig kihajtott, bazsarózsa-forma levelei vótak : és galambvirágforma virágok csüngöttek rajta. Akkor minden reggel kiment az asszony, mielőtt a nap fejjött vóna s köszönt neki, hogy jó reggelt! S akkor megkerülte háromszór azt a virágot, ugy kereken, azt a bokrot. Mert mán mü itt laktunk, fejjöttünk s meglestem tényleg, hogy igaz-e? Monták itt a szomszédok, akik itt laktak.

S mikor meghalt, nekünk nem mondott semmit sem, hogy így-ugy, mert azt monták, hogy hátrahagyják. Az én uram szegény most hat éve, hogy meghalt az őszön s azt monta egy kártyavető, hogy abba hót meg, hogy átok alatt vót ez a lakás hagyva. Az én uram egy szint épített rea, ugy monták, hogy nem szabad aszt bántani, de aszonta ő nem hibás, met ő nem látta.

Ősszel elment, nyárvégén elveszett, csak mint a torma, tavasszal hajtott ki.

S akkor, mikor rea építtette nyáron ijenkor a szint az én uram, még két évig kihajtott minden tavaszon s virágzott, pedig esső nem érte, nap nem sütötte, mert benn vót ugy a küszöbön belül.

Osztán most mán elveszett, egyáltalán nincs alatta, mán van annak öt éve.

A szomszédok monták, hogy nem szabad ráépíteni, de az én uram nem hitt az ilyen babonaságba. A lába fájt, az orvosok ugy állapították, hogy érszükülete vót. Most a nyáron mondta meg egy asszony, egy ilyen kártyavetőné idejött s a' monta, hogy nem abba a betegségbe halt meg, hanem átok alatt vót ez a lakás. Átok vót magiknak, amit előrkölt a férje s azért halt meg." (Luka Józsefné szül. Bartók Mária - 67 éves. Alsócsernáton, Háromszék megye - Románia)

"Vót itt egy asszonnyak (Péli Mihályné) olyan natyfű. S ástunk a kertbe s megkért, hogy ne nyujjak ahhoz a fűhöz. S nem es nyultunk hozza, féltünk, hogy valami történik. A szomszédba es éppen úgy vót s az ember elment s egy pajtát rejaépített arra a gyükérre s meleg vót, szép tiszta idő vót s az istenitilettya megütte s mekhót. Gyurka Ferencnek hítták, ugyanabba az uccába lakott, a harmadik szomszéd vót attól az asszonytól, ahol vót az a fű, amit mű láttunk, mikor ástunk.

Natyfűnek neveszték, ojan csengettyü virágocskáji vótak, pirosak. S mihejt tavaszodott abba a hejbe vert ki s ojan hosszukás nagy lapjai vótak s szépen a csengettyü virág virágzott rajta, csak nem szabadott vót hozzányúlni.

A disznyónk eccer lebetegedett s az a Nagy Emma, Péli Mihályné elment haza s arról a fűről szakasztott. . . Háturról elkezdve fülig surolta a disznyót s estére a disznyó jobban lett. Mondott mellette, beszélgetett neki, de hogy mit, aszt nem értettük.

Másnak hozzányúlni a fűhöz nem lehetett, csak a háziasszonnyak." (Farkas Antalné szül. Fejér Erzsébet - 71 éves. Alsócsernáton, Háromszék megye - Románia).

*

"Hát vissza tudok emlékezni az öreg szülői házra. Ahogy bémentünk a kiskertbe, jobb oldalt volt egy hatalmas bokor. Ugy nézett ki a bokor, mint ma a krumpli vastag szára. Hosszu, diófához hasonló erezett levele volt, sötét, méregzöld s apró csüngő kis csengettyü virágai voltak. Aszt mesélte rolla az én nagyanyám, hogy egy hatalmas béka, aki őrzi a házat.

Mikor beléptünk a kertbe, kötelező volt úgy köszönni: Isten áldjon meg natyfű, füvek kirájnéja! Érinteni kézzel nem volt szabad, aszt mesélték róla, hogy aki bántja és rosszat akar vagy megtépi, azt szerencsétlenség éri. Nem emlékezném arra, hogy valaki bántotta volna, mert félelem töltött el mindig engem s a testvérkémet is, hogy ne báncsuk azt a virágot.

Asztán elkallódott. Jöttek a háboruk, a tizennégyes háboru, katonák, idegének eltaposták, hogy hova tünt a gyökér, nem tudom. Nem tudok visszaemlékezni. Mostanába pedig a környékbe ilyen fajta növényt nem láttam.

Hogy honnan eredt? Ezt a telket a szüleim vásárolták, de már akkor ez a virágbokor meg volt s a volt tulajdonosa mondotta a szüleimnek, hogy az egy értékes bokor, amihez szerencse fűződik. S ezért meg kell őrízni s nem szabad bántalmazni.

Eltünt a bokor, mert újraépítették a régi épületet, új ház épült rá s a ház alá került a gyökér is biztosan. Hallottam, hogy ahol ráépítettek arra a gyökérre, vagy bántalmazták, hát avval valamilyen szerencsétlenség történhetett. Még ez idáig nem tapasztaltam. Annyit csak, hogy a fivérem építette át a házat s ő bizony szegény

hetvenhárom éves korában halt meg. Hogy majd az utókörnak milyen szerencséje lesz abban a házban, nem tudom." (Lázár Anna, 73 éves, Imecsfalva, Háromszék megye - Románia).

*

JEGYZETEK

1. Balázs Márton, 1891. Szilágysági néprajzi adalékok
Ethn. II: 207.
2. Hegyi József, 1937. Siklódi hiedelmek.
Ethn. XLVIII: 473.
3. Benkóczy Emil, 1905. Nógrádmegyei babonák.
Ethn. XVI: 103.
4. Kovács János, 1898. A kuruzslás és varázslás eszközei a szegedi boszorkányperekben. Ethn. IX: 355.

„A SZEGÉNYEMBER SZOLGÁJA AZ ÖRDÖG”
 – MESE- ÉS MONDAVÁLTOZATOK –

– Kovács Ágnes –

Ennek a mesetipusnak sajátos magyar változatairól többször esett szó a közelmúltban a magyar és a román néprajzi irodalomban¹. A típus és redakciói, összetételei jellegének tisztázásához nagymértékben hozzájárult a nemzetközi népmesekatalógus új kiadása², amely a változatokat igen határozottan három csoportra osztja: legendamesékre (AaTh 810A), tündérmesékre (AaTh 651* és AaTh 532*) és tréfás mesékre (AaTh 1725). A magyar változatanyag nagyrésze, jóllehet a Honti és különösen a Berze Nagy-féle mesekatalógus jóvoltából világos típusképek álltak a szerkesztő rendelkezésére³, a 820A mesetipushoz nyert besorolást. Az 532* mt.-nak csak román, a 651* mt.-nak csak orosz, a 810A mt.-nak litván, ir, dán, szlovén, szerb-horvát és lengyel változatait sorolja fel a nemzetközi katalógus. Egyedül az AaTh 1725 mt.-nál találunk 4 magyar változatot is a finn, finn-svéd, észt, liv, litván, svéd, norvég, dán, skót, ir, francia, spanyol, flamand, német, olasz, román, cseh, orosz, ukrán, szerb-horvát, görög, török, indiai és francia-amerikai változatok mellett.

A magyar változatok nagyrésze a határozottan samanisztikus karakterű AaTh 651* és AaTh 532* mesetipusokhoz kapcsolódik. Előbbi az általunk 819/A^I számmal, utóbbi a 819B^{II} számmal ellátott redakcióval azonosítható. A 819/A^{II}-vel jelölt, az AaTh 650A "Erős János" tipushoz közelálló redakció számát MNK 650D*-re változtattuk, a 819B^I-hez besorolt magyar változatanyagot pedig az AaTh 810A tipushoz osztottuk be, jóllehet samanisztikus elemek ebben a csoportban is előfordulnak⁴. Az MNK 650D* ill. AaTh 651* mt. samanisztikus jellegét erősítik az idesorolható hiedelemmondák is,⁵ az AaTh 532* mt.-ét pedig a nem-antifeudális jellegű változatok, melyeknek hőse nem a földesurat károsítja meg, hanem a király leányának a kezét nyeri el táltos bikái (ökrei) segítségével. Ez utóbbiak sajátos módon mind a legújabb időben kerültek elős jórészüik meg is jelent nyomtatásban⁶. Az AaTh 1725 típusnak a típuscsaládba való tartozására Nagy Olga⁷ mutatott rá s arra nézve, hogy a mítikus mesecsoport hogyan vált társadalomkritikai jellegűvé, egyes redakciói hogyan nyertek antifeudális, mások antiklerikális tendenciát, Hani Markel-el irt közös tanulmányában találunk okos megállapításokat⁸, hiányzott azonban az az alapvető korai legenda forma, mely előbb a samanisztikus, majd a társadalomkritikai jellegű redakciók keresztény ideológiájú megfelelőjeként minden bizonnyal a magyar nyelvterületen is ismert volt. A szegény ember szolgálatában szegődött ördög motívumának (Thompson, Motif Index G303.9.3.1) ambivalens volta következtében a samanisztikus redakciók kézenfekvőek⁹, a keresztény előzmények

vagy párhuzamok azonban aligha szorítkozhattak a menyecskező papot csuffátevő, egyes változatokban egyenesen pokolravívó tréfás novellamese redakciókra (AaTh 1725).

Feltevésünkben nem csatlakoztunk. Az utóbbi évek mese- és mondagyűjtésében előkerültek típuscsaládunk keresztény tagjai is, amelyeket Büszke Kocsis Miklós magyarói (Maros m. - Románia) 700 szöveget meghaladó repertoárjából, valamint Nagy Iona gyergyóremetei gyűjtéséből és Bosnyák Sándornak Gáspár S. Antal és felesége népköltési és néphit anyagáról készülő monográfiájából a gyűjtők hozzájárulásával közölök. A változatokkal kapcsolatban figyelemre méltó az a tény, hogy csaknem egyidőben, a 60-as években egymástól teljesen függetlenül került rögzítésre a két mese¹⁰ és a két mondaszöveg, valamennyi Csikból vagy a csiki székelységgel kapcsolatban levő területről (Marosmagyaró szomszédos Gyergyóremetével, a bukovinai székelyekről pedig tudott, hogy jórészt Csikból vándoroltak ki a 18. században). Magyar vonatkozásban csiki lokálredakcióról beszélhetnénk, ha nem ismernénk a mondának közeleső fehér orosz párhuzamát Afanaszjev gyűjtéséből és egy kissé eltérő orosz változatát magyar fordításban ponyváról.¹¹ Ez arra késztet, hogy eredetmondánk, ill. legendamesénk nemzetközi változatait keleti keresztény szomszédaink körében keressük.¹²

*

Egy szegény emberről és a kis ördögről. "Egyszer volt, hol nem volt, még he- tedhét országon is túl volt, volt egy szegény ember. Az olyan szegény volt, hogy semmije se volt nekijje. Alig-alig élt egyik naprú a másikra.

Egyszer egy szép napon \bar{e} ment az erdőre, hogy hozzon egy hát fát, hogy legyen má mivel a felesége csinájjon tüzet. S betett a felesége a tarisnyába egy kis ételt, amelyik kis ételegy ekkora darabocska hideg puliszka volt, (mutatja) egy fő piros hagyma és egy papirba becsinálva egy kicsi só. Csak ennyi jutott nekijje ebédre. Betette a tarisnyába, s a nyakába vette a tarisnyát s \bar{e} ment az erdőre.

Az erdő messze vót.

Mikor odaérkezett az erdőbe, hát hogy tuggya gyűjteni a fát, levette a kis tarisnyát a nyakáról, s az erdő szélibe felakasztotta egy fára.

Ő bement az erdőbe, gyűjtögette a jó száraz fákat.

Mikor gyűjtött egy annyit, s mekkötözte, amennyit el tudott vinni a hátán haza, hát akkor ment, hogy vegye el a kis tarisnyáját. Há, mikor odament, a kis tarisnya nem vót ott.

Nézett \bar{e} re, nézett \bar{a} ra, hát:

- A fene egye meg! Hát én nem láttam itt semmiféle állatot, há mi lehetett a tarisnyával?

Nézte a földet, nézte \bar{e} re, nézte \bar{a} ra. Szél se vót, hogy elvihette vóna. Nem győzte magát csodákozni az ember.

Na de, nem vót micsinálni, mer amég ő gyűjtötte a fát, hát egy kis ördög járt ott az erdő szélén végig, s ő meglátta a kis tarisnyát, s elopta.

Efutott haza a kicsi ördög, Belzebubhoz, s megmutatta nagy örvendve, hogy :

- Ni mit szereztem!

Hát az ördög örvendett a tarisnyának. De mikor kibontotta, látták, hogy csak hideg puliszka van benne s egy kicsi hagyma s egy kis só.

- Ejnye! - asz mongya. - Hát egy ilyen szegény embert mér loptál meg? Ez má nem az ő rengyin van!

Na, de a kicsi ördög csak összehúzta magát s micsinájjon? Mer hibázott.

Asz mongya neki Belzebub:

- Ezt a tarisnyát vidd vissza annak az embernek, mer az egy igen-igen szegény ember - asz mongya. - Meg leszél büntetve! Két évig kell, hogy szógájjad azt az embert!

Lesütötte a fejit a kis ördög, s ement. Egyenesen oda az erdőbe, ahonnan elopta a tarisnyát, s amint ment az úton, hát találkozott az emberrel.

Jött az ember, de úgy el vót lágyulva, mer nem evett semmitse. Hát hosz-szu út vót.

Mikor találkozott a kis ördög vele :

- Na, te ember, itt van a tarisnyád - asz mongya, - üjj le, egyél! - asz mongya.

Az ember leült örvendve, jóízüleg megette a hideg puliszkát és a hagymát megszóva. S akkor felállt az ember, hogy vegye a fát, hogy vigye, de akkor asz monta a kis ördög nekijje, hogy :

- Na, mán te nem viszed! Mer én meg vagyok büntetve - asz mongya, - hogy két évig szógájjalak tégedet, s most viszem én a fát!

Asz mongya a szegény ember nekijje :

- O, menny el - asz mongya. - Há nekem minek kell szolga? Hásze én nincs mit dógozzak, s nincs mi dolgot aggyak neked!

Asz monta a kis ördög, hogy :

- Hadd csak ē, hadd csak ē! - asz mongya, - Majd el lesz valahogy.

Ēvette az ördög a fát a hóna alá, s há látta, hogy úgy ē van gyöngülve a szegény ember, felvette a másik hónya alá, hazavitte őket.

Mikor hazaérkezett véllek, hát béjelentették az asszonynak, hogy :

- Na, szógánk van!

Hát asz mongya az asszony:

- Hát nekünk minek kell szolga? - asz mongya, - Iszen ugysincs mit együnk, se mit dolgozzunk! Nekünk nem kell szóga.

Na, de asz mongya a kis ördög, hogy :

- Mindegygy, mer Belzebub éngemet ideküldött, hát két évig kell, hogy szógájjalak titeket.

- Há nem fogadhatunk el, na, semmiképpen, mert nincs mit munkát aggyunk teneked.

Asz mongya a kis ördög, hogy :

- Haggyátok csak el! Tán én azér jöttem, hogy csinájjam el nektek a dógokat?

Na, s akkor megálltak, az ember s az asszony s várták a következőt, hogy milyen dógukat végez el?

Hát ippeg akkor szántottak az emberek. Tavasszal vót. Szántottak, vetettek, s évárta a kis ördög, amíg az emberek évégezték a szántást.

Mikor évégezték a szántást, akkor asz monta a szegény embernek, hogy :

- Menny el ahhoz a gazdag emberhez, s kérjél tőle két ökröt és egy ekét. Mondd meg, hogy száncsunk e kicsit mink is, hogy teremjen nekünk is gabonánk.

S elment a szegény ember a gazdag emberhez, kért két ökröt s egy ekét, s adott a gazdag ember, mer e vót fogyva az ő vetésse.

Akkor a kicsi ördög ement a két ökörré szántani és olyan serényen tudott szántani, hogy annyit szántott, mintha két hétig szántott vóna más ember.

De hol száncon, mer az emberek a jó földeket mind bevetették s csak a vizenyős helyek marattak, ahun nem termett semmi, még fű se, csak sás és ki tuggya, miféle.

S asz mongya a szegény ember az ördögnek, hogy :

- Hát itt minek szántunk - asz mongya, - mer itt nem terem!

- Hadd csak el - asz mongya. - Most én vagyok - asz mongya, - a ludas, én tudom, hogy mit kell csinálni! Ez az esztendő - asz mongya, - ez egy száraz esztendő lesz! Nekijjek nem lesz gabonájok ott a dombos helyeken, de nézz meg, nekünk mennyi sok lesz!

Bevetették a vizenyős helyeket, kérem szépen, s megkapálgatták ott az ördög segítésével. S az ördög egyedül annyit kapált, mint tíz ember egy nap, vagy még hús is.

Megkapálgatták. Őszire annyi gabonájuk lett, hogy nem volt hova elraktározni, csak úgy a mezőre egy csomóba rakatta az ördög.

Éjött a másik esztendő. A többi embereknek nem lett gabonájuk, mert száraz esztendő volt erősen és kisült a gabonájok ott a dombos helyen.

Há látták az emberek, hát a következő esztendőn jó kora tavasszal nekifogtak szántani és mind, ahol lapályosak voltak a helyek, mind ott szántották fel, hogy nekijjek is legyen a következő esztendőre.

Asz mongya a szegény ember az ördögnek, hogy :

- Na, látod? - asz mongya - Már megtanulták az emberek. Immár ők is ott szántanak, hogy nekijjek is teremjen.

S asz mongya a kicsi ördög, hogy :

- Hadd el! Száncsanak. Mer nekijjek nem lesz. Mer az idén ojan-ojan vizes esztendő lesz, hogy az övék mind tóba lesz! Mink vetünk most a dombra, mert a dombos helyeket mind otthatták az emberek, nem szántották meg, mer a tavaly a szárazságba nem termett benne.

Mikor ēvégezték a szántást, akkor ēkűtte a szegény embert, hogy :

- Na, menny most ahhoz az emberhez, attú kérjé most két ökröt s egy ekét!

Ēment ahhoz, az is adott nekijje, s a kicsi ördög nekifogott s egy nap annyit szántott, amennyi csak kellett, a dombos helyekre.

Bevetették. Ējött a szedés ideje, leszették. De olyan vizes esztendő lett, hogy a másiaknak a gödrös helyeken nem termett semmi. És akkor annyi gabonájuk lett, hogy mindenki csodákozott, s keszték irigyelni az emberek. Aztat is egy rakásba rakta az ördög nekijje őszire.

Na, má most akkor következett immá az ősz után a tél, s akkor asz mongya a kicsi ördög nekijje, hogy :

- Na, pajtás! Tavasszā telik le a két esztendő! Itt kell, hogy hagyalak - asz mongya. - Mutassam meg neked, hogy mit kell csinálni evvel a sok gabonával, mer ha itt hagylak tégedet evvel a sok gabonával, akkor neked ez elrothad, úgy meg nem veszed semmi hasznát!

Ēment a kicsi ördög s hozott egy pálinkafőző üstöt. Nekifogott pálinkát főzni, s kifőzte az egész gabonát pálinkának. Hordókat is hordott a kicsi ördög, üvegeket, poharakat, mindenfélét. Mikor ki vót főzve az egész gabona, akkor asz monta az embernek, a szegényembernek az ördög :

- Na, csinálj a szobába asztalokat, s hozzá ugye üvegeket, poharakat és menny, hídd meg az egész rokonaidat s az egész falu népit vendégségbe, hogy mutassuk meg, hogy mit szereztünk ez alatt a két év alatt!

A szegény ember megcsinálta az asztalokat, ēment a faluba, hogy az embereket híjja meg vendégségbe.

Addig a kicsi ördög ēment haza a nagy ördöghöz. S asz monta, hogy hát :

- Na, gyere! Hogy mutassam meg, hogy miccsináltam én két év alatt!

Az ördög ment, Belzebub, örömost, hogy lássa, hogy miccsinált, hogy örvendjen nekije. Hát odamentek a szegényemberhez, az asztalok meg voltak csinálva, az emberek má kesztek jóni a vendégségbe, s az ördög félreállott, Belzebub, egy szegletbe az ajtó megé, a farkát a karjára vette, s láthatatlannak csinálta magát, hogy nem látta senki. S a kicsi ördög mellé állott.

Akkor parancsolt az embernek, a szegényembernek a kicsi ördög, hogy :

- Na, tőccsed meg a poharakat - asz mongya, - pálinkávā!

S ahány ember vót, annyi poharat tett, megtötötte a poharakat pálinkává, s akkor szólott a szegényember, hogy :

- Na, vegyéek fel ezt a pohár pálinkákat!

S akkor felvették, s mikor megfogták a poharat, akkor asz monták az emberek, amig csakonyátak*, hogy :

- Nahát! A jó Uristen aggyon más esztendőbe is bőven termést, hogy legyen ebbő sok pálinka!

S akkor a nagy ördög megbökte a kicsi ördögöt :

- Micsinátá?! Hallod? Istent emlegetik!

Asz mongya a kicsi ördög, hogy :

- Hallgass! Várj e kicsit!

S várt egy kicsit

Az emberek felvették a pálinkát s megitták, s āj, köhögtek ott, erős vót a pálinka, túl erős vót a pálinka, túl erős. Letették a poharat :

- Na, hát ez igazi jó portéka!

Akkor szólott a kicsi ördög az embernek, hogy

- Na, mégeccer tőccsé!

Mégeccer megtötötte a poharakat. Intett a kicsi ördög, hogy :

- Szójj, hogy vegyéek fel!

Szólott. Örömet vették az emberek, mer hát az a pálinka, amit megittak egy pohárral, összejárta e kicsit űket, megsibbasztotta. S ēvették, s :

- Nahát! A teremtő Isten legyen örökké velünk!

S akkor megbökdöste a nagy ördög a kicsi ördögöt :

- Micsináltál te? - asz mongya.

- Hallgass,- asz mongya, - várgy még e kicsit!

Hát a nagy ördög várt.

Megitták a pálinkát. Hát má az a két pohár pálinka megjárta az embereket, mer nagyocskák vótak a poharak. Inti a szegény embernek a kicsi ördög, hogy :

- Na, mégegyszer!

Harmaccor is tőti a poharakat. Mikor tele vótak a poharak, akkor inti, hogy :

- Na, vétesd fel velek!

Szól a szegényember, hogy :

- Na emberek! Fogjuk meg a poharakat!

* ,csokonyál', marosmenti tájszólásban; csokonyál' = koccint (román szó)

Akkor megmozgatta a bajuszát egy ember a többi között jól kipirosulva.
Asz mongya, hogy :

- Én Veres komával inkább szeretnék leszámolni, mer én vele többet nem csokonyálok!

Akkor a szegény ember :

- Na-na-na-na! Nem szabad!

Asz mongya baráccságosan, békességesen, hogy :

- Igen-igen-igen, de kicsinált Veres koma velem - asz mongya. - Ott-ott-ott, ugy-ugy-ugy, ugy-ugy-ugy.

S lecsillapították az embert, hogy mégis evette a harmadik poharat is, s valahogy csokonyááltak, s megitták. S letették.

Hát akkor már a három pohár pálinka ugy átjárta az embereket, hogy némelik pislantgatott.

Intett a kicsi ördög, hogy :

- Mégeccer tóccs!

Megtötötte a negyedik versen is a poharakat.

Mikor intette, hogy :

- Na, szójj, hogy vegyék fel!

Hát akkor má az az ember, amelyik a másik renden szitta Veres komát, nem akarta semmiképpen. Megfogták a kezit s a poharat a kezibe nyomták.

De ő nem! Ő meg akarja mutatni Veres komának azt a így, meg amúgy, meg amúgy, meg amúgy.

S akkor megböki a kicsi ördög a nagy ördögöt. Asz mongya :

- Hallod? Még várj e kicsit - asz mongya.

Na, aztán odakerekettek, hogy addig-addig-addig tartott, hogy a negyedik pohár pálinkát is evették. S megitták, s akkor már a negyedik pohártól megittasodtak az egészek.

Mikor az ötödik pohár pálinkát kitötötték, hogy igyák meg, akkor még egy ember megszólalt a másik véginé igy az asztalná. Asz mongya, hogy :

- Veres koma, velem is igy csinát eccer!

Akkor a másik :

- Na, ugye?

Tehát akkor fizessék most ki itt közösen. S akkor megfogták Veres komát ketten. Akkor felfordultak az asztalok az üvegekkē.

Mikor mindenféle lehangeredett az asztalró, akkor a nagy ördög csak megölelte a kicsi ördögöt, megfogta a hónya alá s efutott vele haza.

Otthon megdicsérte jól, s megajándékozta.

Máig is élnek, ha meg nem haltak."

(Elmondta: Büszke Kocsis Miklós, Barabás, 77 éves, ny. erdőmunkás, Magyaró, Marostorda m. - Románia. Felvéve: Telki, Pest megye, 1964, V.15. Gyűjtötte: Kovács Ágnes)

*

(A pálinkafőzés eredete) "Vót egy időszak, hogy szárazság lett, nem lett semmi termés, akkor azt mondta Lucifer a szántó-vető embernek: "Most bévetted a dombokat ebben az évben, a következő évbe vesd bé a mocsarakat buzával. Olyan szárazságot bocsátok rátok, amilyen most van Romániában, hogy a hegyen és a völgyön nem lesz semmi csak a mocsarakban!" A mocsarakban jó áldás lesz. Akkor azt mondta a szántó-vető embernek: "Most a rozsból főzzünk pálinkát!" Azt kérdezte az ember: "Mi annak az utja-módja?" Azt mondta Lucifer: "Most daráltasd meg a rozstot kómalmon", és oda tették savanyodni egy kádban. Mikor nyolc napot érett, akkor magyarázta, hogy hogy kell kifőzni. Mikor megmagyarázta, hogyan kell, akkor a gazda egy pohárral tőtött a komájának is. Mikor a negyedik pohárral megitták, akkor azt mondta: "Istenem, segíts meg, hogy még főzhessünk!" De mikor az ötödikkel itták, akkor kezdték: "A hétszentségit, az ezzit, az azzát!" - Így lett az el-kárhozás az emberek között." (Gyergyóremete, Csik m. - Románia - 1968. Elmondta: Laczkó Béla, 1908 - Gyűjtötte: Nagy Ilona).

*

(A pálinka eredete)"Volt egy gazda ember, s az ördög odafurakodott hezza s elszegődött cselédnek. S azt tanácsolta a gazda embernek, hogy most vessük bé a hegyeket gabonával, mett az idén záporok lesznek s elöntik a hegyeket (völgyeket) s akkor oda van a gabona.

S ugy es lett, s annak a gazda embernek volt a legtöbb gabonája.

A másik esztendőben azt tanácsolta, hogy az aljas helyre kell vetni, mert szárazság lesz és a hegyek kiégnek, nem lesz gabona. S ugy es lett: abban az esztendőben az aljas földek adtak gabonát. Amnyi gabonája volt, hogy nem volt hova tegye.

S az ördög akkor azt tanácsolta, hogy főzzünk pálinkát, mert az sok pénzt hoz a házhoz. S az emberek ittak, verekedtek s a pálinka minden bajt hozott a földre. (Istensegits - 1966. Elmondta: Gáspár S. Antalné, Gyűjtötte: Bosnyák Sándor).

*

JEGYZETEK

1. Kovács Ágnes : Kísérlet egy mesetípus tisztázására. Néprajzi Közlemények 1957/II./ 3-4. 184-196; Nagy Olga : A szegény embert szolgáló ördög a magyar népmesékben. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények 1964 (VIII.) 195-207. ; Nagy Olga - Markel, Hanni : Variantele romanesti si maghiare ale basmului "Dracul ispășeste" (AaTh 810A). Revista de Etnografie si Folclor Bucuresti 1968 (13.) 81-93.
2. Aarne - Thompson : The Types of the Foktale. Second Revision. Helsinki 1961. FFC 184.
3. Honti, Hans : Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen. Helsinki 1928. FFC 81. 535*mt. ; Berze Nagy János : Magyar népmesetípusok I-II. Pécs 1957. 469*, 819*mt.
4. Az AaTh 651*(korábban MNK 819/A^I)mt/ magyar változatainak felsorolását ld. Kovács Ágnes i. m. 191.1. Az itt felsorolt öt változaton kívül idetartozónak itéltük Ortutay Gyula : Fedics Mihály mesél. Budapest 1940. UMNGY I. 262-267.1. "Az öreg és a csodálatos vándorló" c. mesét (korábban MNK 819/A^{II} mt. változataként szerepelt); a Molnár József : Adalékok az alföldi magyar nép hiedelemvilágához c. cikkében (Ethn. 1943. 54. 71.) "Egy gazdának meg aratóra volt szüksége..." kezdetű mondat és Erdész - Halmos - Kovács ; Ruzskovics István meséi. Budapest 1968. MNK 4. 79-81.1. "Szegény ember szolgálja az ördög" c. mesét (összesen 8 változat). Az MNK 650D (korábban MNK 819/A^{II}) típus nevét a Palócföldön különösen népszerű mesehős neve után "Buli Jankó"-ra változtattuk. Változatai közé a fenti idézett helyen felsorolt öt változaton kívül ujabban az alábbiak nyertek besorolást : Mesegyűjtemény megnevezett gyűjtőktől vagy helyekről MTA Kézirattár Irodalom 4-r. 371/984 49-53 15. "Rossz János" (gy. Fülöp György 1860 körül, h.n.); Őt igen szép történet és tündéries rege az őskorból. 11. képpel. Ifjak és öregek számára. 1. Bulyi Jankó nevelése és tettei... Pesten (é.n.) Nyomatja és kiadja Bucsánszky Alajos, 46.p. OSzK 69/77. ; MS 10.020. MTA Kézirattár A Kisfaludy Társaság Népmesegyűjteménye III. 23-20. 7.C.n.h.n.é.n. (AaTh 650A-MNK 650D*), Kovács Ágnes EA 3912. 266-279. 77. "Kilenc" (Ketesd, Kolozs m. - Románia 1941; MNK 650D* + AaTh 301B); Makra Sándor EA P 35/1952. 59. 21. "Csupaerős" (Tiszalök, 1949-52.); Bözödi György : Az eszös gyermek. Bukarest 1958. 95-103.1. "Vasjancsi" (Bözöd, é.n. ; MNK 650D* + AaTh 650A) (összesen 11 változat). Az AaTh 532* mt.változatai Honti és Berze Nagy által az idézett helyen felsoroltakon kívül (2 változat); Hegedüs Lajos : Moldvai csángó népmesék és beszélgetések. Bp. 1952. 110-114. "Borsszem Jankó" (Klézse - Egyházaskozár, Baranyamegye.) Bodnár Bálint népmesegyűjteménye EA P. 61/1957 145-149. "Ócska királyfi, Pesta" (Nyirkarász, 1954) Erdész - Halmos - Kovács ; Ruzskovics István meséi. Budapest, 1968. 74-79. 10. "Pipanyak Jankó és a kerékgyártó fia" (Gálócs, Ung m. - Baklórántháza, Szabolcs-Szatmár m. 1956 okt.); Ortutay - Dégh - Kovács 1960 II. 385-396. 82. "Peterke" (Csfkzsentedmokok, 1942) (6 vált.). AaTh 810A mt. változatai a Kovács Á. i. h. felsorolt 2 változaton kívül : Hogy vitte el az ördög a zsidót, vagy : Az uzsora büntetése. Irta : Karakán Pista. Bucsánszky Alajos Pesten 1869. 154. szám 8 p. versben. OSzK. 43/55. (összesen 3 változat.)

5. Relkovic Neda i. h. és Molnár József i. h. (ld. még a 4. jegyzetben). Az utóbbit jellegzetes volta miatt szószerint idézzük: "Egy gazdának aratóra volt szükség és az öreg Kenderesit (boszorkányos ember, akiről számos hiedelmonda forgott Hajdunánáson közszájon) fogadta meg. Reggel kiment a földre, egész nap nem csinált semmit. Lefeküdt az egyik fa alá és aludt. Éjszaka elmentek a "cimboraí" s azoknak elkezdte: "Kössed, nyessed, állj odébb!" és lekaszálták pillanatok alatt a búzát. Másnap reggel a gazda nagy csudálkozására jelentkezett a bérért."
6. Ld. a 4. jegyzetben az AaTh 532* mt felsorolt változatait.
7. Ld. Nagy Olga i. m. A típusnak a Magyar Népmesekatalógus által számontartott változatai: 1. A Kisfaludy Társaság Népmese-gyűjteménye V. MTA Kéziratára Ms. 10.020. V. 11. ff. C.n. H.n. 1863.; 2. Kriza - Gergely - Kovács: Székely népköltési gyűjteménye Bp. 1955. II. 373-379. "János, a pap szolgálja" (AaTh 1000 - AaTh 1725); 3. Berze Nagy János: Népmesék Heves- és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből Bp. 1907. (MNGy IX.) 528-537. 77. "Futyika János" (Pusztahanyi, Heves m. 1904. IV.): 4. Kálmány Lajos: Hagyományok I. Vác 1914. 103-106. "A koma" (Magyarszentmárton); 5. Berze Nagy János: Baranyai magyar néphagyományok II. Pécs 1940. 450-452. 247. "A furfangos szolgál" (Szilágy, 1935. VIII.); 6. Szendrey Ákos EA 616. 188-189. 26. "Az ördög meg a szegény ember", (Nagyszalonta, 1914-15.); Katona Imre EA 8170. XIII. füzet. 1-5. 7. C.n. (Bogdánd, Szilágy m., 1943); 8. Hegedüs Lajos: Moldvai csangó népmesék és beszélgetések Bp. 1952. 25-30. 1. "A szerencsés szegény legény" (Lésped, Moldva - Mekényes, Baranya m., 1950. XII.; AaTh 1725); 9. Dégh Linda: Pandur Péter meséi II. Bp. 1942. UMNGy IV. 190-196. 45. "(A pap és az ördög)" (Bag, Pest m., 1941.); 10. Bodnár Bálint: Nyírségi népmesék V., EA P. 126/1958 103-107. 13. "A pap meg az ördög" (Héviz); 11. Ruzskovics István EA 7651 132 ff. "A szegény ember szolgálja az ördög" (2.) (Baktalorántháza, Szabolcs m., 1957 okt.)
8. Nagy Olga - Markel, Hanni i. m. 83. 1.
9. Az embert szolgáló ördög motivuma mind a "pogány magyar", mind a korai keresztény mitológiában közhely, az előzmények és a következmények, ill. az okok és a magyarázatok azonban a kétféle ideológia különbözősége következtében természetesen különböznek. Nem egy, az 5. jegyzetben idézethez hasonló hiedelmondát ismerünk "tudós" emberekről, akiknek "ördögük volt", s azok végrehajtották parancsaikat, láthatatlanul, rendkívüli gyorsasággal elvégezték a rájuk kiszabott munkát stb. (pl. Csalogovits József: "Ördöge van". Ethn. 1948. (49 : 220.). A "keresztény ördög" azért szegődik az ember szolgálatába, hogy bűnre csábítsa, mesénk ill. mondánk esetében káromkodásra készítse s ezáltal lelkét magának megkaparintsa.
10. Az általunk ismert hasonló felépítésű másik magyar népmesét Faragó József gyűjtötte Gáll Mihálytól Csikszentsimonban 1967-ben. Részletes cselekményvázát ld. Nagy - Markel i. m. 84., adatait uo. 93. 11. vált. : "Mese a huszárról és az ördögről" elm.: Gáll Mihály. Kézirat a gyűjtő birtokában.

- 11, Afanasiev, A. N. : Poet vozren. I. 380. = Erlenwein 33 ; ld. még Afanasiev A. N. Legendy, 182. Russische Revue, XIII : 142. Német fordítását (kivonattát?) közli Dähnhardt, O. : Natursagen, I. Leipzig und Berlin 1907. 263-264. ; Két orosz mese. Elmondja Harmath Lujza. Méhner Vilmos kiadása. Bp. é. n. 8 p. Sz. E. Sz 8683. : "Az első pálinkafőző".
12. A redakciónak sajátos módon román változata nem ismeretes. A számontartott 16 román változat tréfás-novellisztikus jellegű. Az ördögszolga elsősorban az asszonyi hűtlenség bizonyításával foglalkozik s a szeretőt vagy a bűnre-csábító öregasszonyt viszi pokolba. A legendamese jellegű változatok az asszonynek a kutyától vagy az ördögtől való származásáról szólnak.

TARTALOMJEGYZÉK

Eredetmagyarázó mondák (Nagy Ilona)	7
Kabai István mesél (Bosnyák Sándor)	18
Nagydobronyi szokások és hiedelmek (Kára Judit)	40
Korondi székely hiedelmek, mondák és anekdoták (Hoppál Mihály - István Lajos)	64
Kistelki mondák (Bosnyák Sándor)	78
A 'nagyerejű-fű' a felső-háromszéki néphitben (Kakas Zoltán)	91
"A szegényember szolgája az ördög" - Mese- és mondaváltozatok - (Kovács Ágnes)	98

E L Ö K É S Z Ü L E T B E N

NAGY DEZSŐ : Magyarországi fejfák

FEHÉR ZOLTÁN : Bátya néphite

GULYÁS ÉVA : Jászszentandrásai népszokások

HOPPÁL MIHÁLY : Korond néphite

KRÍZA ILDIKÓ : Nyitra-vidéki balladák

PÉTERFFY LÁSZLÓ : A nagykendi református temető

